

AVANTURE DŽONATANA GALIBLA

KEN SCHOOLLAND

UZBUDLJIVO
PUTOVANJE
KROZ SVIJET
SAVREMENOG
EKONOMSKOG I
DRUŠTVENOG
STANJA

Ken Schoolland

.....
AVANTURE DŽONATANA GALIBLA

Aknowledgment / Naslov izvornika

The Adventures of Jonathan Gullible, by Ken Schoolland.

This translation is published by arrangement with Ken Schoolland and Atlas Economic Research Foundation. / Prijevod knjige Avanture Džonatana Galibla, autora Ken Schoolland-a je objavljen u dogovoru sa autorom i Atlas Economic Research Foundation.

Copyright © Ken Schoolland

Izdavač: Centar za poslovnu afirmaciju, Zenica

Za izdavača: Edo Omerčević

Preveli: Šuhreta Dumanić i Asim Delibašić

Ilustrator: Michal Motloch

Dizajn korica: Saladin Pašalić

Štampa: Off-set d.o.o., Tuzla

Zenica, 2015.

CIP - Katalogizacija u publikaciji

Nacionalna i univerzitetska biblioteka

Bosne i Hercegovine, Sarajevo

821.111(73)-93-31

SCHOOLLAND, Ken

Avanture Džonatana Galibla : uzbudljivo putovanje kroz svijet ekonomskog i društvenog stanja / Ken Schoolland ; [preveli Šuhreta Dumanić, Asim Delibašić ; ilustrator Michal Motloch]. - Zenica : Centar za poslovnu afirmaciju, 2015. - 217 str. : ilustr. ; 20 cm

Prijevod djela: The adventures of Jonathan Gullible. - O autoru: str. 216.

ISBN 978-9958-0333-1-5

COBISS.BH-ID 21976582

Ken Schoolland

Avanture Džonatana Galibla

Uzbudljivo putovanje kroz
svijet savremenog ekonomskog i društvenog stanja

cognitio, veritas, libertas

CPA

spoznaja, istina, sloboda

Sadržaj

Predgovor	7
Prolog	13
1. Velika oluja	14
2. Izazivači nereda	18
3. Priča o ribi	22
4. Tržišna policija	27
5. Svijeće i kaputi	31
6. Porez na visinu	35
7. Kada kuća nije dom	39
8. Premješteni iz prirodne sredine	43
9. Štampanje novca	47
10. Aparat za snove	51
11. Kupovanje vlasti	57
12. Izgubljena prilika	62
13. Stani - pani	65
14. Smrtna kazna za šišanje	71
15. Svađe u biblioteci	76
16. Nije važno	80
17. Veličanstveni paviljon	84

18. Čika Samta	89
19. Kornjača i zec	94
20. Umorni od probave	98
21. Daj mi svoju prošlost ili budućnost	103
22. Tržnica vladâ	108
23. Najstariji zanat na svijetu	112
24. Bez ikakve proizvodnje	116
25. Aplauzomjer	120
26. Istinski vjernik	125
27. Prema potrebi	130
28. Plata za grijeh	135
29. Novodošljaci	139
30. Prevara ili dobitak	144
31. Čija je ta sjajna ideja?	148
32. Svita	154
33. Indoktrinacija	159
34. Vice versa	166
35. Vesele bobice	171
36. Veliki inspektor	179
37. Zakon o gubitniku	184
38. Banda demokrata	190
39. Grabljivci, prosjaci, prevaranti i kraljevi	196
40. Povratak	203
Pitanja po poglavljima	208
O autoru	216
O izdavaču	217

Predgovor

Knjiga "Avanture Džonatana Galibla" je splet imaginarnih kazivanja koja otjelovljavaju zbir pitanja s kojima se svakodnevno suočavamo. Ako ustvrdimo da je pitanje osnovno načelo književno-umjetničkog teksta, a ne odgovor pa centralna ideja knjige "Avanture Džonatana Galibla" počiva na postavljanju niza pitanja koja prevashodno dovode pod znak upitnosti javne politike koje se temeljito baziraju na pesimističkoj antropologiji. Antropologija je to onih javnih politika koje svakodnevno međusobno kooperiranje jedinki posmatra izrazito negativno, te smatra da je sveukupne međuljudske odnose potrebno što više regulirati kako bi se postigao opći društveni red. Jedinke koje konstantno operiraju na tržištu su iracionalni agenti koji su skloni akcijama čiji su ishodi negativni. S obzirom da su subjekti tržišnih odnosa skloni svojim akcijama prouzrokovati negativne ishode neophodno je voditi javne politike koje će te odnose regulirati i u konačnici promijeniti same ishode sveukupnih međuljudskih odnosa.

Međutim, kazivanja koja pratimo tokom čitanja djela "Avanture Džonatana Galibla" demistificiraju takvu antropologiju te postavljaju pitanja koja problematiziraju same agente javnih politika. Centralno pitanje jeste koliko su uopće regulatori i agenti javnih politika racionalni. Ako pesimistička antropologija počiva na dobrim namjerama i želji da se

planski kreira društveni red pa glavni akter ove knjige Džonatan Galibl se pita koliko su to sami planeri društvenog reda racionalni agenti, ne dešavala li se vrlo često da budemo svjedoci planskog haosa? Dobre namjere su bitne, međutim, ishodi određenih politika su još važniji. Nisu dobre namjere to što treba da se propituje, već ishodi javnih politika. Akteri dnevnih politika svojim težnjama da uredi postojanje određenih negativnosti koje se javljaju na tržištu nerijetko ne bivaju ono što su prvenstveno trebali da budu, jer ishodi njihovih akcija ne dovedu do poboljšanja situacije, naprotiv, datu situaciju samo još dodatno pogoršaju. Od aktera koji treba da budu reformatori u konačnosti dobijemo aktere koji svojim planovima i regulacijama kreiraju dodatni nered.

Poetika spontanog poretka koja cirkulira tokom svih Džonatanovih kazivanja za početak analize i promišljanja o ljudskoj svakodnevici za polaznu tačku uzima nesigurnost i nepredvidivost ljudskih akcija, kako onih koji su učesnici tržišnih razmjena tako i onih koji su dio političkog tržišta. Svakodnevni međuljudski odnosi koji podrazumijevaju i razmjenu različitih dobara i vrijednosti površinski i sasvim plošno predstavljaju jedan nekoherentan i neuređen sistem. Kao takvoga neophodno je ga urediti, tačnije, konstantno ga uređivati dodatnim regulacijama kako bi se u konačnici dostigla maksimalna uređenost. Međutim, u svojoj dubinskoj strukturi tržišni odnosi posjeduju samoregulirajući faktor organizacije koji istina je nije savršen, jer je savršenstvo strano samo po sebi u kontekstu ljudskih akcija. Ti tržišni odnosi razmjene iznova i iznova djeluju kreativno i u kvalitetnom ambijentu javnih politika pružaju vrlo dobre ishode. Međusobni odnosi kooperacije jedinki na tržištu je model koji pored svih svojih nedostataka konstantno uspijeva metodom pokušaja i pogrešaka da se prepravlja, rekonstruira, i reformira. Tržišna ekonomija će uvijek sadržavati negativnosti i padove, ali u svojoj srži ona

ima regulirajući faktor koji ispravlja te greške koje nastaju prevashodno zbog problema znanja.

U momentima temeljni problem s kojim nas suočava knjiga "Avanture Džonatana Galibla" jeste znanje. Džonatan je na nepoznatom otoku, a kao potpuni neznananac i došljak uči o sistemu na kojem počiva uređenost otoka. Kako bi naučio i stekao znanje o otoku na kojem se zatekao Džonatan se pokazuje kao pravi ljubopitac, međutim pitanja koja je postavljao i nisu se uvijek dočekivala dobronamjerno. Knjiga "Avanture Džonatana Galibla" nas suočava s problemom znanja, na jednoj strani prevladava potpuna nesigurnost u budućnost, a s druge strane neodoljivi poriv da se ovlada vrijeme koje je pred nama. Džonatan Galibl na svom putovanju po otoku će naučiti jednu veoma važnu lekciju, da proricanje budućnosti je najstariji zanat. Mnoštvo ljudi ima različite interese i motive, ali svi neumoljivo se suočavaju s neizvjesnošću onoga što tek predstoji, to neznanje o ishodima našeg djelovanja oduvijek je pobuđivalo veliko interesovanje za znanjem i informacijama kako bi se sigurnije dočekala budućnost koja je sve samo ne sigurna i poznata.

Moderno doba je došlo s pitanjem da ako je moguće upravljati prirodom u službi naših interesa da li je u tom slučaju moguće slično činiti i s ljudima kako bismo budućnost koja je pred nama učinili sigurnijom i izvjesnijom. Zajedno s Džonatanom naučit ćemo da najstariji zanat, proricanje budućnosti, je dominantan elemenat dvaju politika koje stoje na dva različita pola, a čije polazište se temelji na odgovoru na prethodno pitanje koje je u moderno doba postojalo sve izvjesnije. Jedna se bazira na nesigurnosti i nepredvidivosti, jer je naše znanje limitirano i ograničeno, te s tim u vezi svaki model društvenog uređenja trebao bi da počiva na tim premisama. Antipod takvoj politici je upravljanje društva koje se bazira na tome da je prošlost i budućnost znana, jer se povijest ljudskog

djelovanja zasniva na tačno preciziranim zakonima koji determiniraju dalje odnose koji prema tome mogu biti očekivani i znani iako je posrijedi govor o onome što bi trebalo da se desi. Modeli koji se baziraju na ovim premisama za razliku od politika, koje se temelje na principu nesigurnosti i koje poštuju dobrovoljne akcije razmjene i međuljudske interakcije, počivaju na 'ultimativnoj istini' na temelju koje je potrebno reformirati društvo. Kako bi se to postiglo individue je potrebno osloboditi silom ukoliko se usprotive 'ultimativnoj istini' svojim akcijama djelovanja i međusobne interakcije s drugim jedinkama.

Prvi model koji se bazira na nesigurnosti iznjedrio je liberalne ideje koje smatraju da s obzirom da je naše znanje limitirano i ograničeno, te da s tim u vezi individue u svako vrijeme samostalno i na temelju svog znanja dobrovoljnim kooperacijama i suradnji najbolje otkrivaju šta je to dobro za njih u datom momentu. Na drugoj strani su modeli koji bazirani na 'ultimativnoj istini' polaze od tačke da su ljudske akcije same po sebi determinirane zakonima historije, a sve što treba je sofisticiranim 'proricanjem budućnosti', kako nas to uči Džonatan, regulirati međuljudske odnose, te uz pomoć sile osloboditi one koji se ne budu povinovali datim zakonima. To je momenat koji samog Džonatana tokom njegova putovanja po otoku, nakon što se odveć upozna s načinom funkcioniranja samog sistema, dovodi u situaciju da problematizira ideju o uređenju društva koja se u svojoj nutrini bazira na sili a ne na optimističnoj antropologiji koja vjeruje u individue i njihovu sposobnost da kreiraju svoje živote. U konačnici pitanja koja Džonatan sve vrijeme postavlja su tu prevashodno kako bismo sami sebi dali odgovore i vidjeli kakvoj antropologiji naginjemo.

Za Džonatana reklo bi se pesimizam je neophodan ali u kontekstu regulatora/birokrata koji kreiraju javne politike, onih iza kojih stoji sila

koja u slučaju nepovinovanja ima ulogu da 'oslobodi individue' sve za cilj reformisanja društva i uspostave boljeg sistema vladanja. Definitivno, knjiga "Avanture Džonatana Galibla" jednostavnim kazivanjima i imaginacijama uči nas da je kvalitetno postavljanje pitanja početak svakog dobrog odgovora, a u konačnici to je i svrha svakog književno-umjetničkog teksta, postaviti pitanja i ponikati recipijenta da samostalno kreira odgovore.

- Dženan Smajić, BA

Prolog

U skladu sa željom g. Džonatana Galibla, imam zadatak da vam prepričam bizarnu priču koju mi je povjerio u svojim zadnjim godinama života. Potrudio sam se da ostanem vjeran njegovim riječima i da na najbolji mogući način prenesem avanturu koju je doživio u mladosti i koja mu je promijenila pogled na život i društvo. Ovo djelo je svjedočenje iz prve ruke o ljudima i incidentima na koje je naišao g. Galibl tokom svog putovanja.

1. Velika oluja

Nekada davno, u gradiću pokraj mora, dok južna Kalifornija još nije bila pretrpana kabrioletima filmskih zvijezda, živio je dječak po imenu Džonatan Galibl (Jonathan Gullible). Svako bi za njega rekao da je običan, osim njegovih roditelja, koji su ga smatrali pametnim i izrazito atletski građenim, od glave i svijetloplave razbarušene kose pa sve do peta i prevelikih stopala. Vrijedno su radili u voskarskoj radionici, u glavnoj ulici gradića, matične luke jedne male ribarske flote. Bilo je tu podosta vrijednih ljudi, dobrih i loših - jednostavno prosječnih.

Obično, kada nije bio zauzet kućanskim poslovima i raznošenjem narudžbi iz obiteljske radionice, Džonatan je jedrio svojom sklepanom barkom, u potrazi za nekom avanturom izvan uskoga kanala male luke. Kao i mnogim dječacima nakon 15 godina provedenih u istom mjestu, Džonatanu se život učinio pomalo dosadnim, a ljudi oko njega bez mašte. Čeznuo je za tim da vidi neki neobični brod ili neku veliku ribu za vrijeme svojih krakotrajnih plovidbi izvan lučkoga kanala. Mogao bi naići na neki piratski brod i biti prisiljen da na njemu plovi preko 7 mora, kao kapetanov sluga, ili ga je mogao neki kitolovac primiti na brod da krstare u potrazi za masnom lovinom.

Ali, većina plovidbi završavala bi se kada bi u trbulhu osjetio glad ili kada bi mu se grlo osušilo od žeđi, a večera mu bila jedina misao u glavi.

Jednoga lijepog proljetnoga dana dok je zrak mirisao kao isunčana posteljina, mladom se Džonatanu more učini tako lijepim da je mislio samo na to kako spakirati hranu i ribarsku opremu u svoju malu barku i krenuti na krstarenje uzduž obale. S povjetarcem u krmi Džonatan nije primijetio tamne olujne oblake kako se gomilaju na obzoru.

Džonatan je tek odnedavno počeo jedriti izvan luke, ali je postajao sve samouvjereniji. Isprva nije vodio računa o tome što vjetar postaje sve jači, dok nije bilo suviše kasno.

Ubrzo se počeo bjesomučno boriti s jedrom i konopcima jer se na njega sručila oluja svom silinom. Valovi su bacali barku tamo-amo kao orahovu ljusku. Svi njegovi napori da upravlja čamcem po užasnom vjetru ostali su bez uspeha. Napokon je pao na dno čamca držeći se za rubove, u nadi da će ga to spasti od prevrtanja. Dan i noć stopili su se u užasni kovitlac.

Kada je bura konačno utihnula, čamac je bio upropašten, poderanog jedra i posve nagnut na desnu stranu. More se smirilo, ali se zadržala gusta magla oko čamca, kroz koju se ništa nije moglo vidjeti. Kako je danima plovio morem, popio je svu vodu, tako da je usne mogao kvasiti samo onom vodom koja se zadržala na ostacima jedra. Magla se podigla i Džonatan je ugledao nejasne obrise nekoga ostrva. Kada ga je struja približila, razabrao je nepoznate zelene površine, pješćane plaže i strme obronke brda, pokrivena bujnim raslinjem.

Talasi su ga nanijeli na sprud u plićaku. Napustivši čamac, Džonatan je svom snagom zaplivaao ka obali. Ubrzo je našao i proždrljivo počeo gutati ružičaste guave, zrele banane i drugo ukusno voće, koje je u izobilju raslo iza pjeskovite obale, u vlažnoj klimi džungle. Čim je malo povratio snagu, Džonatan osjeti da je očajno usamljen, ali ipak sretan što je ostao živ. Zapravo, bio je uzbuđen što je nenadano doživio ovakvu avanturu.

Odmah je krenuo pjeskovitom obalom, u namjeri da sazna nešto više o ovom čudnom, nepoznatom ostrvu.

2. Izazivači nereda

Nekoliko sati Džonatan je hodao prema brežuljku iza plaže, kroz gusto raslinje. Odjednom se nešto počelo vrtiti u gustilu. Bio je to mali žuti mačak koji je repom mahao preko traga jedva vidljive staze. “Možda je ovo put koji će me dovesti do ljudi...”, pomisli Džonatan i krenu stazom koju je krilo gusto izrasla trava. Iznenada, začuo je vrisku neke žene, negdje sa obližnje padine. Zastao je, povio glavu i osluhnuo kako bi odredio odakle zvuk dopire. Ponovno se začuo jezivi krik “upomoć”. Probijajući se kroz splet granja i puzavica, verao se uzbrdo odakle je dopirao krik. Ubrzo se izvukao iz džungle i potrčao krivudavom stazom. Samo što je zašao iza zavoja staze, naleti na krupna i snažna čovjeka, koji ga odgurnu u grmlje kao mulhu. Ošamućen, podigao je glavu i ugledao dva čovjeka kako vuku jednu ženu tukući je i vičući. Dok je povratio dah, oni su već nestali. Uvidjevši da ženu ne bi mogao sam osloboditi, Džonatan je potrčao niz stazu tražeći pomoć.

Kada je izbio na čistinu, spazio je skupinu ljudi okupljenu oko velikog drveta po kojem su udarali štapovima. Džonatan je pritrčao i zgrabio za ruku čovjeka koji mu je izgledao kao nadzornik.

“Molim Vas, gospodine, pomozite!”, povika Džonatan, jedva dolazeći do daha.

“Tamo dolje dva čovjeka silom odvođe jednu ženu!”

“Ne brini”, odvrati nadzornik osorno. “Ta je žena, jednostavno, uhapšena zato što je ugrožavala poslove svih koji ovdje rade. Stoga zaboravi i idi svojim putem, imamo posla.”

“Zbilja!”, reče Džonatan još uvek zadihao. “Nisam ni pomišljao da je ta žena, ovaj, prestupnik.” Ali, nije odustajao. “Ako je žena prestupnik, zašto je tako očajnički zvala upomoć? Oprostite, gospodine, ali kakav je zločin ta žena počinila?”

“Ah, opet ti?”, progundā čovjek ljutito.

“Rekli ste da je svim radnicima ovdje ugrozila posao”, reče Džonatan.

Bijesno gledajući upornog dječaka, nadzornik počē nabusito: “Kao što vidiš, mi ovim štapovima obaramo drveće za građu. Nekada stotinu ljudi mora da radi danonoćno, kako bi za oko mjesec dana oborili jedno veće drvo.” Čovjek ušuti i pažljivo očisti prašinu s rukava svoga lijepo sašivena kaputa.

“Jutros je ta žena došla na posao s komadom metala nasadenim na jedan kraj štapa i razbjesnila sve ostale, oborivši drvo za manje od jednog sata, posve sama! Pomisli samo! Takva prijetnja našem tradicionalom načinu rada mora se spriječiti. Sada je vode u gradski zatvor zbog ometanja posla.”

Čuvsu to, Džonatan razrogači oči, zaprepašten da neko može biti kažnjen zbog takvog izuma. Tamo, odakle je on, svi su upotrebljavali sjekiru za sječu drveća. Tako je i nabavio građu za svoju barku. “Ali njezin izum omogućava sječu drveća ljudima, bez obzira na njihovu dob i snagu. Neće li to ubrzati i pojeftiniti proizvodnju drva za izradu raznih predmeta?”

“Kako to misliš?”, obrecnu se čovjek ljutito. “Kako možeš podržavati takvu ideju? Ovako plemenit posao nije za slabiće koji se tek tako

nečega dosjete.”

“Ali, gospodine”, na to će Džonatan, trudeći se da ga ne uvrijedi, “ove drvosjeće su spretni i pametni ljudi. Oni bi mogli uštediti vrijeme i utrošiti ga na neke nove drvene proizvode. Mogli bi izrađivati ormare, stolove, pa čak i kuće.”

“Svrha je rada da se ispuni vrijeme i da čovjek ima siguran posao, a ne izrada nekih novih proizvoda”, reče čovjek, s prijetećim izrazom lica. “Govoriš kao da tražiš nevolju.”

“Ne, ne gospodine, ne želim nikakve nevolje, gospodine. Vi ste vjerovatno u pravu. Pa, moram ići.” I Džonatan brzo krenu putem kojim je i došao, osjećajući se nelagodno nakon svog prvog susreta s ovdašnjim ljudima.

3. Priča o ribi

Staza se bijaše pomalo proširila kako se probijao kroz gustu džunglu. Podnevno sunce vrelo je peklo nad glavama, kada je Džonatan našao maleno jezero. Dok se umivao vodom, Džonatan začu neki upozoravajući glas: “Ne bih pio tu vodu da sam na tvom mjestu.”

Džonatan se osvrnuo i ugledao starca kako ćući na obali, čisteći nekoliko malenih riba na dasci. Pokraj njega, bila je košara, kalem silka, i tri ribarska štapa, pobodena u mulj, sa udicama zabačenim u vodu.

“Kako ide pecanje?”, pitao je Džonatan uljudno.

I ne podigavši pogled, starac odgovori pomalo ljutito: “Nikako. Jutros sam ulovio samo ovu sitnu ribu.” I nastavi čistiti svoj bijedni ulov.

Kako je Džonatan kod svoje kuće dobar dio vremena provodio u ribarenju, znalački upita: “Šta ste stavili kao mamac?”

Starac pogleda Džonatana zamišljeno i reče: “Nema pogreške u mome načinu ribarenja, sinko.” Zatim se ponovo prihvati svoga posla. “Ulovio sam najbolje što je preostalo u ovom jezeru.”

Džonatan je bio pronicljiv momak, pa je pomislio da će više saznati od starca ako bude šutio. Nakon nekoliko minuta stari ribar mu dade znak da priđe i sjedne s njim pokraj vatre koja je tinjala, da podijele malo ribe i komad hljeba. Džonatan je proždrljivo gutao svoj dio, iako se pomalo

osjećao krivim što je starcu prepolovio ionako oskudnu večeru. Kada su završili, Džonatan je ušutio, sasvim siguran da će starac početi priču.

“Nekada se ovdje lovila zaista krupna riba”, započe starac tužno, “ali je sva izlovljena, te je ostala samo ova sitna.”

“Ali sitna riba naraste, zar ne?”, reče Džonatan, posmatrajući sočnu travu, koja je rasla u plićaku uzduž obale, gdje bi mnoge ribe našle zaklon.

“Čak i sitnu ribu ulove oni koji vole ovdje pecati. Ali to nije sve, ljudi bacaju otpad u jezero. Pogledaj onaj debeli sloj što pliva na drugoj strani.”

Džonatan je zbunjeno gledao: “Zašto drugi pecaju vašu ribu i bacaju otpad u vaše jezero?”

“O, ne”, odgovori ribar, “ovo nije moje jezero, ono pripada svima... Kao i šuma i potoci.”

“Znači, ove ribe pripadaju svima, pa i meni?”, upita Džonatan, osjećajući se manje krivim što je sa starcem podijelio večeru koju nije zaradio.

“Ne baš sasvim”, odgovori starac. “Ono što je svačije, zapravo nikome ne pripada... Dok riba ne zagriže moju udicu. Onda je moja.”

“Ne razumijem”, namršti se Džonatan zbunjeno. Govoreći sebi u bradu on ponovi: “Riba je svačija, što znači da zapravo nikome ne pripada, dok ne zagriže vašu udicu. I tada ona pripada vama? Ali, činite li išta da biste o njoj brinuli i pomogli joj da naraste?”

“Nikako”, podrugljivo reče starac. “Zašto bih ja brinuo o ribi koju svako može uloviti kad god mu se prohtije. I ako neko drugi lovi ribu i baca otpad u jezero, onda propada sav moj trud!”

Čežnjivo gledajući u vodu, starac dodade: “Palo mi je na primer na um kako bi bilo dobro da je jezerce moje. Tada bih se ja brinuo da riba bude dobro hranjena i uzgajana. Brinuo bih o jezeru kao što lovac iz susjedne

doline brine o svome rancu. Uzgajao bih najotporniju i najkrupniju ribu i, budi siguran, ne bi mi nikako promakle ribokradice, niti oni što bacaju otpad u jezero. Pobrinuo bih se da..."

Džonatan prekide starca: "Ko sada brine o jezeru?"

Lice ribara se skameni. "Jezerom zapravo upravlja Savjet guvernera. Oni se biraju svake četvrte godine i oni su ti koji određuju zastupnike koji će upravljati ribljim gospodarstvom, a bit će dobro plaćeni od moga poreza. Od njih se očekuje da brinu o ribi i da se otpad ne baca u jezero. Smiješno je što svi oni koji se dodvore Savjetu guvernera dolaze u ribolov i bacaju otpad kako ih je volja."

Nakon što je malo razmislio, Džonatan upita: "Pa, kako brinu o jezeru?"

"I sam vidiš", progundā starac. "Pogledaj ovaj moj mali ulov. Izgleda, ribe se smanjuju kako se plate direktora privrede povećavaju."

4. Tržišna policija

Blatnjava staza postepeno se širila postavši seoski put prekriven šljunkom. Umjesto džungle, s obje strane puta prostirala su se polja zrele pšenice i bogati voćnjaci. Prizor bogata uroda potaknu u Džonatanu još više osjećaj gladi, pa pomisli da bi od nekoga mogao zatražiti štogod za jelo. Tako je zastao pred prvom seoskom kućom. Na verandi je ugledao ženu i troje male djece, koja su šćućurena plakala.

“Oprostite, gospođo”, obrati joj se Džonatan blago, “u kakvoj ste nevolji?”

Žena podize pogled i reče kroz plač: “Moj muž... Oh, moj muž... Zнала sam da će se ovo jednoga dana dogoditi. Zatvorila ga je tržišna policija zbog hrane.”

“Zaista mi je žao zbog toga što čujem, gospođo”, reče Džonatan pogladivši nježno po kosi jedno od njezine djece. “Ali, zašto ga je tržišna policija zatvorila?”

Žena stisnu usnice nastojeći zaustaviti suze: “Njegov zločin je u tome... Proizvodio je previše hrane!”

Džonatanova zapanjenost je bila očigledna. Ovo ostrvo je zaista bilo čudno. “Zločin je proizvoditi previše hrane?”, upita je.

Žena pokuša objasniti: “Tržišna policija je prošle godine odredila koliko hrane ko smije proizvesti i prodati. Oni tvrde da prevelika proi-

zvodnja hrane obara cijene na lokalnom tržištu. Niske cijene čine štetu drugim zemljoradnicima.” Ujela se za usnicu, ali joj izletje: “Moj muž je bio bolji zemljoradnik nego svi ostali zajedno.”

Iznenada, Džonatan začu grohotah smijeh iza svojih leđa. Neki krupan i debeo čovjek išao je oholo stazom prema seoskoj kući. “Ha, Ha! Ja tvrdim - bolji je zemljoradnik onaj ko ima zemlju. Je li tako, gospo?”, reče čovjek i podrugljivo pogleda troje djece, razmahnuvši široko rukom. “A sada spakujte svoje krpe i gubite se odavde.” Čovjek zgrabi lutku koja je ležala na stepenicama i gurnu je Džonatanu u ruke. “Mali, siguran sam da će joj trebati pomoć. Odlazite, ovo je sada moja kuća.”

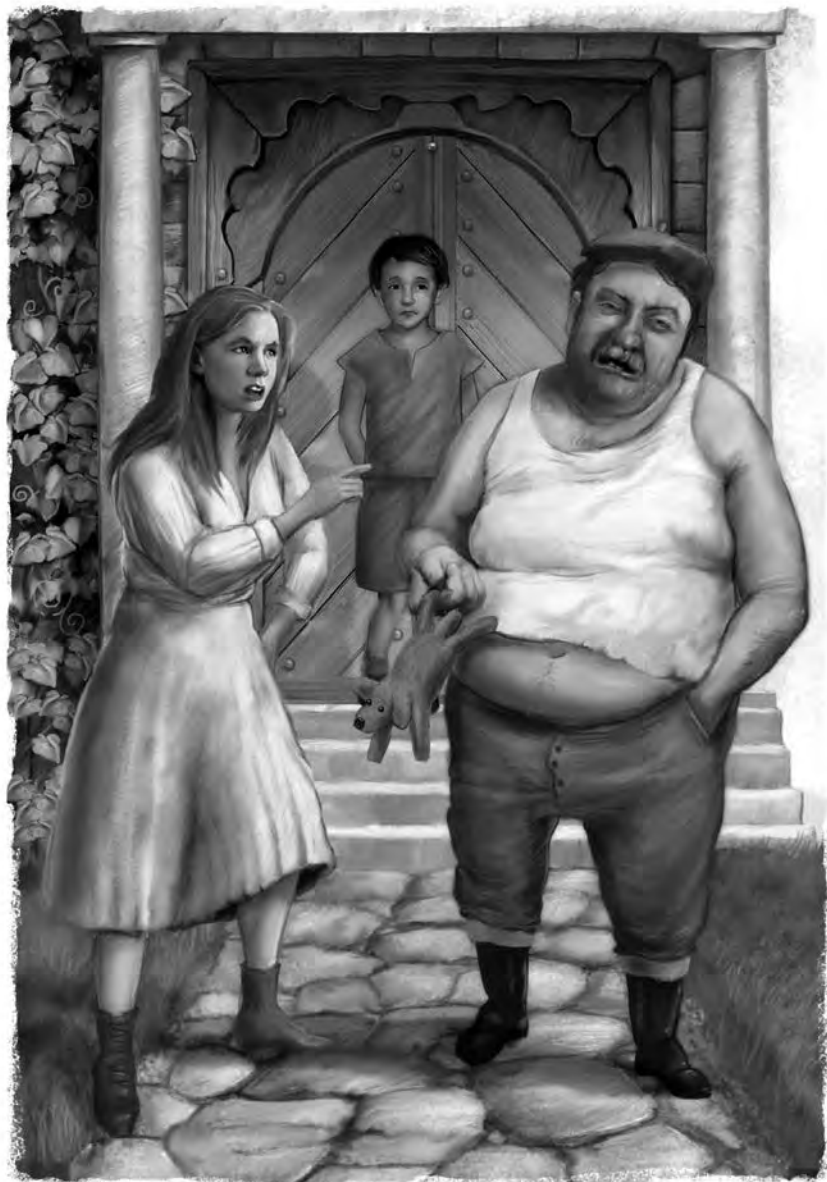
Žena ustade, dok su joj oči ljutito sijevale: “Moj muž je bio bolji farmer nego što ćeš ti ikada biti.”

“O tome bi se moglo raspravljati”, reče čovjek bahato se cereći. “O svakako, on je odlično proizvodio kukuruz i ječam. Imao je financijski dar da odredi koje usjeve treba uzgajati kako bi zadovoljio kupce i zato dobio najvišu cijenu na tržištu. Kakav čovjek! Ali jedno je zaboravio: cijene i usjeve određuje Savjet guvernera. On jednostavno nije shvatio poljoprivrednu politiku.”

“Ti, parazite”, povika žena, “uvijek si pogrešno procjenjivao i rasipao skupo đubrivo i sjeme, šta god si sadio, a tvoje proizvode niko nije kupovao. Sijao si po vodoplavnom zemljištu i po ledini, i sve izgubio. I to ti nije bilo dosta. A kada si u svemu pogriješio, nagovorio si Savjet guvernera da otkupi tvoju trulež.”

Džonatan se naježi i zamišljeno reče: “Znači, zaista nema nikakve koristi što je neko dobar zemljoradnik?”

“Ovdje ne valja biti suviše dobar”, reče žena. “Moj muž je, za razliku od ovoga ljigavca, odbio laskati članovima Savjeta i pokušao pošteno

proizvoditi i prodavati svoje proizvode. Odbio je ispunjavati kvote koje tržišna policija određuje za hranu svake godine.”

Gurajući ženu i djecu s trijema, čovjek promumlja: “Nijedan seljak ne može se dugo nositi s tržišnom policijom. Tvoj muž nije ni prvi ni posljednji koji je to uzalud pokušavao. Svakako, za mene je dobro što se takve budale bave zemljoradnjom. A sada se gubi s moje zemlje!”

Džonatan je pomogao ženi oko stvari i odjeće, te se oni lagano udaljili od svoje bivše kuće. Na zavoju puta, okrenuše se da još jednom pogledaju svoju uređenu kuću i staju. “Šta će biti s vama sada?”, upita Džonatan.

Žena uzdahnu: “Muž mi je u zatvoru, a ja bez dohodka ne znam kako ću izaći na kraj sa hranom čije cijene stalno rastu ovih dana. Ovisit ću o pomoći mojih prijatelja i rođaka. Da nije njih, morala bih moliti Savjet guvernera za pomoć, a oni bi to jedva dočekali. Hajdemo, djeco.”

Žena ozlojeđeno promuća: “Savjet obećava da će se brinuti za one koji zapadnu u bijedu... Bijedu koju oni sami stvaraju. Na bijedi i obećanjima temelji se njihova moć. Za svoju velikodušnost iskorištavaju rad ostalih ljudi.”

Džonatan se uhvati za trbuh osjećajući više mučninu nego glad.

5. Svijeće i kaputi

Staza je, vijugajući kroz šumu, postala nešto šira. Džonatan je vidio da džungla prestaje na obali rijeke koja je bila premošćena uskim prijelazom. Na drugoj strani vidjele su se neke kuće i on pomisli kako bi mogao nekoga upitati gdje se to on nalazi. Prešavši most, naiđe na mladu ženu, koja je držala komadić papira u ruci, stojeći pokraj stola prekrivenog malim značkama. “Molim te, gospodine”, molećivo se obrati žena, pogledavši ga svojim svijetlim očima i ispruživši ruku da zadjene značku na iskrzani džep Džonatanove košulje. “Hoćeš li, molim te, potpisati moju peticiju?”

“Mislim da sam se izgubio”, promuća Džonatan. “Da li biste mi mogli pokazati put do grada?”

Žena ga sumnjičavo pogleda pitajući se je li ovaj dječak iz sela na obali jednostavno izgubljen, ili je možda jedan od onih nepoželjnih stranaca.

“Mogao bi začas potpisati moju peticiju”, reče žena, jer će biti vrlo korisna mnogim ljudima.”

“Pa, ako vam toliko znači”, Džonatan sleže ramenima, uze njezino pero i potpisa peticiju. Osjetio je sažaljenje prema njoj, jer je bila umotana u neku debelu odjeću po tako lijepom i sunčanom danu. “Zbog čega je ova peticija?”

Žena je podigla ruke kao pjevačica koja se priprema otpjevati svoj

solo. “Ovo je peticija za zaštitu poslova i industrije. Ti podržavaš poslove i industriju, zar ne?”, upita molećivo žena.

“Naravno”, brzo odvratila Džonatan, sjećajući se šta se dogodilo onoj drugoj ženi koju je susreo na putu. Nikako nije želio djelovati nezainteresovano za te ljude. “Ali kako ovo može pomoći?”, upita dok je pisao svoje ime.

“Državno vijeće obično štiti domaće proizvođače i industriju od proizvoda koji se uvoze na naše ostrvo. Ako skupim dovoljno potpisa, zastupnici su obećali učiniti sve što je u njihovoj moći da zabrane uvoz strane robe, koja ugrožava moju proizvodnju.”

“A šta vi proizvodite?”, upita Džonatan.

“Ja zastupam proizvođače svijeća i kaputa. Ovom peticijom zahtijevamo zabranu sunca!”, odvratila ponosno mlada žena.

“Sunca?”, promuća Džonatan. “Kako, ovaj, zabraniti sunce?”

Žena pogleda Džonatana i reče kao da se brani: “Znam, to izgleda malo pretjerano, ali zar ne uviđaš... kakvu štetu sunce čini voskarima i krojačima. Sigurno se slažeš da je sunce vrlo jeftin izvor svjetlosti i topline. E, to više nećemo trpjeti.”

“Ali sunčeva svjetlost i toplina su besplatni”, usprotivi se Džonatan. Žena je izgleda bila uvrijeđena njegovom primjedbom, pa plačnim glasom odgovori: “U tome i jest problem, zar ne shvaćaš?”, te uzme komadić papira i pokuša mu nešto napisati.

“Prema mojim proračunima, mogućnost nabave uvozne robe po niskoj cijeni smanjuje potencijalne mogućnosti zaposlenja i snižava plate za oko pedest posto... mislim, u proizvodnji koju ja zastupam. Visoki porezi na prozore ili, još bolje, izričita zabrana, mogli bi znatno poboljšati našu situaciju.”

Džonatan spusti peticiju. “Ali, ako ljudi moraju plaćati voskarima i krojačima za svjetlost i toplinu, ostaće im manje novca za druge stvari... kao što su meso, piće ili hljeb.”

“Ja ne zastupam mesare, pivare ili pekare”, odbrusi mu žena i zgrabi peticiju Džonatanu ispred nosa, prije nego što je uspio precrtati svoje ime. “Vidim da tebe više zanimaju neke potrošačke pogodnosti, nego zaštita i sigurnost naše proizvodnje i dobre poslovne investicije. Doviđenja.” Okrenu se na peti i ode žureći, ostavivši Džonatana pokraj mosta.

“Zabraniti sunce?”, pomisli on. “Kakva luda ideja!” Džonatan se ponada da će susresti nekog razumnijeg.

6. Porez na visinu

Dok je prolazio kroz grad, Džonatan je odmah uočio dostojanstvenog i lijepo odjevenog čovjeka kako kleči na ulici, bolno pokušavajući da hoda. Pa ipak, ovaj čovjek nije se doimao obogaljenim – već naprosto kratkim. Džonatan mu je pružio ruku da mu pomogne, ali ga je ovaj odgurao u stranu.

“Ne, hvala!”, odgovorio je čovjek, trgnuvši se u bolu. “Mogu normalno hodati. Hodanje na koljenima zahtijeva neki period navikavanja.”

“Vi možete hodati normalno? Ali zašto se, onda, ne dignete i ne hodate normalno na stopalima?”

“Ooooh!”, zastenjao je čovjek, bolno se pomičući. “To je samo malo prilagođavanje poreznom zakonu.”

“Poreznom zakonu?”, ponovio je Jonathan. “Šta porezni zakon ima sa hodanjem?”

“Mnogo toga! Uh!” Čovjek se već bijaše prebacio u čučajući položaj, i oslonio na pete, da bi se odmorio od svog mukotrpnog iskušenja. Izvadio je salavetu iz džepa na košulji, i obrisao čelo. Zatim je počeo masirati prvo jedno koljeno, pa onda i drugo. Više slojeva zakrpa bilo je prišiveno na njegovim koljenima. “Porezni zakon”, rekao je, “nedavno je nadopunjen kako bi izravnao polje za ljude različitih visina.”

“Da bi izravnao polje?”, pitao je Džonatan.

“Molim te, nagni se nad mene, da ne moram vikati”, rekao je čovjek. “Tako je bolje. Vijeće Lordova odlučilo je da visoki ljudi imaju previše prednosti.”

“Prednosti visine?”

“O, da! Visoki ljudi uvijek imaju prednost u zapošljavanju, promaknućima, sportovima, zabavi, politici, pa čak i u braku! Ooooh!” Uze onu maramicu pa je omota oko najnovije od mnogih poderotina na njegovim sivim pantalonama. “Tako su Lordovi odlučili da nas sve izravnavaju porezima na visoki rast.”

“Visoki ljudi bivaju oporezovani?” Džonatan pogleda oko sebe, i osjeti kako mu se leđa polako povijaju.

“Oporezovani smo srazmjerno našoj visini.”

“Da li se iko bunio?”, Džonatan upita.

“Samo oni koji su odbili da hodaju na koljenima”, odgovorio je čovjek. “Naravno, političarima je odobreno izuzeće od ovog poreza. Uglavnom glasamo za visoke ljude! Volimo gledati odozdo na naše lidere.”

Džonatan je bio zapanjen. Sada je već našao sebe kako se prikrada ulicom, svjesno pokušavajući da se što više poguri. Objema rukama pokazujući na čovjekova koljena, upitao je u nevjerici: “Hodati ćeš na koljenima samo zarad privremenog izuzeća od poreza?”

“Naravno!”, odgovorio je čovjek s bolom u glasu. “Naši životi su u cjelosti oblikovani samo da se prilagode poreznom zakonu. Ima i onih koji su čak počeli puzati.”

“Jao! Pa to mora da boli!”, kazao je Jonathan.

“Da, ali je i to manje bolno. Uh! Jedino budale ostaju uspravljeni i pla-

ćaju visoke poreze. Zato, ako želiš postupati pametno: na koljena. Puno ćete koštati da ostaneš visok.”

Džonatan se osvrnuo i vidio nekolicinu ljudi kako hodaju na koljenima. Jedna žena je polako puzala preko ulice. Mnogi su jurili ulicom u počućnju, zgurenih ramena. Samo su rijetki hodali ponosno uspravljani, posve se oglašujući na ove zakonske sankcije. Onda je Džonatan ugledao tri gospodina kako sjede na klupi u parku preko ulice. “Ona tri čovjeka”, pokazao je Jonathan, “zašto pokrivaju oči, uši, i usta?”

“A oni, oni vježbaju”, odgovorio je čovjek dok je gmizao na koljenima niz cestu. “Spremaju se na novi niz poreznih prijedloga.”

7. *Kada kuća nije dom*

Sumorne drvene dvospratnice i trospratnice oivičavale su ulice grada. Džonatan je zamijetio veliku, elegantnu kuću, koja se izdvajala od svih ostalih, i stajala usamljeno na velikom zelenom travnjaku. Izgledala je čvrsto sagrađenom, ukrašena primaljivim mušepcima i svježe ofarbanih bijelih zidova.

Znatiželjan, Džonatan se približio kući, i našao grupu radnika kako vitla teškim štapovima, udarajući o stražnji dio kuće, nastojeći da je sruši. Nisu bili osobito poletni i lijeno su obavljali svoj posao. U blizini, dostojanstvena sijeda žena stajala je skrštenih ruku, vidno nesretna zbog onoga što se događalo. Duboko je uzdahnula kada se jedan komad zida odlomio i sručio na tlo.

Džonatan joj je prišao i upitao: “Ta kuća izgleda baš lijepo sagrađenom. Ko je vlasnik?”

“Pitanje je zaista umjesno”, uzvratila žena ljutito. “Mislila sam da je kuća moja, ali sada znam da nije.”

“Valjda znate je li vaša ili nije?”, upita je Džonatan.

Ojačana žena je buljila u oblak prašine koji se podigao kada se srušio zid. “Nije to baš tako jednostavno, jer vlasništvo znači i kontrolu nečega, a ovdje niko ništa ne kontrolira. Sve je pod kontrolom vlasti pa, prema tome, ona posjeduje kuću koju sam ja podigla.” Zatim je strgla papir sa

stuba koji je još stajao pred kućom. “Vlast mi određuje šta mogu graditi, kako graditi, kada mogu graditi, kako koristiti zgradu i kada je moram srušiti. Slični li to kontroli ličnog vlasništva?”, upita gnjevno.

“Pa”, pokuša Džonatan, s glupim izrazom na licu, “zar ne treba vi da živite u njoj, da vi odlučujete kako ćete je koristiti?”

“Samo dok uredno plaćam porez na vlasništvo. Kada ne uzmognem plaćati, vlast me izbacuje prije nego uspiješ izgovoriti ‘Slijedeći slučaj.’” Pocrvenjevši od bijesa, žena nastavi zadihano: “U posljednje vrijeme to se često događa jer porezi rastu brže od plata.”

“Znači li to da niste platili porez”, upita dječak, “pa zbog toga ovi ljudi ruše vašu kuću?”

“Platila sam taj prokleti porez, naravno!”, skoro povika žena. “Ali, to im nije bilo dovoljno. Ovoga puta mi je Savjet saopštio da se moj plan gradnje ne podudara s njihovim... glavnim vladinim planom. Dali su mi novčanu naknadu za kuću, onoliko koliko su oni smatrali da vrijedi, a sada će je ukloniti kako bi tu podigli park. U centru parka bit će postavljen lijep, veliki spomenik jednom od vodećih savjetnika.”

“Barem su vam isplatili kuću”, reče Džonatan pa, malo razmislivši, nastavi: “Jeste li zadovoljni time koliko su vam platili?”

Žena ga prijekorno pogleda: “Da sam bila zadovoljna, ne bi povelili i policiju kako bi bili sigurni da ću to prihvatiti. Čak i da su meni dali dovoljno, razliku bi naplatili od mojih komšija. Jer, ko bi mi to nadoknadio? Novac nikada ne izlazi iz blagajne Savjeta.”

Džonatan klimnu glavom i upita zbunjeno: “Šta predstavlja vladin plan?”

“Vladin plan”, odvrati žena zajedljivo, “određuje svako ko ima političku moć. Da sam cijeloga života jurila za političkom moći, mogla sam

svakome nametati svoje planove. A onda sam mogla oduzimati kuće, umjesto da ih gradim.”

“Ali, svakako je potreban plan da bi se lijepo uredio grad”, reče Džonatan očekujući odobravanje. Pokušao je naći logično objašnjenje za nevolju koja je ženu zadesila. “Pa zar ne bi trebalo ukazati povjerenje vladi koja predlaže takav plan?”

Žena pokaza rukom u smjeru grada: “Idi i uvjeri se sam. Ostrvo Korumpo je preplavljeno nečuvanim vladinim projektima... i svi su isplanirani, a od planiranih gori su samo završeni projekti. Projekti su stajali daleko više nego što je Savjet obećao. A ti su projekti tako trajavo rađeni, da ni ja ni ti ne bismo dobrovoljno dali svoj novac za takvo šta. Zato ih isplaćuju novcem od poreza, a ugovore sklapaju s prijateljima koji im poslije pomažu pri izboru u Savjet.”

Upirući prstom u Džonatanove grudi, kazala je: “Jedino suludi planovi moraju biti silom nametani ljudima. Sila nikad nije zavrijeđivala moje povjerenje!” Otpuhujući, iznova je pogledala na svoju kuću. “Čut će oni mene još!”

8. Premješteni iz prirodne sredine

Džonatan je nastavio svoj put razmišljajući o zagonetnim zakonima koje je upoznao na ostrvu Korumpo: “Svakako, narod neće da bira vladu ili trpi zakone koji mu ne mogu osigurati blagostanje.” Sve je bilo u zelenilu, a zrak je bio tako ugodan i topao. Idući prema gradu, Džonatan je uživao u šetnji.

Nije ni opazio kada je stigao do dijela puta sa čije se obje strane uzdizala neobična željezna ograda. Iza ograde, na desnoj strani, ugledao je čudne životinje svih veličina i vrsta. S druge strane ograde stajale su desetine ljudi i žena, obučenih u jednake prugaste košulje i hlače. Prizor ove dvije skupine, koje su stajale jedna naspram druge, bio je krajnje čudan.

Džonatan je opazio čuvara u smeđoj uniformi kako se poigrava kratkom palicom, šetkajući tamo-amo ispred kapije s lijeve strane. Odlučio je da mu priđe.

“Molim Vas, gospodine”, upita Džonatan uljudno. “Možete li mi reći, čemu služi ova visoka ograda?”

Mašući palicom u ritmu koraka, čuvar ponosno odgovori: “To je ograda našeg zoološkoga vrta.”

“O”, reče Džonatan, buljeći u čopor čupavih životinja s ogromnim repovima, koje su skakale sa zidova svojih kaveza.

Stražar, već naviknut da vodi skupine ovdašnje djece, počeo zna koliko puta ponovljeni govor: “Vidjet ćeš da imamo izvanredan izbor životinja u zoološkom vrtu. S one strane pak”, pokazao preko puta, “čuvamo životinje koje smo skupili iz cijeloga svijeta. Ova ograda ih drži okupljene na jednom mjestu kako bi ih narod mogao gledati. Ne smijemo puštati životinje da lutaju uokolo, da ne bi nekoga povrijedile.”

“Auh”, uzviknu Džonatan. “Sigurno vas je stajalo cijelo bogatstvo da nađete sve ove životinje, uvezete ih, a potom se brinete o njima.”

Stražar se nasmiješi Džonatanu i lahko odmahnu glavom. “Svi u gradu, osim mene plaćaju porez za zoološki vrt.”

“Svi?”, upita Džonatan.

“Pa, ima onih koji pokušavaju izbjeći svoje obaveze. Neki građani, koji nisu voljni platiti, kažu kako nemaju nikakva interesa ulagati svoj novac u zoo-vrt. Ostali to odbijaju, jer smatraju da životinje treba izučavati isključivo u njihovu prirodnom okruženju.”

Stražar se okrenu prema ogradi koja je bila iza njega i prevuče palicom preko teških željeznih vrata: “One građane koji odbijaju da plate porez za zoološki vrt, smještamo ovdje iza rešetaka. Takve ljude je onda moguće proučavati, jer ne mogu lutati uokolo i nanositi štetu svojom rušilačkom tvrdoglavošću.”

Džonatan je vrtio glavom u nevjerici. Upoređujući obje skupine iza rešetaka, on se i sam pitao bi li plaćao za održavanje straže i oba zoo-vrta. Prsti su mu stiskali željezne šipke dok je razmišljao o ponosnim licima zatočenika. Zatim se okrenuo i ispitivački posmatrao nadmeni izraz na licu čuvara, koji je neprekidno koračao tamo-amo ispred kapije i vrtio palicom.

Isti stari žuti mačak provlačio se između rešetki zoološkog vrta, uvijek raspoložen za obrok. Stražar je prešao palicom po rešetkama, proi-

zvodeći glasan zvuk, i mačak se sklupčao iza Džonatanovih nogu. Zatim je sjeo i lizao prednje šapice da bi začeo krxno iza svoga iskidanog uha.

“Kladim se da voliš miševе, zar ne? Mnogo miševa”, kazao je Džonatan gladeći ga po glavi. Džonatan je nazvao svog malog pratioca govoreći mu: “Šta kažeš da te nazovemo ‘Mici’? Pa, Mici, bio si s obje strane ograde. S koje strane rešetki su veće štetočine?”

9. Štampanje novca

U društvu Micija, Džonatan je nastavio. Zgrade su postajale sve veće i sve više je ljudi bilo na ulicama. Popločani putevi, hod su činili lakšim. Kako je prošao pored velike zgrade od cigle, čuo je larmu mašinerije koja je dopirala odozgo. Brzi klik-klak zvukovi zvučali su kao štamparska presa. “Možda je tu gradska novina”, prozborio je Džonatan naglas, kao da je očekivao da mu mačak odgovori. “Dobro! Onda mogu pročitati sve o ovome otoku.”

Zašavši iza ugla zgrade, ne bi li našao ulaz, umalo nije naletio na jedan lijepo obučen par, koji se šetao ruku pod ruku. “Oprostite”, obrati se Džonatan. “Izgleda, ne mogu naći ulaz u novinsku zgradu. Biste li mi pokazali?...”

Dama se smješkala dok je gospodin ispravio Džonatana. “Rekao bih da si pogriješo, mladiću. Ovo je državna štamparija novca, a ne novinska kuća.”

“O”, uzdahnu Džonatan razočarano. “Nadao sam se da ću naći neke bolje novine.”

“Zašto si tako neraspoložen?”, upita ga čovjek. “Razvedri se malo. Ovaj zavod ima veći značaj od novinske kuće, i izvor je daleko veće sreće. Zar ne, draga?”, obrati se ženi tapšući je po ruci.

“Da, to je istina”, uzvratila ona kroz smijeh. “Štampaju velike količine

novca kako bi usrećili ljude.”

“Možda bih ovdje mogao naći rješenje za svoj odlazak s ostrva”, pomisli Džonatan. “Možda bih tako mogao kupiti kartu za brod. Odlična ideja”, razvedri se i reče glasno: “I ja bih želio biti sretan. Možda bih mogao našampati nešto novca i ...”

“A, ne”, prekinu ga čovjek mašući prstom ispred Džonatanova lica. “To ne dolazi u obzir. Zar, ne draga?”

“Naravno”, dodade žena. “One što umnožavaju novac bez dozvole vlade smatramo krivotvoriteljima, i šaljemo ih u zatvor. Mi ne trpimo takve hulje u našem gradu.”

Čovjek snažno zatrese glavom: “Kada oni krivotvore novac i troše ga, on preplavi ulice i svima ostalima smanjuje vrijednost novca. Svako ko ima ušteđevinu ili određenu platu ubrzo shvati da mu je novac obezvrjeđen.”

“Mislim da ste rekli kako mnogo novca usrećuje ljude”, reče Džonatan mršteći se, uvjeren da mu je nešto promaklo.

“Da, to je istina”, odgovori žena.

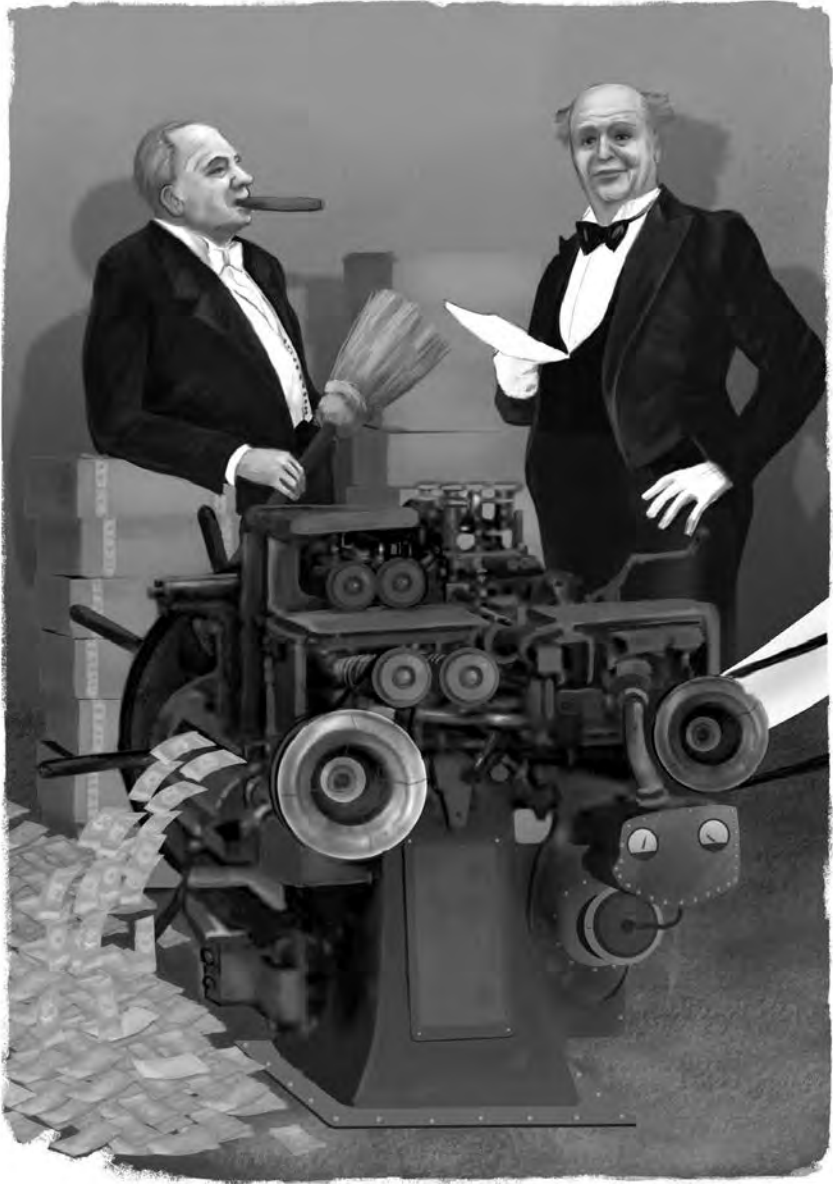
“Ali uz uslov... da se on štampa u državnoj ustanovi”, prekide je čovjek, prije nego je uspjela završiti. Ovo dvoje su se tako dobro poznavali da su jedno drugome mogli dovršavati misli, što se Džonatanu učinilo vrlo zabavnim. “Ako je novac državni, tada to nije krivotvorenje.”

“To su deficitarne finansije”, nastavi žena, kao da izgovara naučeni tekst.

“Ali, ako se to radi službeno, onda oni što štampaju novac nisu lopovi”, dodade čovjek.

“Naravno, ne”, dopuni ga žena. “Oni što troše novac članovi su Savjeta guvernera.”

“Da”, prihvati čovjek. “I oni su jako velikodušni. Taj novac troše na pro-

jekte za lojalne građane, koji su dovoljno dobri da glasaju za njih.”

Gledajući Džonatana, upitaše ga u glas: “Zar ti ne bi glasao za njih?” Džonatan malo razmisli, dok su njih dvoje bez riječi iščekivali odgovor.

“Jedno pitanje”, reče napokon. “Šta se događa sa svim platama i penzijama? Rekli ste maloprije da su one obezvrijeđene kad ima više novca. Jesu li tada svi sretni?”

Njih dvoje se pogledaše, a gospodin odvrati: “Svakako, sretni su što imaju savjetnike. Narod je sretan kada vlada na njega troši puno novca, jer koga je briga odakle on dolazi?”

“Pa koga onda narod okrivljuje što su mu plate i penzije obezvrijeđene?”, upita Džonatan.

Sada žena stade objašnjavati: “Savjetnici vrlo savjesno istražuju korijene problema na ostrvu. Oni su utvrdili da su loša sreća i ružno vrijeme glavni uzročnici.”

“I...”, ubaci čovjek sa značajnim izrazom na licu, “ne zaboravi došljake.”

“Osobito su došljaci problem”, reče žena klimajući glavom. “Ostrvo nam zaposjedaju neprijatelji koji visokim cijenama podrivaju našu privredu. U svakom će nas slučajju uništiti visokim cijenama kerozina.”

“Ili niskim”, dodade gospodin. “Stalno nam pokušavaju prodati hranu i odjeću po katastrofalno niskim cijenama. Ali, naš Savjet guvernera s njima oštro postupa.”

“Hvala Bogu što imamo mudar Savjet, da razlikuje koje su prave vrijednosti za nas”, reče žena zadovoljno se osmijehujući.

Gospodin dotaknu šešir, žena klimnu glavom uz široki osmijeh i oprostiše se od Džonatana.

10. Aparat za snove

Džonatan prošeta do slijedeće ulice, razmišljajući usput kako će se uopšte vratiti kući. Možda u blizini postoji neka luka gdje bi mogao potražiti posao na nekom brodu koji tuda prolazi. Razmišljajući o tome, ugleda jednog mršavog čovjeka u upadljivom crvenom prsluku, sa slamnatim šeširom na glavi, kako se muči tovareći jedan veliki aparat na kola. Spazivši Džonatana čovjek ga pozva: “Ej, momče, dat ću ti jedan kejs¹ ako mi pomogneš ovo utovariti.”

“U redu”, reče Džonatan, ne znajući šta bi drugo. Osim toga, učini mu se da je čovjek promućuran i da bi mu možda mogao pomoći dobrim savjetom. Nakon dosta natezanja, uspjeli su natovariti glomaznu mašinu. Brišući čelo, sav zadihan, Džonatan koraknu unatrag, pogleda objekt svoga truda. Bio je veliki i gotovo četvrtast s lijepim šarama, izgraviranim na sjajnoj kovini, obojenoj jarkim bojama. Na vrhu je stajao veliki rog, upravo onakav kakav je Džonatan vidio jedanput kod kuće na gramofonu koji se navijao ručicom.

“Kako su lijepe boje i šare”, reče Džonatan. “Čemu služi taj veliki rog na vrhu?”

¹ Kejs je novčana jedinica koja se koristi na ostrvu Korumpo. Sam naziv potiče od imena John Maynard Keynes, ekonomista koji je osnivač kejnzijanskog ekonomskog pravca koji, između ostalog, zagovara aktivnu monetarnu politiku, tj. da državni organi trebaju u određenim ekonomskim situacijama stimulirati ekonomsku aktivnost izdavanjem dodatnih novčanih sredstava.

“Priđi sprijeda, momče, i sam pogledaj.”

Džonatan se pope na kola i pročita natpis ispisan klinastim slovima: “GOLLY GOMPRESOV APARAT ZA SNOVE.....Sanjaj i ostvariće se!”

“Aparat za snove?”, ponovi Džonatan. “Hoćete reci da aparat ispunjava snove?”

“Svakako”, reče čovječuljak kada je odvrnuo i posljednji vijak i skinuo ploču sa stražnje strane aparata. Ukazao se skoro prazan prostor i nešto što je izgledalo kao mehanizam gramofona, sličan njegovom kod kuće. Ovaj nije imao ručicu, ali je izgleda imao neku oprugu koja je pokretala aparat iz kojega su se čuli zvuci plačne muzike i žamor.

“Eh”, uzviknu Džonatan, “ali unutra je samo jedan stari gramofon.”

“A šta si očekivao”, upita čovjek, “vilu čarobnicu?”

“Pa, ne znam. Mislio sam da je sprava malo, eh, drugačija. Uostalom, potrebno je nešto posve osobito da bi ljudima ostvarivalo snove.”

Čovjek ostavi alat i unese se Džonatanu u lice. Lukav osmijeh preletje mu preko mršava lica, dok je netremice promatrao Džonatana. “Riječi, dragi moj, potrebne su samo riječi da bi se neki snovi ostvarili. Problem je u tome što se nikada ne zna kome će se ostvariti željeni san.”

Vidjevši da Džonatan ne razumije, čovjek nastavi: “Ljudi snivaju snove, zar ne? Samo ne znaju kako da ih ostvare. Je li tako?” Džonatan klimnu glavom bez riječi.

“Ubaciš novčić u otvor, okreneš ključ, a ovaj stari gramofon potom neprekidno svira neku finu poruku. Poruka je uvijek ista i uvijek ima puno sanjara koji je rado slušaju.”

“Kakvu poruku?”, upita Džonatan.

“Jednostavnu. Ona govori ljudima da zamisle ono što bi željeli imati”,

čovjek pogleda uokolo uvjeravajući se da niko ne sluša, “a potom upućuje sanjare kako se to ostvaruje. Moram priznati, ona to čini na vrlo sugestivan način.”

“Hoćete reći - hipnotizira ih?”, upita Džonatan razrogačenih očiju.

“O, ne, ne, ne”, usprotivi se čovjek. “Ona ljudima govori kako su dobri i da je sve što su poželjeli dobro, tako dobro da to trebaju i potražiti.”

“I, to je sve?”, reče Džonatan sa strahopoštovanjem.

“To je sve.”

Džonatan je trenutak oklijevao, a onda upita: “Šta ti sanjari obično traže?”

Čovjek izvuče bočicu s uljem i počne podmazivati točkice mehanizma.

“Pa, to prilično zavisi o tome gdje postavim aparat. Često ga postavim ispred tvornice kao što je ova.” Čovjek palcem pokaza dvospratnicu na drugoj strani ulice, koja je više sličila divljoj gradnji. “Nekada dođem i pred općinu. Ovdašnji ljudi su u stalnoj potrazi za novcem. Znaš, više para uvijek dobro dođe.”

“To sam već čuo”, reče Džonatan oprezno. “Uspjevaju li ga dobiti?”

Čovjek se odmaknu od aparata i obrisa ruke krpom. “Neko ga svakako dobije”, reče on pucnuvši prstima. “I to vrlo jednostavno. Sanjari su urgirali da Savjet guvernera donese zakon kojim bi se tvornice natjerale da radnicima utrostruče plate. Zahtjevali su da im tvornica osigura i druge pogodnosti.”

“Kakve pogodnosti?”, upita Džonatan.

“Naprimjer, osiguranje. Znaš, sigurnost je dobra stvar. Zato su sanjari tražili da se uvedu zakoni koji će natjerati tvornice da im plaćaju osiguranje – zdravstveno, socijalno pa i životno, u slučaju smrti.”

“Pa, to je izvanredno!”, uzviknu Džonatan, okrenuvši se da pogleda

tvornicu. “Mora da su bili vrlo sretni.” Malo je ljudi prelazilo ulicu. Zgrada je djelovala sumorno i bezbojno, neosvijetljenih prozora.

Čovjek je okončao posao i ponovno pritegnuo vijke. Obrisavši ruke krpom, bio je spreman krenuti. Džonatan skoči s kola i obrati se čovjeku: “Kako rekoh, bili su sretni i zahvalni. Jesu li vas nečim nagradili ili častili večerom proslavljajući uspjeh?”

“Ni govora”, odbrusi čovjek. “Zamalo mi sinoć nisu uništili aparat za snove, kamenicama, ciglama i svime što im je dopalo šaka. Vidiš, jučer su im zatvorili tvornicu i oni misle da je aparat za to kriv.”

“A zašto je zatvorena tvornica?”

“Očito nije mogla zaraditi dovoljno novca da isplati svoje radnike.”

“Ali”, reče Džonatan, “to onda znači da snovi uopšte nisu ostvareni. Ako je tvornica zatvorena, niko neće primiti platu, niko neće biti osiguran, niko ništa ne dobiva! Vi ste obični prevarant, gospodine Gompres. Rekli ste da je to aparat za snove...”

“E, stani malo, dečko. Snovi su se u svakom slučaju ostvarili, jer ja sam rekao kako se nikada ne zna kome će se ostvariti ono što se poželi. Događa se, kada god se na ostrvu zatvori tvornica, da se san ostvari nekome preko mora. Tvornica se otvori negdje izvan zemlje, na ostrvu Nick, naprimjer, na samo dan jedrenja odavde. Tamo ima puno novih poslova i pogodnosti. Što se mene tiče, ja zbrajam novčiće iz aparata ma šta se dogodilo.”

Džonatan je morao dobro razmisliti. Dakle, postoji način da se otplovi s ostrva: “Gdje je ostrvo Nick?”

“Odmah iza obzora. Stanovnici tog ostrva imaju istu tvornicu kakva je ova za proizvodnju odjeće. Kad troškovi ovdje rastu, njihova tvornica dobiva više narudžbi i više posla, a to znači socijalno osiguranje, plate i bolji život.”

Gospodin Gompres je privezivao aparat remenima smješajući se: “Ovdašnji sanjari željeli su zaraditi... Ali su ostali kratkih rukava. Tako su ljudi s one strane mora ostvarili ono što su ovi ovdje poželjeli.”

Kada je čovjek sjeo na kola i zategnuo vodice, Džonatan povika: “Kuda ćete sada?”

“Tamo gdje mogu dobro zaraditi”, reče i ode.

11. Kupovanje vlasti

Dok je Džonatan tako stajao, ne znajući na koju će stranu, saletjela ga je iznenada jedna krupna i živahna žena. Ne okolišeći, zgrabila ga je za desnu ruku i počela je snažno tresti: “Kako si? Kakav divan dan!”, izgovori isprekidanim glasom tresući mu i nadalje ruke. Ja sam gospođa Tvid, savjetnik, i bit ću vrlo zahvalna ako dadneš svoj doprinos i glasaš za moj ponovni izbor.”

“Zbilja?”, reče Džonatan, ne znajući šta drugo da kaže. Žena je govorila takvom brzinom, jako naglašavajući svaku riječ, da se Džonatan povuče unatrag. On nikada nije susreo osobu koja izrekne više riječi u jednom dahu.

“O, da”, nastavi žena, ne mareći puno za njegov odgovor, “...i voljna sam ti dobro platiti.”

“Platiti mi glasanje?” upita Džonatan zbunjeno, nabirući čelo.

“Naravno, ne mogu ti dati gotovinu, to bi bilo nezakonito, čak potkupljivanje.” Žena mu lukavo namignu i gurnu ga laktom u rebra. “Ali ti mogu dati nešto isto tako vrijedno kao što je gotovina... i mnogo vrednije od tvoga doprinosa.”

“To bi bilo dobro”, odvrati Džonatan shvaćajući da ga ona uopšte ne sluša.

“Čime se baviš? Mogu ti osigurati vladinu pomoć... zajmове, odobre-

nja, subvencije, porezno oslobađanje. Ako želiš, mogu uništiti tvoju konkurenciju zakonima, odredbama, inspekcijom i nametima. Nema bolje investicije na svijetu od dobro izabranog političara. Možda bi želio da ti se izgradi nova cesta ili park u tvom kraju. Možda neka velika zgrada?”

“Stanite”, povika Džonatan, pokušavajući zaustaviti bujicu riječi. “Kako mi možete dati više nego što sam ja vama dao? Zar ste tako bogati i velikodušni?”

“Ja bogata, sačuvaj Bože!”, uzviknu gospođa. “Ja nisam bogata, eh, barem ne za sada. A što se tiče velikodušnosti, pa, moglo bi se reći... U svakom slučaju ne kanim ti platiti iz svoga džepa. Ja raspolazem državnim novcem. Znaš... novac koji ubirem od poreza... S tim novcem mogu biti vrlo darežljiva... ali prema pravim ljudima.”

Džonatan još uvijek nije razumio šta je htjela reći. “Ali, ako otkupite moj doprinos i moj glas, zar to nije potkupljivanje?”

Žena se drsko nasmija. “Bit ću s tobom otvorena, dragi moj prijatelju.” Prebacila mu je ruku preko ramena i povukla ga uza se tako čvrsto da mu je bilo nelagodno. “To jest mito, ali je ono zakonito kada političar troši tuđe pare, a ne svoje. Isto tako, nezakonito je kada se novac daje za određene političke ustupke, osim ako se to ne nazove doprinosom kampanji. Onda je sve u redu. Ako ti je neugodno da mi ga dadneš lično, možeš zamoliti nekog svoga prijatelja, rođaka ili saradnika da mi ga preda u tvoje ime. Razumiješ li sada?”

Džonatan odmahnu glavom. “Nikako ne vidim razlike. Meni se čini da je potkupljivanje ljudi kako bi glasali i činili ustupke još uvijek mito, bez obzira na to o kome je riječ i čiji je novac u pitanju. Nije bitno kako ćemo to nazvati ako je posrijedi ista stvar.”

Gospođa Tvid se blago nasmiješila Džonatanu, želeći ga nagovoriti.

“Moj dragi, dragi prijatelju, malo prilagodljivosti ne bi štetilo. Sve je u načinu i u stilu. Kako se zoveš? Je li ti neko rekao da imaš lijep profil? Ti bi daleko dotjerao kada bi prihvatio vladinu službu! Da imaš samo malo drugačije poglede, sigurna sam da bih ti mogla naći posao u mome ministarstvu, čim me ponovo izaberu. Hajde, sigurno nešto želiš?”

Džonatan je i nadalje insistirao na objašnjenju. “Šta vi imate od toga ako se novac od poreza daje u fond za kampanje? Možete li zadržati taj novac?”

“Vidiš, jedan dio mogu uzeti za svoje troškove, ali mi on, uglavnom, osigurava priznanje, povjerenje, popularnost, divljenje, mjesto u historiji... i više glasova”, smiješila se gospođa Tvid. “Glasovi znače moć, a ništa ne volim više od uticaja na život, slobodu i imetak svih stanovnika ovoga ostrva. Možeš li zamisliti koliko samo ljudi dolazi, MENI, za velike i male usluge? Još kao mala sanjala sam da jednoga dana postanem tako važna osoba.”

Džonatanu je bilo nelagodno u njezinu zagrljaju, te se izvijao, uspjevši se izmigoljiti. Ipak, gospođa Tvid ga je čvrsto držala za ruku.

“U svakom slučaju, to je vrlo dobro i za vas i za vaše prijatelje. A, zar se drugi ne uzbuđuju što se novac troši za kupnju glasova, usluga i moći.”

“Svakako”, odgovorila je. Postajao joj je sve nesimpatičniji. “Tako sam postala lider reforme.”

Oslobodivši napokon Džonatanovu ruku, gospođa Tvid podiže uvis svoju ogromnu pesnicu. “Godinama radim na prednacrtima zakona ne bih li štogod zaradila od politike. Stalno govorim kako smo u velikoj кризи, i osvojila sam priličan broj glasova svojim obećanjima da ću provesti reformu.” Ona zastade i, sladunjavo se osmjehnuvši, nastavi: “Na moju sreću, moći ću proizvoditi svoje zakone sve dok se vrijedni ustupci budu mogli prodati.”

Gospođa Tvid se ponovo upilji u Džonatana svojim pogledom, posmatrajući njegov bijedni izgled. “Niko ti neće dati pare, barem za sada, ako ne možeš ponuditi kakvu uslugu. To je direktna razmjena. Međutim, s tvojim nedužnim izgledom i mojom pravnom podrškom, s novom odjećom i lijepom frizurom, sigurna sam da bih udvostručila uobičajeni broj glasova koji se daju jednom početniku. Potraži me u Palači guvernera i vidjet ću šta mogu učiniti.” Nakon ove primjedbe, gospođa Tvid izgubi svako zanimanje za Džonatana. Opazivši skupinu radnika, koji su stajali na drugoj strani ulice, pred zatvorenom tvornicom i izgledali nekako izgubljeno, ona se okrenu i požuri čvrstim korakom prema njima, u potrazi za novim žrtvama.

12. Izgubljena prilika

“Ona je najučinkoviti razjarivač masa koji je ikada izabran.”

Džonatan se okrenu, a ugleda muškarca srednjih godina ispruženog preko praga. Njegov kratki oboda šešira bio je visoko zadignut, a njegovo tamno trodijelno odijelo izgledalo je prljavo i gadno zaudaralo. Zakrpe na koljenima pantalona bile su otporene. Prosijede sive malje ispunjavale su mu lice, što je ukazivalo da se nije obrijao nekoliko dana. U jednoj ruci je još uvijek držao bocu suhu kao kost, i koja mu je sada služila samo zato da bi se njenim dnom oslanjao na zid.

“Tvid je najbolje što sam ikad vidio”, nastavio je on dremljivo, “Ona zaista umije zapaliti rulju.”

Džonatan se primače da posluš, ali nije bio siguran da li je želio da ohrabri ovog skitnicu. Istini za volju, ovaj gospodin skitnica nije trebao ohrabrenje da bi ponovio ovu priču koju je vjerovatno samom sebi ispričao desetinu puta. “Nakon njezinog užagrenog govora, svjetina je bila silno razjarena”, rekao je odmahujući glavom. “Zatim je jedan dječak, mali Riko, bacio kamen u prozor ove zgrade. Kada se staklo sasulo, svjetina je zamukla. Da, ni glas se isprva nije čuo. Znali su da nije ispravno uništavati stvari, ali su bili uzbuđeni.”

Skitnica je osjetio da ga ovaj mladić uistinu sluša. Štucnuo je, pa nastavio. “Zatim je Tvid, koja se nalazila usred mase, kazala da je Riko upravo učinio

jednu veliku uslugu zajednici. Kazala je da svi duguju ovome dječaku zahvalnost. Rekla je da je njegov postupak bio sasvim uredu, jer svako ko posjeduje toliko prozora, i tako mora biti sebičan. Onda je dodala da će vlasnik tvornice sada morati da kupi nove prozore od staklara. Svi ljudi iz mase su pažljivo slušali – tražeći izgovor da bace još kamenja. Tvid im je rekla: 'Naravno, samo naprijed! Sa svakim... (hik!)... bačenim kamenom i razbijenim prozorom, staklar će imati narudžbu za novi prozor, novi posao za radnika, i novi potražnju alata. Onda će svaki radnik imati više kejnsa da kupi obuću za svoju djecu. To će značiti više posla za obučare, a obučari će onda imati više novca da potroše na kožu i lijepak' i tako dalje i tako dalje."

Čovjek se presamitio i iz pluća mu je šištalao kao kod bolesne životinje. Nastojeći se pribрати, duboko je udahnuo i pridignuo se. Utom se pojavio Mici i očešao o njegovu ruku, pozivajući da ga pomiluje.

Skitnica se nasmijao sebi u prsa, gladeći mačka. "Podigli su Rika na ramena. Slavili su ponosnog dječaka i slijedili njegov primjer bacajući još kamenja. Ujutru, nije bilo nijednog cijelog prozora u cijelome kvartu. I nastavili bi tako pustošiti po cijelome gradu, da nisu zaželjeli sačuvati snagu za novo divljanje." Čovjek je disao teško, nastojeći da dođe do daha.

Dok je čovjek govorio, sve je više tonuo, jedva završavajući rečenicu. Svakih nekoliko riječi njegova umorna glava bi padala, a onda se opet pridizala. Posljednim atomima snage, držao je oči otvorenim, polahko izgovarajući. "Oni vide potrošnju, ali previdaju ono što se odmah ne primjećuje. Što bi se drugo moglo uraditi. . . (hik) . . . da bi se napravile nove stvari. . . umjesto mijenjanja svih tih razbijenih prozora zgrade koja je nekada bila moja fabrika?"

13. Stani - pani

Što se više Džonatan udaljavao od gradskoga trga, ulice su postajale sve mirnije. Dok je tako lutao ulicama, sunce je već počelo zalaziti, tako da je većina gradskih žitelja već bila u svojim domovima. Džonatan se uvi u svoj poderani kaput, sve teže koračajući uzduž nijemih redova kuća. Najedanput opazi skupinu bijedno odjevenih ljudi, okupljenih ispred tri zgrade koje su bile označene sa A, B i C.

Zgrada A bila je prazna i nalazila se u jadnom stanju: malter je bio opao, prozori su bili razbijeni, a sva preostala okna prljava i čađava. Na ulaznim stubama zgrade B sjedila je skupina šćućurenih ljudi. Iz kuće se čula vika, a na sva tri sprata život je tekao svom silinom. Na prozorima i balkonima neuredno se sušilo rublje obješeno o razne štapove. Izgledalo je da će se kuća raspasti, jer je u njoj sve vrvjelo od mnogih stanara. Posljednja je bila zgrada C, čista, besprijekorno održavana i prazna, kao i prva. Oprani su prozori bljeskali pod zracima zalazećega sunca, a zidovi su bili glatki i čisti.

Najedanput Džonatan osjeti kako ga je neko povukao za rukav. "Reci", upita ga mlada žena ugodna izgleda, "znaš li nekoga ko iznajmljuje stan?"

"Žalim", odgovori Džonatan, "ja nisam odavde. Zašto ne pogledate u ove dvije prazne zgrade?"

"To ne mogu", reče žena. Skromna haljina nije joj baš najbolje pristajala,

pa ipak, Džonatanu se učinila vrlo lijepom. Poželio je da joj pomogne naći stan.

“A zašto ne?”, upita Džonatan. “Čini mi se da su prazne.”

“Da, moja je porodica živjela u zgradi A, sve dok Savjet guvernera nije proveo Uredbu o kontroli stanarine.”

“Šta je kontrola stanarine?”, upita je Džonatan.

“Ne tako davno, moji roditelji, a i mnogi drugi, žalili su se da vlasnici zgrada stalno povisuju stanarinu. Istina, novodošljaci su pristizali iz raznih dijelova ostrva, ali tata je smatrao kako nije fer da mi zbog njihova doseljavanja plaćamo veću stanarinu. Tako je on, u saglasnosti s ostalim stanarinama, zahtijevao da Savjet guvernera zabrani vlasnicima podizati stanarine. Oni su to i učinili. Angažirali su mnoge inspektore i suce, kako bi spriječili vlasnike da krše uredbu.”

“To je normalno, i vjerujem da su stanari bili zadovoljni kontrolom stanarine”, reče Džonatan.

“Isprva, sve je bilo uredu, i tata je bio siguran da se cijena našega krova nad glavom neće povećavati. Stvari su se, međutim, promijenile kada su vlasnici prestali zidati nove zgrade, a o održavanju starih nisu vodili mnogo računa.”

“Šta se onda dogodilo?”

“Vlasnici su rekli da su cijene svemu porasle: popravci, osiguranje, šefovske plate, komunalije, porezi i slično. Kako se stanarine nisu smjele povećavati, vlasnici su uskraćivali sve što su mogli.”

“Porezi su se također povećali?”, upita je Džonatan.

“Svakako, da bi bili plaćeni inspektori”, odvrati žena. “Savjet može provesti kontrolu stanarina, ali još nisam čula da se nešto slično desilo s

kontrolom poreza. Tako su svi vlasnici ubrzo postali omrznuti.”

“Zar nisu bili omrznuti i prije toga?”

“Pa, tati nije bilo drago što mora plaćati stanarinu vlasnicima, ali dokle god je bilo puno stanova na raspolaganju, vlasnici su se morali lijepo ophoditi s ljudima kako bi ih privukli da se useljavaju. Bili su uglavnom ljubazni i trudili se da stanovanje učine privlačnim. Vijesti o lošim vlasnicima brzo su se širile i ljudi su ih izbjegavali. Moglo bi se reći da su dobri vlasnici imali stalne stanare, dok su loši imali stanare koji su se često selili, tako da su im stanovi dugo zvrjali prazni. Kada se ustalila praksa kontrole stanarina, tata je rekao da su se svi prozlili”, nastavila je djevojka očajno i sjela na rub pločnika, a Džonatan joj se pridružio. “Tako su troškovi stalno rasli, a stanarine nisu. Da bi smanjili gubitke, vlasnici su počeli štedjeti na održavanju. To je naljutilo stanare i oni su se požalili inspektorima, koji su vlasnicima odredili kazne. Nakon izvjesnoga vremena, vlasnici su jednostavno napustili zgrade, kako bi izbjegli daljnje troškove. Broj udobnih stanova se smanjivao, a lista ljudi koji su tražili stan povećavala. Loši vlasnici napokon više nisu morali brinuti o nezakupljenim stanovima.”

Džonatan zaista nije mogao povjerovati da su vlasnici jednostavno napustili svoj posjed. “Neki vlasnici su jednostavno zatvorili kuće i otišli?”, upita je.

“Tačno tako. Niko ne može podnijeti da troši više od onoga što može dobiti, osim Savjeta guvernera. Savjet kani preuzeti imetak i voditi poslove pomoću subvencija.”

“U čemu je tu problem?”, upita Džonatan.

“Pa, ne mogu da odluče na koji će način sve to platiti. Ako povećaju poreze, mnogi će vlasnici biti prisiljeni staviti ključ na zgrade. Ako štam-

paju novac, inflacija će opet dotući vlasnike. Jedino im preostaje da posude novac i prepuste nekom budućem Savjetu da sve to plati.”

“A šta je sa zgradom B i svim tim ljudima?”, upita je Džonatan želeći joj pomoći. “Zar ne biste mogli u njoj naći slobodan stan?”

“Ona je prepuna i niko se ne usuđuje napustiti je. Lista čekanja je zastrašujuća. Kada je stara gospođa Vitmor umrla, trebalo je samo vidjeti tu svađu onih beskućnika. Tukli su se i vikali jedni na druge, ne bi li se dokopali prednosti na listi. Na kraju je stan dobio sin Bes Tvid, iako ga niko nije opazio u redu toga dana. Moja je porodica jedanput pokušala dijeliti stan s porodicom Mihaels, ali su inspektori rekli kako je to protivno stambenim propisima.”

“Šta su stambeni propisi?”, upita je Džonatan.

Žena, koja je djelovala znatno zrelije nego što bi se očekivalo od njenih godina, pogleda ga umorno: “Pa, vidiš, Savjet guvernera određuje propise o načinu života u svakoj zgradi: određeni broj porodica, određeni broj sudopera, određeni broj toaleta.” A zatim je dodala zajedljivo: “Tako smo se našli na ulici, gdje nema ničega, čak ni krova nad glavom.”

Džonatana je obuzela malodušnost dok je razmišljao o ženinoj nevolji. Tada se sjetio treće zgrade, posve nove i prazne. To je moglo biti rješenje za njezin problem. “Zašto se ne uselite u zgradu C, koja je odmah do ove, prepune?”, upita je.

Žena se nasmiija gorko: “To bi bilo kršenje propisa o zonama, kršenje mjesnih propisa.”

“Propisi o zonama?”, ponovi Džonatan, i zatrese glavom kao da nastoji upamtiti sve propise.

“Na svojim kartama grada Savjet povlači crte, tako da je ljudima dopušteno preko dana raditi s jedne strane crte, a noću, dok spavaju, moraju

biti s druge strane. Zgrada C nalazi se na onoj strani gdje se preko dana radi. Zgrada C je lijepa, a i blizu je. Čak joj je Savjet odobrio i specijalni poslovni zajam. Uobičajeno je da se poslovne zgrade nalaze na suprotnoj strani grada, pa svako mora ujutro i uvečer prewalkiti dugačak put. Oni kažu da je to dobra rekreacija, to stimulira gradski prevoz.”

Džonatan je piljio s nevjericom u prepunu stambenu zgradu smještenu između dvije prazne zgrade. “Kakva zbrka”, pomislio je, a zatim upitao saosjećajno: “Pa šta ćete sada učiniti?”

“Danas smo pozvani na veliku zabavu koju organizira savjetnica Tvid za sve beskućnike. Obećala je puno igara, te besplatni objed.”

“Kako je velikodušna”, reče Džonatan. “Možda bi vas mogla pozvati da privremeno stanujete kod nje, dok ne nađete nešto.”

“Tata ju je jednom pitao, a ona je odgovorila kako bi to bila milostinja, a milostinja je poniženje. Daleko je dostojanstvenije, rekla je, da je ponovo izglasamo, te da dobijemo stan na račun poreznih dužnika. Rekla mu je da bude strpljiv i da će stvari udesiti sa Vijećem.”

Ova djevojka se nasmiješila Džonatanu i zapitala: “Usput, zovu me Alisa. Da li bi nam se pridružio na Tvidinom besplatnom ručku sutra u poslijepodnevnim satima?”

Džonatan se posramio. Možda bi mogao naučiti i da uživa u ovome otoku. “Naravno, volio bih doći. Usput, ja sam Džonatan.”

Alisa je cupnula, smijući se. “Onda Džonatane, nađemo se sutra ovdje – u isto vrijeme. Povedi i svog mačka.”

14. Smrtna kazna za šišanje

Sretan što je našao novog prijatelja, Džonatan je lutao kao u bunilu. Zatim je shvatio je da bi bilo bolje da obrati više pažnje na okruženje, ili, u suprotnom, slijedećeg dana neće moći pronaći put za nazad.

U slijedećoj ulici Džonatan ugleda policajca koji je, sjedeći na kame-nom rubu pločnika, čitao novine. Bio je nižega rasta i malo stariji od Džonatana. Kako je bio odgojen da poštuje predstavnike zakona, Džonatan je osjetio izvjesno ohrabrenje ugledavši plavu uniformu i mladića kojem je o boku visio revolver. Možda bi mogao zamoliti policajca da ga uputi do luke.

Zaokupljen novinama, policajac nije ni primijetio Džonatana. Džonatan pogleda preko njegovog ramena i pročita senzacionalnu vijest na naslovnoj strani: "Smrtna kazna za šišanje izvan zakona!"

"Smrtna kazna za šišanje?", uzvinu Džonatan iznenađeno. Policajac pogleda Džonatana.

"Oprostite", reče Džonatan, "ne bih vam želio smetati, ali nisam mogao da ne zapazim naslov. Je li to o kažnjavanju frizera neka štamparska greška?"

"Da vidimo." I policajac počeo čitati. "Savjet guvernera je upravo odredio smrtnu kaznu svakome ko se uhvati da šiša kosu bez dozvole. Šta je tu tako neobično?"

“Zar to nije prestrogo za tako beznačajan prekršaj?”

“Pa i nije”, odvrati službenik. “Smrtna kazna je krajnja mjera koja stoji iza svih naših zakona... Čak i za najmanji prestup.”

Džonatan razrogači oči: “Zar biste vi osudili nekoga na smrt samo zato što se šišao bez odobrenja?”

“Svakako”, odgovori policajac, lupnuvši se po revolveru. “Mada rijeko dođe do toga.”

“Zašto?”

“Pa, svaki se prekršaj odmjerava prema rastućoj skali, a to znači da se kazne uvećavaju što se neko više opire. Tako, naprimjer, ako se neko želi šišati bez dopuštenja, bit će prisiljen da plati kaznu, a ako odbije platiti kaznu ili se nastavi šišati, onda će takav prestupnik biti zatvoren.”

“Međutim”, nastavi ozbiljnim tonom, “ako se opiru hapšenju, onda se takvi kriminalci strogo kažnjavaju prema važećoj skali.”, reče policajac smrknuta lica. “Napokon, mogu biti i streljani. Što se više opiru slijedi teža kazna.”

Ovaj užasni razgovor rastužio je Džonatana. “Znači, kao krajnja mjera iza svakoga zakona, stoji smrtna kazna?” upita i, još uvijek ne gubeći nadu, dodade: “Vlasti vjerovatno određuju smrtnu kaznu samo za najbrutalnije zločine, kao što su ubistva i oružane pljačke!”

“Ne uvijek”, reče policajac. “Zakonom je regulisan sav privatni i poslovni život. Stotine profesionalnih udruženja štite svoje članove dozvolama koje daju stolarima, medicinskom osoblju, vodoinstalaterima, računovođama, pravnicima i drugima.”

“Kako se to oni štite dopuštenjima?”, upita Džonatan.

“Broj dozvola i kvalifikacija je pod strogom kontrolom. Tako se elimi-

nira nepoštena konkurencija koju stvaraju stranci svojim novim idejama i nižim cijenama, što bi ugrozilo tradicionalne izvore prihoda naših najvažnijih profesionalaca.”

“Štiti li se zaista društvo dozvolama?”, upita Džonatan.

“Tako kažu”, odvrati službenik. “Organizacije koje izdaju odobrenja drže monopol u svakoj profesiji, što je za dobrobit društva. Ja o tome vodim računa. S druge strane, moj nadređeni na Akademiji rekao je da moramo podržavati zakone protiv monopola, jer je konkurencija korisna za društvo.”

“Pa, ko je u pravu?”, upita Džonatan

Policajac sleže ramenima. “Nije moje da preispitujem zakon. Ja se moram držati zakona, a ne smišljati ga. Savjet guvernera jednostavno mi naredi na koga da uperim revolver.”

Vidjevši da je Džonatan potišten, policajac ga pokuša ohrabriti. “Nemoj se toga plašiti. O smrtnoj kazni se rijeko govori, kao što se ona rijeko i događa. Malo ko bi se usudio opirati, jer vrlo revnosno odgajamo omladinu da bude poslušna.”

“Jeste li ikada upotrijebili svoj revolver?”, upita gledajući ga nervozno, Džonatan.

Uvježbanim pokretom policajac hitro izvuče revolver iz kožne navlake i pogladi rukom hladnu čeličnu cijev. “Samo jedanput. Ovaj revolver i ja zakleli smo se da ćemo štititi živote i imetak svih građana. Moglo bi se također reći i da dobro pazimo jedan drugoga.”

“Kada ste ga upotrijebili?”, upita Džonatan.

“Čudno je to što me pitaš”, odvrati policajac smrknuto. “Već je godina dana kako sam na dužnosti i nikada ga nisam imao prilike upotrijebiti, sve do jutros. Neka žena je poludjela i počela prijetiti radnicima za rušenje.

Rekla je nešto kao da će uzeti natrag 'svoju' kuću. Ha! Kako je to sebično.”

Džonatanovo srce poče ubrzana kucati. Da nije to bila žena koju je nešto ranije susreo? Policajac nije opazio zabrinut izraz na Džonatanovu licu. “Mene su pozvali da nagovorim ženu na predaju”, nastavio je. “Papiri su bili u redu, ali kuća je određena za rušenje, da bi se na njenome mjestu podigao memorijalni park gospođe Tvid.”

“I šta se dogodilo?”, jedva promuca Džonatan.

“Pokušao sam je urazumiti. Rekao sam joj da bi mogla proći s nekom manjom kaznom ako mirno pođe sa mnom. Međutim, kada mi je počela prijetiti i tjerati me sa 'svoga' posjeda, e, onda je to bio jasan slučaj opiranja vlasti. Zamislite živce te žene!”

“Da”, uzdahnu Džonatan. “Kakvi živci.”

Razgovor je utihnuo. Policajac je tiho čitao, dok je Džonatan muklo stajao, gurkajući nogom neki kamen. Pribirući svoje živce, Džonatan je upitao: “Može li iko kupiti pištolj poput vašega?”

Okrećući stranicu novina, policajac je odgovorio: “Ne, ni za život. Neko bi mogao nastradati.”

15. Svade u biblioteci

Aktivnost se na ulicama povećavala, dok je Džonatan nastavljao prema centru grada. Mici ga je slijedio na pristojnoj razdaljini. Mačak je imao jasan cilj: da uhvati svakog štakora ili da otkrije svaku moguću hranu. Prevalio je tri puta veći put od Džonatana pretitravajući svaku ulicu, svaku kantu za smeće. Žuta dlaka ovog mačka postajala je sve prašnjava i neurednija, unatoč njegovom stalnom lizanju.

Prelazeći gradskim trgom, Džonatan naleti na užasnu gužvu. Čovjek i žena vukli su se za kose i grebali. On priđe gomili, da vidi zbog čega se tuku.

Baš tada je stigla policija i počela ih razdvajati. Džonatan dodirnu laktom jednog posmatrača i upita: “Recite mi, molim vas, zašto su tako kivni jedno na drugo?” Jedna slabašna, omanja starica poče mu objašnjavati: “Ovo dvoje kavgadžija već godinama nasrće jedno na drugo zbog knjiga u javnoj biblioteci. Čovjek se stalno žalio da su te knjige bile pune jeftinog seksa i nemorala. Želio je da te knjige bude izdvojene i onda spaljene, dok je ona reagovala nazivajući ga ‘pompeznim puritancem’.”

“Znači li to onda da ona želi čitati te knjige?” upita Džonatan.

“Pa ne baš”, ubaci smijuljeći se drugi posmatrač, jedan visoki čovjek, držeći dijete za ruku. “I ona zamjera slične stvari... ali nekim drugim knjigama u biblioteci, tvrdeći da u mnogima od njih ima seksizma i rasizma.

Ona zahtijeva da se te knjige izbace i da se, prema njezinom popisu, kupe druge.”

Policija je u međuvremenu svezala oboje učesnika tučnjave i odvela ih niz ulicu. Džonatan klimnu glavom i uzdahnu: “Bit će da ih je policija uhapsila zbog ove tučnjave?”

“Ne”, nasmija se žena. “Oboje su uhapšeni jer su odbili platiti bibliotečki porez. Po zakonu, svako mora platiti za sve knjige, dopale mu se ili ne.”

“Zašto im policija ne dopusti da zadrže svoj novac kako bi mogli otvoriti ili pomagati biblioteke po svom izboru? Tada bi plaćali samo ono što smatraju vrijednim”, pokušava Džonatan s uvjerenjem.

“U tom slučaju moja kći se ne bi mogla koristiti bibliotekom”, reče čovjek pružajući djevojčici veliku crvenu jabuku, koju je upravo kupio u voćarnici.

“Stani malo, prikane”, dobaci žena strogo. “Zar nije hrana za njezinu glavicu isto tako važna kao i hrana za njezin trbušić? Bi li se vaša kći bolje hranila ako bi nam političari nametnuli porez na besplatnu hranu u državnoj voćarnici?”

“Ne budite smiješni”, reče čovjek. “Ima mnogo dobrih voćarnica. Zašto bi se vlada u to uplitala?”

Žena zastade, razmišljajući o minulim vremenima. “Nekada davno bilo je puno privatnih biblioteka i ljudi su se mogli učlaniti po svojoj volji, ali su morali plaćati izvjesnu malu članarinu... nekoliko dolara godišnje. Tada je neko izjavio kako su biblioteke izuzetno važne i da ih ne treba plaćati. Tako je vlada osigurala besplatnu upotrebu biblioteka, a privatne su bile zatvorene.”

“Besplatno?”, reče Džonatan u nedoumici. “Ali, ja mislim da ste vi rekli kako su svi obavezni plaćati bibliotečki porez?”

“Tako je. Ali se obično kaže da su javne službe besplatne, kada ih svi obavezno plaćaju. To je civilizovanije”, zaključila žena pomalo zajedljivo.

16. Nije važno

Što se Džonatan više približavao centru grada, na ulicama je bivalo sve življe. Neki lijepo obučeni ljudi zamišljeno su hitali pločnikom. Osjećajući se izgubljenim i još uvijek zapanjen svojim susretom s policajcem, Džonatan se pitao hoće li ikada stići kući.

Tako je neprimjetno stigao do jednoga širokog i prostranog dijela koji je po svemu bio gradski trg. Okolo trga bile su podignute zgrade ne niže od dva sprata, većina njih s lijepim kamenim pročeljima. Nedaleko, uzdizala se velika impozantna građevina, pred čijim se ulazom sjatilo mnoštvo ljudi, koji su strpljivo čekali da uđu. Džonatan je znatizeljno čitao natpis iznad ulaza, ispisan slovima od teške bronzne: 'Javna biblioteka.'

Oni blizu ulaza propinjali su se na prste ne bi li štogod vidjeli preko glava onih u prvim redovima. Kad bi šta ugledali, glasno su uzvikivali: "Divno, sjajno".

Kako je Džonatan bio vitak, lahko se provukao i prišao bibliotečkom stolu s druge strane ulaza. "Čemu se ovi ljudi tako dive, uzbuđeni?", upita bibliotekara. "Psst!", strogo ga opomenu bibliotekar. "Molim te, govori tiše."

Čovjek je slagao kartice i polagao ih ravno ispred sebe, a zatim je pogledao Džonatana preko naočala, prignuvši se naprijed: "Ovo su zvanični zastupnici Komisije Savjeta za umjetničke fondacije. Upravo su za javnost otvorili izložbu najnovijih djela koja će ostati kao stalna zbirka

lijepu umjetnosti.”

“Vrlo zanimljivo”, reče Džonatan prigušenim glasom. Protežući se da bolje vidi, dodade: “Ja volim umjetnost, ali ništa ne vidim. Sigurno je riječ o minijaturama.” “Sve ovisi o tome kako ko posmatra”, ljutnu se bibliotekar. “Neki bi rekli da je djelo poveliko i u tome je njegova ljepota. Djelo se zove ‘Prazni let’.”

“Ali ja ništa ne vidim”, reče Džonatan mršteći se i buljeći u bijeli zid iznad ulaza.

“U tome i jeste čar. Impresivno, zar ne?” Bibliotekar je gledao u prostor sanjivim i praznim pogledom. “‘Ništa’ najbolje iskazuje duhovnu bit ljudske borbe za taj uzvišeni osjećaj svijesti koji čovjek ima samo kada uporedi toplinu tananih nijansi s onim, skoro opipljivim, u dubini naše naravi. Baš to ‘ništa’ svakome omogućava da u potpunosti ispita krajnje domete svoje mašte.”

Džonatan klimnu glavom, sav zbunjen, i upita ljutito: “Znači, doista nema ničega? Kako onda ‘ništa’ može biti umjetnost?”

“Pa, to mu daje jedinstveni umjetnički izraz. Komisija Savjeta za umjetničke fondacije, s puno ukusa, pomoću lutrije odabira djela”, reče bibliotekar.

“Lutrija... za izbor umjetničkih djela?”, upita Džonatan zbunjeno. “A zašto lutrija?”

“Izbor je nekad obavljao Odbor za lijepu umjetnost, ali su im prigovarali što biraju ili djela po svom ukusu, ili djela svojih prijatelja. Optužili su ih i za cenzuru umjetničkih djela koja im se nisu dopadala. Budući da su obični građani morali plaćati taj izbor odbora, usprotivili su se njihovom elitizmu.”

“Zašto nisu pokušali s drugim odborom?”, upita Džonatan.

“O, jesu, više puta. Ali oni što nisu bili u odboru nikada se nisu mogli

složiti s onima iz odbora, te su napokon odustali od te ideje. I tako su se svi složili da je lutrija jedini način koji je objektivan. Svi su se mogli takmičiti... a skoro svi i jesu. ‘Prazni let’ je baš jutros izvučen.”

Bibliotekar prekriži ruke, jednom šakom podbočivši bradu. “Lijep izbor, zar ne? Prednost je u tome što ulaz u biblioteku nije pretrpan i što se čuva životna okolina.”

“Ali zašto Savjet guvernera jednostavno ne omogući da svako kupi umjetničko djelo po svom izboru, umjesto što nameće naplatu poreza i kupnju onoga što je lutrijom izabrano. Tako bi svako mogao odabrati šta želi.”

“Neki sebični pojedinci ne bi ništa kupili, a drugi nemaju ukusa”, uzviknu bibliotekar. “Ne, Savjet svakako mora pružiti svoju podršku umjetnicima i umjetnosti.”

17. Veličanstveni paviljon

Počelo se smrkavati, a Džonatan je još stajao na stepeništu biblioteke, posmatrajući gužvu na gradskom trgu. Na njegovu radost, trg je oživio baš kada je sunce počelo zalaziti. Sve više ljudi pristizalo je na onaj dio trga, iza biblioteke, gdje je bio podignut veličanstven karnevalski šator. Uzbuden tim prizorom, Džonatan je zaboravio na povratak kući.

Buljeći u svjetla i šarenilo, Džonatan je kroz zaglušujuću buku neka-ko stigao do velelepna šatora, na kojem je stajao šareni natpis: 'Veličanstveni paviljon'.

Jedna žena u crveno-crnom trikou iskoči iz gomile i povika: "Čujte i počujte! Da biste doživjeli najveće uzbuđenje u svome životu, dođite u Veličanstveni paviljon!"

Ona zgrabi za ruku iznenađenog Džonatana, koji je stajao razrogačenih očiju: "Svi dobivaju, mladiću."

"A, koja je cijena toga?", upita je Džonatan, iako nije znao o čemu je riječ.

"Ako imaš uza se samo deset kejsa, izaći ćeš kao bogat čovjek!" odgovori ona. Žena se okrenu na peti i, mlatarajući rukama prema gomili, ponovi: "Čujte i počujte, Veličanstveni paviljon učinit će vas bogatim!"

Džonatan se pridruži gomili i uđe u šator, gdje ugleda redara kako odvodi publiku do sjedala, koja su bila poredana u velikom krugu. Deset

je učesnika stajalo iza svojih sjedala očekujući ono što slijedi. Svjetla su zatim bila prigušena i oglasio se bubanj, dok su se odnekud začule fanfare. Jarka svjetlost reflektora obasjala je jednog čovjeka lijepa izraza, u sjajnom crnom odijelu i sa svilenim cilindrom na glavi. On se prvo nakloni publici, a potom i deseterici u krugu.

“Dobra večer”, reče. “Ja sam Glavni političar. Večeras će deset sretnika među vama postati dobitnici u našem Veličanstvenom paviljonu. Svi ćete biti dobitnici i svi ćete odavde izaći sretniji nego što ste bili kada ste ušli.” Zatim, mahnuvši rukom, Glavni političar priđe svim ljudima u krugu i uze im po jednog kejnsa. Niko nije oklijevao da pruži novac.

Nakon toga, uz široki osmijeh, uglašeni čovjek najavi: “Sada ćete saznati kakve su vaše nagrade.” Potom, iznenada, baci pet kejnsa u krilo jednom od učesnika. Sretnik vrisnu od sreće i poče skakati uokolo.

“Ti nisi jedini dobitnik”, uzviknu Glavni političar. I tako svi postade dobitnici, jer je on deset puta prošao krugom skupljajući novac od svakoga. Poslije svakoga kruga, sasuo je u krilo po pet kejnsa jednom od njih, a sretnik je svaki put vriskao od uzbuđenja.

Kada vika napokon prestade, a učesnici napustiše krug, Džonatan otrča pred šator da se uvjeri jesu li svi zadovoljni. Žena u crveno-crnom trikou držala je krilo šatora na izlazu i zaustavljala svakoga pitanjem: “Jeste li se lijepo zabavili?”

“O, svakako!”, odgovori jedan uz široki osmijeh. “Bilo je fantastično!”

“Jedva čekam da kažem svojim prijateljima”, reče drugi. “Možda ću poslije ponovo doći.”

Zatim je prišao novi uzbuđeni učesnik dodajući: “O, da. Svi su dobili nagradu od pet kejnsa.”

Džonatan je stajao i zamišljeno posmatrao sve rjeđu gomilu. Žena

u trikou okrenu se Glavnom političaru, koji se, mašući, opraštao od ljudi, govoreći tiho: "Mi smo posebno sretni. Zaradili smo pedeset kejnsa, a sve ove naivčine su sretne zbog toga! Mislim da ćemo iduće godine morati zamoliti Savjet guvernera da donese zakon kojim će svi obavezno učestvovati u igri!"

U tom trenutku debeljko, koji je na ulazu pregledavao karte, priđe Džonatanu s leđa i zgrabi ga za ovratnik. "Stani, momče. Mislio si da ćeš besplatno gledati priredbu, zar ne?"

"Zaista mi je žao", reče Džonatan pokušavajući se izvuci iz njegovih ruku.

"Nisam znao da se plaća. Ova lijepa dama je sve tako privlačno najavila... a ja nisam imao novca uza se, pa..."

"Pusti ga, on je još dijete", reče žena čovjeku na ulazu. Tada se obrati Džonatanu, široko se osmjehujući: "Znači, dopala ti se priredba, zar ne?" "O, da gospođo!", reče Džonatan, potvrdno klimajući glavom.

"Pa, bi li volio lahko zaraditi malo novca?", upita ga i dodade: "Ili ću te prijaviti karnevalskoj straži."

"O... sjajno", odvrati Džonatan nesigurno. "Šta treba da uradim?"

"Vrlo jednostavno", reče žena ljupko. "Prodi večeras karnevalom, podijeli ove letke i svima reci kako je veselo u našem Paviljonu. Evo ti jedan kejns sada, a druge ćeš zaraditi od svakoga posjetioca koji dođe s ovom reklamom u ruci. A sada prioni na posao i nemoj me razočarati."

Kada je Džonatan prebacio vreću s lecima preko ramena, ona mu reče: "Još nešto: kad se večeras priredba završi, prijaviću tvoju zaradu, te sutra ujutro moraš prvo otići u općinu i platiti porez, što iznosi polovicu tvoje zarade."

"Porez", ponovi Džonatan. "Ali, zašto?"

“Savjet guvernera potražuje dio tvoje zarade.”

Na to Džonatan dodade, s nadom: “Mislim da bih vrednije radio kada bih znao da im nećete reći za moju zaradu, možda čak i dva puta vrednije.”

“Savjet je dobro obaviješten i pomno nas prati”, odvrati žena. “Zato, ne gnjavi. Svi moramo platiti za svoje grijehе.” “Grijehе?”, začudi se Džonatan.

“O, da. Porez je uveden da odvrati ljude od grijehа. Porezom na duhan kažnjava se pušenje, porezom na alkoholna pića oni što piju, a porezom na dohodak kažnjava se rad. Ideal onih gore je, čini se, da svi budemo zdravi i besposleni.”

18. Čika Samta

Gradom je postepeno zavladao mir. Žena u trikou isplatila je Džonatanu preko pedeset kejnasa za reklamne letke što ih je razdijelio ljudima, koji su potom došli u Paviljon. Zamolila ga je da dođe i slijedeće večeri da radi u karnevalu. Džonatan je bio suviše iscrpljen, te nije imao snage da je odbije, pa prihvati prilično nevoljko.

Džonatanu su bili najpotrebniji udoban krevet i prenoćište. Ali, kako nije imao prijatelja, nije znao šta da učini. Dok je stajao tako, obasjan slabom uličnom svjetiljkom, jedan starac u noćnom ogrtaču izađe na trijem svoje kuće. Žmirkajući, starac pogleda preko krovova ušorenih kuća.

Iz znatiželje, nadajući se da će naći prenoćište, Džonatan pride i upita starca:

“Šta to posmatrate?”

“Krov kuće”, reče starac drhtureći malo u svom noćnom ogrtaču. “Vidiš li onoga debeljka u crveno-bijelo-plavoj odjeći? Kako koju kuću posjeti, njegova lopovska torba postaje sve teža.”

On pokaza u daljinu, na kraju tamne ulice.

Džonatan pogleda u tom smjeru. Nejasna sjenka neke osobe žurno se penjala stubama jedne kuće. “E, da”, uzviknu, “vidim ga. Zašto ne pozovite na uzbunu i opomenete ljude iz ovoga kraja?”

“Oh, to nikada ne bih učinio. Čika Samta² ima poganu narav i loše prođe onaj ko mu stane na put.”

“Vi ga poznajete?”, začudi se Džonatan.

“Psst! Ne tako glasno”, reče starac podigavši kažiprst. “Čika Samta ide u dodatne posjete onima koji prave veliku buku. Mnogi se ljudi noćas pretvaraju da spavaju, čak i kad im on uđe u kuću.”

“Ne razumijem. Zašto svi zatvaraju oči kad ih neko pljačka?”, šapnu Džonatan starcu na uho, jedva se savlađujući.

“Ljudi šute samo ove aprilske³ noći”, objasni starac. “Inače bi mogli pokvariti radost Badnje večeri, kada Čika Samta obilazi kuće i dijeli igračke i razne sitnice.”

“O”, reče Džonatan s izrazom olakšanja. “Znači, Čika Samta opet sve to vrati.” “Ne baš, ali ljudi vole zamišljati da je tako. Ja pokušavam biti budan, da bih utvrdio šta odnosi, a šta vraća. Neka vrsta pasije, moglo bi se reći. Po onome što ja znam, Čika Samta većinu stvari zadržava za sebe, svoje patuljke i nekolicinu kuća koje pomaže, ali”, reče starac stisnuvši bijesno pesnice, “Čika Samta pažljivo daje svima po malo, da bi ih učinio sretnim. Zato, svakog aprila, kada on dođe, svi spavaju kako bi mogao uzeti šta želi.”

“Ne razumijem”, priznade Džonatan. “Zašto ljudi ne ostanu budni i ne čuvaju svoje stvari, zašto ne prijave lopova? Svojim bi novcem mogli kupiti te sitnice i darovati ih kome žele.”

Vidjevši da ga Džonatan ne razumije, starac se zakikota odmahujući glavom. “Čika Samta svako sanja još u djetinjstvu. Zapravo, ljudi uče

2 Naziv “Čika Samta” aludira na “Uncle Sam”, što je je naziv koji su Amerikanci izabrali za svoju vladu iz razloga što ima iste inicijale kao i sama država – US. To je i razlog zašto je Čika Samta obučen u crveno-bijelo-plavu odjeću, boje koje se nalaze na zastavi SAD-a.

3 Amerikanci plaćaju svoj porez na dohodak u mjesecu aprilu, te se iz tog razloga spominje u priči.

svoju djecu da igračke i sitnice dolaze nekom čarolijom, s neba i to svakome besplatno.”

Pogledavši Džonatanovo umorno lice, starac mu reče da uđe kako bi se malo zgrijao. “Imao si, izgleda, težak dan i treba ti mjesto gdje ćeš prenoćiti?”

Džonatan je prihvatio starčevu ponudu, a ovaj ga upozna sa svojom ženom, koja hitro pripremi Džonatanu šoljicu tople čokolade i ponudi mu tanjur pun kolačića. Kada je i posljednja mrvica kolačića nestala, Džonatan se smjestio na otoman, gdje su mu oni stavili deke i jastuk. Starac pripali dugačku lulu i zavalj se u jastuke svoje stolice za ljuljanje.

“Kako je sve to počelo?”, upita Džonatan.

“Nekada smo to zvali Božićem, najljepšim danom u godini. To je bio vjerski praznik, obilježavan darovima i veseljem. Svi su u tome toliko uživali, da je Savjet guvernera odlučio, zbog velike važnosti praznika, da se ne smije dopustiti razulareno i samovoljno ponašanje pojedinaca. Zato su oni preuzeli slavlje u svoje ruke, da bi sve organizirali kako valja.”

“Prije svega, neprimjereni religiozni simboli morali su se ukloniti. Tako je Savjet proglasio Dane Božića zvaničnim praznikom, a popularnog mit-skoga darodavca preimenovao u Čika Samtu, davši mu kostim poreznika.”

Starac načini stanku, da bi snažno povukao nekoliko dimova, a potom napunio lulu duhanom. “Božićni upitnici se dostavljaju u tri primjerka Uredu dobre volje. Ured odmjerava potrebnu darežljivost za svakoga poreznog davaoca, prema posebnom pravilniku koji su smislili savjetnici. Upravo si mogao vidjeti godišnju aprilsku akciju skupljanja darova.”

“Slijedi potom Ured za dobra i loša djela. Uz pomoć knjigovođe za moral, u izvještaje se mora podrobno upisati svačije dobro i loše vladanje tokom godine. Ured za dobra i loša djela upošljava vojsku činovnika i

inspektora, koji ispituju valjanost onih što su predali svoje prijave radi primitka darova u decembru. I napokon, Komisija za pravi ukus određuje veličinu, boje i oblik izabranih stvari, izdajući neobavezujuće ugovore već odabranim proizvođačima s ispravnim političkim uvjerenjima. Tako svi oni, bez razlike, dobivaju iste vladine praznične ukrase, da bi okitili svoje domove. Za Badnju večer poziva se policija da pjeva publici prigodne prazničke pjesme.”

Umorni je dječak već bio utonuo u duboki san, a starac ga pokri dekom. Nakon toga, on i žena prošaptaše: “Sretan praznik!”

19. Kornjača i zec

Džonatan je sanjao ženu u crveno-crnom trikou. Ona mu je neprestano davala kejnse, a potom ih grabljivo otimala. Stalno mu je iznova plaćala, da bi ga potom ponovno opljačkala. Džonatan se iznenada trgnuo iz sna sjetivši se da mora prijaviti poreznicima zaradu.

Starac mu je za doručak ponudio debele komade prepržena kruha s pekmezom. Tada, jedna plavokosa djevojčica uđe u sobu. Stalno povlačeći pogrešno sparene dokoljenice, ova četverogodišnja djevojčica predstavljena je kao unuka Ana, koja je došla u goste na nekoliko dana. Dok je Džonatan doručkovao, djevojčica je skakutala uokolo moleći baku Rose da joj ponovno ispričava priču.

“Koji, srce moje?”, upita je baka.

“Onu koju najviše volim, o kornjači i zecu. Slike su tako lijepe”, procvrkuta Ana.

“Pa, dobro”, reče baka, vadeći iz kuhinjskoga kredenca knjigu, koja je očito uvijek bila na dohvat ruke. Kada su obje sjele za stol, baka poče: “Bila jednom...” “Ne, ne, nekada davno”, prekide je djevojčica.

Baka se nasmija: “Kao što rekoh, nekada davno živjeli su kornjača zvana Franki i zec zvani Lisander - skupljači i raznosiči pisama po svo- me malome selu. Jednoga dana Franki, koju je sluh služio bolje nego no- žice, čula je kako neki ljudi hvale Lisandera, da je vrlo brz poštar, jer za ne-

koliko sati dostavi pošte toliko da bi drugima za to trebali dani. Bijesna zbog takva nipodaštavanja, spora Franki otpuzala je do zeca i započela razgovor: “Zeko”, reče Franki, jednako lagano kao što je hodala, “kladim se da mogu uslužiti isto toliko ljudi koliko i ti za jednu sedmicu. Okladit ću se u svoj ugled.”

Zeku je začudio ovakav izazov: “Prihvaćam”, povika uzbuđeno. Rugajući se kornjači, komšije rekoše kako nema nikakve šanse. Dogovorili su se da se nađu za sedam dana na istome mjestu, da vide ishod opklade i uvjere se u njezin poraz.

Lisander odskakuta, radi priprema, dok je Franki još dugo mirno sjedila. Napokon, i ona je odgejala svojim putem.

Lisander je razaslao obavijesti po cijeloj zemlji, i nadalje dvostruko snižavajući cijene u odnosu na one koje je naplaćivala Franki. Poštu je od sada trebalo dostavljati dva puta dnevno, čak i za vikende i praznike. Po udaljenim brdima isporuka se može obavljati dva puta sedmično po višoj cijeni, ali su primaoci mogli računati da će pošta uredno stići do njih.

Prolazeći, Lisander bi pozvonio svojim kupcima i nudio im da na licu mjesta kupe i marke i kovertе. Uz dodatnu naplatu dostavu je obavljao u svako doba dana i noći, dok je prijateljski i iskreni smiješak bio besplatan. Kako je bio brz, maštovit i uljudan, popis primalaca brzo se povećavao.

Za to vrijeme, od kornjače ni traga ni glasa. Pred kraj sedmice, Lisander je već bio siguran da je dobio okladu, te je svratio do suca iz komšiluka. Na svoje veliko iznenađenje, tamo je zatekao kornjaču kako ga čeka. “Zaista mi je žao, Lisandere”, reče kornjača mirnim, otegnutim glasom. “Dok si ti trčao od kuće do kuće, ja sam isporučila samo ovo jedno jedino pismo. Budi ljubazan i potpiši ovdje.” Franki predade Lisanderu dokument, dodavši: “Meni pripadaju svi primaoci.”

“Šta je ovo?” upita Lisander.

“Lav, kralj svih životinja, odredio je mene, kornjaču, za Glavnoga poštaru, da dostavljam sva pisma u zemlji.”

“Ali, to je nemoguće!”, reče Lisander ljutito. “Nije pošteno!”

“To je upravo i on rekao”, odvrati kornjača, “Nije fer da neko od njegovih podanika bude bolje uslužen od ostalih. Zato mi je dao pravo na ekskluzivni monopol, da svima osiguram istu kvalitetu usluga.”

Posve bijesan, Lisander pakosno reče: “Šta si mu ponudila za uzvrat?” Kornjače nemaju običaj često se smijati, ali se Franki ipak malo isceri.

“Uvjerila sam lava kako će imati privilegiju da sva svoja pisma šalje besplatno i, naravno, kada je sva prepiska u povjerljivim rukama, bit će mu lakše kontrolisati svoje podanike.”

“A, šta ćeš sa svojim uobičajenim gubicima?”, upita je zec izivciran.

“Kralj će odrediti cijene, a razliku ću pokriti od poreza. Za izvjesno vrijeme niko se neće ni sjetiti da si mi ti ikada bio suparnik.”

“Pouka je ove priče”, svrši baka čitanje, “da se uvijek možeš obratiti vlastima kada imaš neke posebne probleme.”

“Uvijek se mogu obratiti vlastima kada imam neke posebne probleme”, ponovi Ana. “Upamtit ću, da bih i sama tako radila, bako. Bako?”

“Da, draga?”

“Mogu li životinje pisati pisma i govoriti?”

“Ne budi luckasta, dijete. To je samo izmišljena priča.”

Džonatan je dovršio doručak i zahvalio starcu i njegovoj supruzi na gostoljubivosti.

“Ako ti ikada bude išta trebalo, slobodno nam se obrati”, reče starac isprativši Džonatana do vrata. Svi su izišli na trijem da ga još jednom pozdrave.

20. *Umorni od probave*

Prije nego je otišao, Džonatan se rapitao kako da dođe do gradske vijećnice. Rose je izgledala zabrinuto i položila je ruku na njegovo rame: “Molim te Džonatane, ne reci nikome za jela koja smo ti poslužili. To nam nije dozvoljeno.”

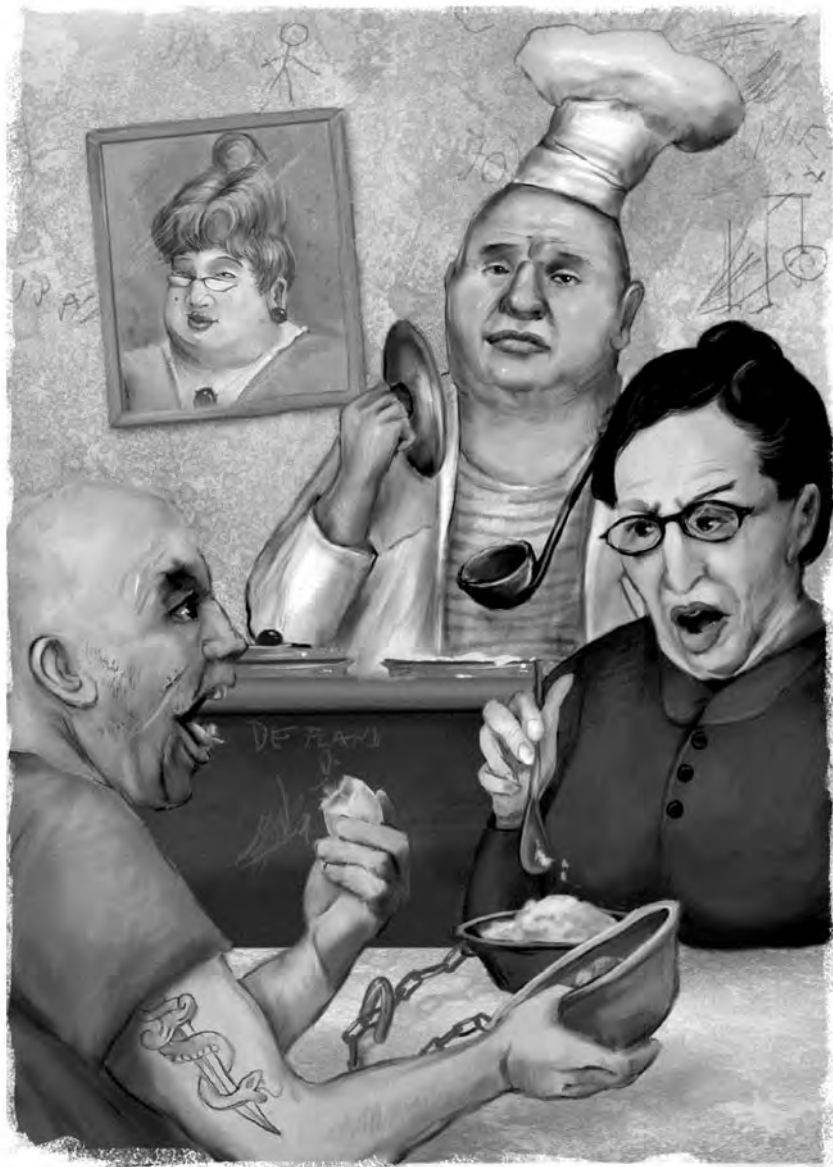
“Molim?”, upita Džonatan. “Morate imati dozvolu da poslužite jela?”

“U gradu, moramo.” odgovorila je ona. “I mogao bi biti priličan problem ukoliko bi vlasti doznale za naše posluživanje jela bez dozvole.”

“Ali, zašto morate imati tu dozvolu?”

“Ona garantuje izvjesni standard hrane za sve. Prije mnogo godina, građani su kupovali hranu od uličnih prodavaca, u obližnjim kafeima, otmjenim restoranima, ili bi pak namirnice kupovali u prodavnicama i hranu pripremali kod kuće. Onda je Vijeće Lordova zauzelo stav da je nepravedno da neki ljudi jedu bolje nego neki drugi ljudi, i da bi ljudi trebali biti zaštićeni i od vlastite krive prosudbe. Zato su napravili političke kafeterije gdje je svako u gradu mogao jesti standardnu hranu besplatno.”

“Ne baš sasvim besplatno, naravno”, dodao je starac, izvlačeći iz džepa svoj novčanik i tresući njim ispred Džonatanovog nosa. “Cijena svakog jela je daleko veća nego prije, samo što niko ne plaća po izlasku. Čika Samta to plaća našim porezima. Pošto su jela u političkim kafeterijama, ili ‘politkafeima’, već plaćena, mnogi ljudi su prestali ići u privatne kafee

i restorane gdje su morali plaćati dodatno. Uz rijetke mušterije, privatni restorani morali su podizati cijene da bi pokrili troškove. Neki su preživljavali zahvaljujući šačici bogatih klijenata, ili ljudi sa posebnim religijskim dijetarijima, ali većina ih je zatvorila svoje radnje.”

“Zašto bi iko plaćao obroke ukoliko može jesti u politkafeima besplatno?”, glasno se zapitao Džonatan.

Rose se nasmijala. “Zato što su politkafei postali odurni – kuhari, hrana, atmosfera – sve! Loši kuhari nikada nisu bili otpušteni iz politkafea. Njihov esnaf je presnažan. I u stvarnosti, dobri kuhari bili su rijetko nagrađivani za svoj trud, jer su loši kuhari bili ljubomorni. Zgrade se raspadaju – prljavština i grafiti su posvuda. Moral je nizak, hrana je bljutava, a Odbor za Probavu odlučuje o jelovnicima.”

“To je najgore od svega”, kazao je starac. “Oni pokušavaju udovoljiti svojim prijateljima, i niko nikada nije zadovoljan. Trebao bi vidjeti šake-tanje za rezance i rižu. Rezanci i riža, dan za danom, i tako je bilo deцениjama. Onda je krompirski lobi organizirao kampanju za hljeb i krompir. Sjećaš li se toga?” rekao je, gledajući u svoju ženu. “Kada su ljubitelji krompira konačno uspjeli ubaciti svoje ljude u Odbor, to je bio zadnji put da smo čuli za rezance i rižu.”

Ana je iskrljala neki zvuk kao da se davi. Vireći iza suknje svoje bake, Ana je zgrčila nos od odvratnosti. “Mrzim krompir, bako.”

“Bolje ih jedi, draga moja, ili će te Nutricionistički službenici uhapsiti.”

“Nutricionistički službenici?”, pitao je Džonatan.

“Psssst!”, rekla je Baka, stavljajući kažiprst na usta. Pogledala je preko njegovog ramena, dole niz ulicu, da vidi da li ih iko motri. “Oni koji izbjegavaju politički dozvoljenu hranu, obično padnu u ruke Nutricionističkih službenika. Klinci ih zovu, skraćeno, ‘nutri’. Nutri brižno vode

računa o prisustvovanju objedima i progone svakoga ko se ne pojavi za obrokom. Nutricionistički delinkventi bivaju odvođeni u specijalne zatvorske kafeterije za prisilno hranjenje.”

Ana se stresla, “Ali zar ne bismo naprosto mogli jesti kod kuće? Baki-na hrana je najbolja!”

“Nije dozvoljeno, mila moja”, kazala je Rose, gladeći Anu po glavi. “Nekolicina ima specijalne dozvole, ali Deda Milton i ja nemamo tu posebnu poduku. I ne možemo prisušiti sebi da usavršimo kuhinjske prostore toliko da ispunimo njihove zahtjeve. Vidiš, Ana, Lordovi vjeruju da brinu za tvoje potrebe više nego li ja i deda.”

“Osim toga”, dodao je starac, “oboje moramo raditi kako bismo platili poreze za sve ovo.” Deda Milton ubrzao je svoje šetkanje po trijemu, napola gundajući i govreći sebi u prsa. “Kazali su nam da danas imamo najveći omjer kuhara po glavi stanovnika nego ikada prije u povijesti, iako je polovica populacije funkcionalno pothranjena. Izvorni plan da se bolja ishrana priušti siromašnima skončao je u oskudnoj ishrani za sve. Neke bundžije odbijale su da jedu i doimali su se kao da su na rubu izgladnelosti, iako je hrana za njih bila besplatna. Najgore od svega, vandali i gangsteri pohode političke kafeterije, i tu se više niko ne osjeća sigurnim.”

“Molim te stani!”, kazala je Rose svome mužu, videći šokirani izraz na Džonatanovom licu. “On će biti na smrt prestravljen kada ode u polit-kafe.” Okrećući se Džonatanu, upozorila je: “Samo imam spremnu svoju ličnu kartu kada se pojaviš na vratima. Sve će biti uredi.”

“Hvala ti na brizi, bako Rose”, rekao je Džonatan, pitjajući se kako izgleda lična karta, i kako će dobiti hranu ukoliko je nema. “Hoće li vam smetati ako uzmem nekoliko dodatnih kriški hljeba prije nego li pođem?”

“Ne, naravno, dragi moj. Uzmi koliko god hoćeš.” Vratila se nazad u kuhinju i donijela nekoliko kriški uredno zamotanih u salvetu. Gledala je kradomice u oba pravca, da utvrdi da li iko od njezinih susjeda prati ovaj prizor, a zatim ih ponosno uručila Džonatanu, govoreći: “Dobro ih pripazi. Moj zet je uzgajao dodatnu pšenicu za ovo brašno, ali Hranid-bena policija ga je naprosto...”

“Znam”, rekao je Džonatan. “Pazit ću da ne pokažem ovaj hljeb nikome. Hvala vam za sve.” Mašući u odlasku, Džonatan je zakoracio na ulicu osjećajući toplinu misleći da će, ukoliko se nužda ukaže, imati dom na ovom otoku koji je branio sve.

21. *Daj mi svoju prošlost ili budućnost*

Džonatan krenu ulicom, srdačan i osvježen. Općina se nalazila na putu ka trgu. Džonatan je kanio ići prečacem, iza redova kuća uzduž ulice. Idući tuda, nailazio je na gomile kutija i ostalog smeća, ali je to bio najkraći put do susjedne ulice. Džonatan je žustro koračao niz mračnu ulicu, pokušavajući da ne misli na nelagodu koju je osjećao napustivši živu, svijetlu ulicu. Najedanput, osjeti nečiju ruku kako ga snažno steže oko vrata i hladnu cijev pištolja na rebrima.

“Daj mi svoju prošlost ili budućnost!”, zareža pljačkaš poluglasno. “Šta?” reče Džonatan, tresući se sav. “Šta hoćete?”

“Čuo si me: pare ili život!”, ponovi lopov gurnuvši ga snažno pištoljem u rebra. Džonatanu nije trebalo reći dva puta, te zavuče ruku u džep da bi izvukao teško stečeni novac.

“Ovo je sve što imam, a polovica toga treba mi da namirim poreznike”, reče Džonatan i zamoli: “Molim vas, ostavite mi polovicu.”

Lopov olabavi stisak. Džonatan mu je jedva nazirao lice ispod oboda mekana šešira. Bila je to žena, koja se nasmijala i dubokim, promuklim glasom rekla: “Kada se već moraš oprostiti od novca, bolje ti je da daš sve meni, a ne porezniku.”

“Zašto?”, upita Džonatan stavljajući novčiće u njezinu mršavu šaku.

“Ako meni dadneš novac”, reče kradljivica, stavljajući novčiće u kožnu vrećicu privezanu oko struka, “ja ću otići i ostaviti te na miru. Poreznik će ti, pak, cijeloga života uzimati novac, plod tvoga minuloga rada. On će ga upotrijebiti da bi nadgledao sav tvoj budući život. U svakome slučaju, on će potrošiti više tvoga novca za godinu dana, nego što će svi slučajni pljačkaši uzeti od tebe tokom cijelog tvoga života!”

Džonatan je gledao s nevjericom. “Ali, zar poreznici sa svim tim skupljenim novcem ne čine i mnoga dobra ljudima?”, upita je.

“O, svakako”, odvrati žena suhoparno, “Neki se ljudi obogate.”

“Ali, ako je plaćanje poreza tako korisno, zašto poreznici ne uvjere ljude u to, pa da sami odluče koliko će davati?”

Razmislivši, Džonatan dodade: “Možda za uvjeravanje treba isuviše vremena i truda?”

“Tačno”, reče kradljivica cereći se. “To je također i moj problem. Mi uštedimo i vrijeme i trud zahvaljujući pištolju!” I ona okrenu Džonatana jednom rukom i poče mu revnosno pretraživati džepove. Zadovoljna što mu je sve uzela, ona mu sveza ruke tankim konopcem, obori ga na zemlju i začepi mu usta rupčićem.

“Tako, danas barem nećeš ići kod poreznika. Ali, čekaj trenutak... dao si mi jednu ideju.”

Ona sjede pokraj Džonatana, koji se koprcao, ali se nije mogao ni pomaknuti. “Čuj”, rekla je, “politika je neka vrsta ritualnoga čistilišta. Većina ljudi smatra da nije dobro biti gramziv, lagati, krasti i ubijati. Jednostavno, to nije ljudski, osim ako ne nađu nekog političara koji će to činiti umjesto njih. Jer, politika dopušta svakome, čak i onome s besprijelekovnim karakterom, da bude gramziv, da laže i krade, pa čak i ubija na pravnoj osnovi, a da ipak nema grižnje savjesti.”

Džonatan iskrivi svoje lice, i ispusti neke zvuke. Lopovica se nasmija, “Dakle, ti bi vikao, ha?”

Džonatan protrese glavom, i na njezino veselje, pogleda tugaljivim pogledom. “Uredu”, reče ona. “Daj da čujemo to tvoje cmizdrenje. Ali ne budi preglasan”, i zaprijeti mu upirući cijev svog pištolja u njegov nos. “Mogu učiniti da ti bude veoma neugodno.” Zatim čućnu pokraj njega i postavi mu salvetu pod bradu.

Bolno rastvarajući vilice, Džonatan je izazva, govoreći: “Ali, pogrešno je krasti!”

“Možda. Ali važno je krasti na veoma veliki način, tako da niko ne primijeti da je pogrešno.”

“Kradi mnogo i niko neće primijetiti da je pogrešno?”

“Upravo tako. Male laži su loše. Djecu se uči da ne budu malim lažljivcima. Ali oni veoma veliki lažljivci čak mogu dobiti i ulice koje će se po njima zvati. Ukoliko kradeš malo, možeš dospjeti u ljudski zoološki vrt. Ali ukoliko pokradeš stvarno mnogo, naprimjer cijelo jedno ruralno područje, onda tvoje ime biva izgravirano na zgradama u imenima ulica. Isto je i sa ubijanjem.”

“Sa ubijanjem?”, ustuknu Džonatan.

“Gdje si do sada živio?”, uzviknu lopovica. “Ubijanjem jednog ili dva čovjeka, svoj život ćeš provesti u zoološkom vrtu ili ćeš čak biti pogubljen. Ali ubijanje nekoliko hiljada, učinit će te herojskim osvajačem vrijednog pjesama, statua, i proslava. Djecu se uči da ljube i oponašaju velike ubice. Ponašaj se na malen način i bit ćeš ponižen ili zaboravljen. Ponašaj se na veliki način i naći ćeš se u školskim udžbenicima.”

“Najstarija priča o pljački, koje se mogu sjetiti”, reče Džonatan, “bila

je Robin Hood. On je bio heroj, zato što je krao od bogatih da bi davao siromašnim.”

“Koga je on poonaosob opljačkao?”, upita ona.

“Šerifa od Nottinghama i njegove prijatelje”, odgovori Džonatan. “Vidiš, Šerif i Princ John globili su svakog do siromaštva. Vlasti su uzimale i od bogatih i od siromašnih. Pa je Robin pokušao vratiti ovaj plijen pokradenima.”

Lopovica se nasmija, “Onda Robin nije bio lopov. Kako možeš pokrasti lopova?” Namršti se, i na trenutak zagleda. “To mi daje jednu ideju”, reče ona. “Mislim da ću trebati posjetiti Tvid.”

Tada grubo zamijeni Džonatanov povez na ustima, pričvršćujući ga osobito čvrsto, i nestade dole niz sokak.

Džonatan je ležao bespomoćno u skokaku. Mislio je o mladome policajcu kojeg je sreo dan ranije. Gdje taj momak sada kada ga stvarno treba? Kako je kradljivica nabavila pištolj?

Pomisao da se vrati nazad na karneval kako bi iznova zaradio novac, razljutila je Džonatana. Bespomoćno udari petama od tlo na tu misao. Jedan od poveza mu se usječe u kožu na zglobu i Džonatan se smiri na trenutak kako bi razmislio o nevolji koja ga je snašla. Pomislio je: “Nikada nisam znao kako je dobro imati slobodne ruke – sve do sada.”

22. Tržnica vladâ

Džonatan je još uvijek frustrirano ležao. Mici se ponovo pojavio pretražujući kante za smeće u Džonatanovom sokaku. Nanjušio je hljeb u Džonatanovim džepovima. Ali larma na dnu sokaka natjera ga da se sakrije u smeće.

Ogromna krava smeđkaste boje išla je prema njemu, njuškajući tu i tamo po smeću koje je ležalo po putu. “Muuu”, mukala je dok je zvono o vratu tiho kloparalo. Najednom se, sa suprotnoga kraja uličice, pojavila i druga krava, iza koje je išao starac gruba izgleda, sa štapom u ruci. “Dolazi ovamo, ti glupa životinjo!”, gundao je čobanin.

“Hej, upomoć! Upomoć!”, povika Džonatan. “Ko je tamo?” upita starac, buljeći u polumrak.

“Ja sam”, odvrati Džonatan. “Opljačkali su me. Pomozite mi da se odvežem!” Starac bojažljivo priđe i, kada je vidio dječaka, zavuče ruku u džep i izvadi nož. Oslobođen, Džonatan objasni starcu šta se dogodilo.

“Tja”, reče oronuli starac klimajući glavom. “Danas se moraš svakoga čuvati. Nikada ne bih dolazio u grad da mi nije trebala izvjesna vladina pomoć.”

“Mislite da će mi vlada htjeti pomoći i da će mi naknaditi opljačkani novac?”, upita Džonatan.

“Samo ako si bolje sreće nego ja na Tržnici vladâ”, odgovori stari čobanin. Lice mu je bilo jako izborano. Na sebi je imao odjeću od grube tkanine, dok je na nogama nosio čizme od sirove kože. Starčeva smirenost i iskrenost pomogle su Džonatanu da povрати samopouzdanje. Možda bi mu ovaj stari čobanin mogao pomoći da otputuje s ostrva.

“Šta je to Tržnica vladâ? Je li to stočna tržnica?”, upita Džonatan. Starac nabra čelo, posmatrajući svoje mirne krave.

“Zbog toga sam i ja došao”, reče. “To je neka vrsta zabavnoga programa, a zgrada je veličanstvenija i od same banke, veća od bilo čega što sam do sada vidio. Unutra su ljudi koji raspredaju o državnim sitnicama svih vrsta, pa i o tome kako se vode moji poslovi.”

“O”, reče Džonatan i upita: “Kakve sve vlade pokušavaju prodati narodu?”

Čobanin se počea po suncem opaljenu vratu i reče: “Tu je bio neki čovjek koji je sebe nazivao ‘socijalistom’. On mi je objasnio kako bi njegov tip vlade uzeo jednu moju kravu, kao naknadu za davanje druge krave jednom od mojih komšija. Nisam mnogo obraćao pažnju na njega, jer mi nije trebala tuđa pomoć da bih nekome darovao kravu... ako već moram. Tu je bio i ‘komunist’, koji je držao kiosk pokraj prvoga torbara. Imao je širok osmijeh i neprestano mi je tresao ruku pozdravljajući se, onako prijateljski, i govorio mi kako me jako voli i brine za mene. Taj mi se dopadao sve dok mi nije rekao da bi mi njegova vlada uzela obje krave. Tvrdio je da bi to bilo u redu, jer bismo svi bili vlasnici svih krava i on bi mi davao malo mlijeka, ako bi smatrao da mi treba. Naravno, bio sam prisiljen pjevati partijsku pjesmu.”

“To je tek pjesma!”, uzviknu Džonatan.

“Nakon toga nisam mu više bio potreban”, nastavi starac. “Pretpo-

stavljam da je za sebe pokupio najveći dio vrhnja. Zatim sam, lutajući velikim holom, upoznao i 'fašista.' Starac je malo zastao, otjerao jednu kravu s gomile smeća i nastavio: "On je isto tako bio pun lijepih riječi, ali je zapravo imao iste ideje kao i ostali momci. Rekao je da će mi oduzeti obje krave, a dio mlijeka će mi prodavati. A ja mu velim: 'Šta? Da ti platim za mlijeko svoje vlastite krave?' On mi je zaprijetio kako će me strijeljati na licu mjesta ako ne pozdravim njihovu zastavu."

"Kladim se da ste u velikoj žurbi otišli s te tržnice", povika Džonatan.

"Prije nego sam koraknuo", reče starac, "'birokrat' mi se prišunjavao i rekao kako bi mi njegova vlada uzela obje krave, jednu ubila da smanji proizvodnju mlijeka, dok bi drugu muzla, a dio mlijeka prolijevala u kanalizaciju. Pa koja bi budala uradila takvo nešto?"

"Zaista mi sve to izgleda čudno", reče Džonatan klimajući glavom i upita: "Pa, jeste li odabrali neku od tih vlada?"

"Ni za živu glavu, sine", otrese se čobanin. "Kome su one potrebne? Umjesto da prepustim takvoj nekoj vladi organizaciju poslova, odlučio sam otjerati krave na stočnu tržnicu, gdje ću jednu prodati i za te pare kupiti bika."

23. Najstariji zanat na svijetu

To što je čuo od staroga pastira, zbunilo je Džonatana više nego bilo šta drugo. Kakav je to čudno ostrvo? Zanimala ga je Tržnica vladâ, te stoga odluči da ode tamo ne bi li našao nekoga ko će mu pomoći da se vrati kući. A možda će, napokon, pronaći nekoga ko će mu pomoći i da povrati svoj novac. S tom namjerom pošao je prema gradskom trgu gdje se, kako mu je stari pastir rekao, nalazi tržnica.

“Nećeš je moći promašiti”, rekao mu je starac dok je odlazio goneći svoje krave. “Najveća je na trgu.”

Istini za volju, ulica je izlazila pravo na trg, na čijoj se suprotnoj strani nalazila veličanstvena palača, najveća koju je Džonatan ikada vidio. Iznad ogromnih vrata, uklesano u kamenu, pisalo je: “Tržnica vladâ”.

Džonatan je ustrčao širokim stubištem palače i, kada se našao unutra, zastao čekajući da mu se oči sviknu na mutnu svjetlost. Ispred njega nalazila se velika dvorana, čiji je strop bio toliko visok da svjetiljke nisu mogle osvijetliti cijelu unutrašnjost. I baš kao što je stari pastir rekao, tu su se nalazili štandovi okićeni zastavama i znamenjima. Ljudi su se na štandovima obraćali prolaznicima i davali im pamflete. Na kraju dvorane bila su ogromna bronzana vrata, s velikim mramornim kipovima među izrezbarenim stubovima. Džonatan je prošao kroz dvoranu, nastojeći izbjeći trgovce vladâ. Nije prošao ni par koraka, kada mu pride

jedna starica s velikim naušnicama i zlatnim narukvicama.

“Da li bi htio saznati svoju budućnost, mladi gospodine?”, upita mameći ga.

Džonatan podozrivo pogleda tu pogrbljenu priliku, ogrnutu šarenim maramama. “Imam dar proricanja. Možda bi želio zaviriti u sutrašnjicu, kako bi ublažio strah od budućnosti?”

“Možete li zaista proricati budućnost?”, upita Džonatan, podozrivo posmatrajući Ciganku.

“Pa, naravno”, odvrati ona, dok su joj oči sjajile prepredeno i samouvjerenom.

“Moj je zanat najstariji na svijetu.”

“Zbilja, zanimljivo”, uzviknu Džonatan. “Šta upotrebljavate: kristalnu kuglu, lišće čaja ili...?”

“Ne, u ime Belzebuba!”, huknu Ciganka. “Danas imamo mnogo savremenija sredstva. Ja primjenjujem razne grafikone i proračune, i moji me klijenti nazivaju ekonomistom.”

“Zaista impresivno. Ekonomist”, Džonatan je lagano prevaljivao dugu riječ preko jezika. “Ali, meni je žao, jer nemam čime platiti.” Ciganka se ljutnu i odmah stade tražiti novu ‘žrtvu’.

“Gospodo, molim vas, da li biste mi htjeli reći jednu stvar”, zamoli je Džonatan, “mada vam ne mogu ničim platiti?” “Dobro”, reče Ciganka gledajući ga ispitivački. “Kada vam ljudi obično dolaze po savjet?”

Žena je pogledala oko sebe, da vidi ima li nekoga ko bi ih mogao čuti. Zatim je, kao da povjerava kakvu tajnu, prošaptala: “Dolaze uvijek kada žele biti sigurni u budućnost. Bez obzira na to o kakvom je proricanju riječ, osobito ako je loše, ljudi se bolje osjećaju kada to čuju od nekoga drugoga.”

“I ko vam obično dolazi?”, upita Džonatan.

“Savjet guvernera, oni su najbolji moji klijenti”, odgovori. “Savjetnici mi dobro plaćaju tuđim novcem, naravno. U svojim govorima oni poslije upotrebljavaju ta moja proricanja, da bi opravdali zahtjeve za novim nametima u budućnosti. U svakome slučaju, to ide u prilog i meni i njima.”

“Auuu!”, reče Džonatan, zaprepašteno odmahnuvši rukom. “To je sigurno velika odgovornost. Je li se pokazalo koliko su vaša proricanja tačna?”

“To me niko do sada nije pitao”, zakikota se Ciganka, gledajući ga pravo u oči. “Iskreno rečeno, tačnije proricanje dobit ćeš bacanjem novčića u zrak. To je nešto što svako može s lakoćom učiniti. Međutim, to nikome ne koristi i nikada ne može zaplašene ljude učiniti sretnim. Niti bih se ja obogatila, niti bi savjetnici ikada postali moćni. I kao što vidiš, vrlo je važno da se ja pojavim s nekom zapanjujućom prognozom, jer bi u protivnom oni jednostavno našli nekog drugog.”

“Hmm”, pomislio je Džonatan. “To je najstariji zanat na svijetu!”

24. Bez ikakve proizvodnje

“Ovo je sigurno sjedište svih moćnika”, reče Džonatan zagledajući, sa strahopoštovanjem, kip i bronzana vrata. “Kakvo sjajno zdanje s mramornim kipovima i stubovima. Sigurno je trebalo cijelo bogatstvo da se ovakvo nešto izgradi.”

Jedna bronzana kapija, kroz koju je Džonatan ugledao veliki amfiteatar prepun ljudi, bila je širom otvorena. Nesmetano se probijajući kroz gužvu, Džonatan je ugledao jednu platformu u centru. Skupina bučnih ljudi i žena u neredu je stajala oko platforme i mahala rukama prema jednom gospodinu dostojanstvenoga izgleda koji je, obučen u lijepo skrojeno odijelo, povlačio povremeno poneki dim iz svoje debele cigare, mašući njome prema ljudima koji su se komešali ispred njega.

Džonatan se neopaženo došunjavao bliže. Jedan iz gužve, mašući perom u jednoj i listom papira u drugoj ruci, nadvikivao je ostale: “Časni gospodine i visokopoštovani savjetniče... Je li istina da je prvi savjetnik upravo ovjerio zakon prema kojem će obučari biti plaćeni da ne izrađuju cipele?”

“Da, svakako, tačno je”, odvrati savjetnik uz graciozni naklon.

“Nije li to neka nova smjernica, neki presedan?”, upita čovjek žustro, zapisujući odgovor na komadiću papira.

Savjetnik dostojanstveno klimnu glavom: “Uhhhh, da, to je nova smjernica...”

Žena s desne strane čovjeka koji je prvi postavio pitanje, prekinula je savjetnika prije nego što je ovaj uspio završiti rečenicu: “Pa, to je prvi puta u historiji ostrva Korumpa da obučari budu plaćeni zato što ne proizvode?”

“Da”, odvrati savjetnik, “ja sam uvjeren da je to ispravno.”

Neko iz pozadine povika: “Hoćete reći da će ovaj program pomoći podizanju cijena cipela, čizama, sandala i druge obuće?”

“O, da, ovaj... hoćete li ponoviti pitanje?”

Sada se začu povik drugoga: “Hoće li porasti cijene obući?”

“Da, to će obučarima povećati prilhode”, odvrati savjetnik, mehanički klimnuvši glavom. “Nadamo se da ćemo učiniti sve što je u našoj moći kako bismo pomogli obučarima.”

Neki omanji čovjek, koji se nije ni vidio iz gužve, povika ispred same platforme: “Recite nam šta će vaše ministarstvo raditi iduće godine?”

“Uh, hmmm, šta rekoste?”

“Vaš program, kakvi su vam planovi za iduću godinu?”, upita glas nestrpljivo. “Naravno”, reče savjetnik i napravi stanku da bi duboko povukao dim cigare.

“Uhhuh. Hmm. Vjerujem da je u redu što na ovoj konferenciji za štampu mogu objaviti kako za iduću godinu planiramo svima na ovom velikom ostrvu Korumpo platiti da ništa ne proizvode.”

Začuo se zajednički uzdah svih okupljenih. “Svima?”

“Šalite se?” “Za to je potrebno bogatstvo.” “Hoće li to uspjeti?” “Uspjeti?”, reče savjetnik trgnuvši se.

“Hoće li to spriječiti ljude da proizvode?”

“O, svakako. U našoj agenciji već godinama imamo prototip”, odgovori ponosno. “Mi nikada ništa nismo proizveli.”

U tom trenutku neko priđe savjetniku i objavi kraj konferencije. Skupina reportera stopila se s gužvom u amfiteatru.

Svjetla su se počela gasiti.

25. Aplauzomjer

Snop reflektora osvijetlio je platformu i publika je oživjela. Neko je počeo pljeskati u ritmu i ubrzo su mu se i ostali pridružili. Dvorana se prolamala od vike uzbuđene mase. Napokon je na platformu skočio čovjek s kosom srebrenkaste boje. Nosio je svjetlucavi sako i imao najgluplji osmijeh koji je Džonatan ikada vidio. On se uzbuđeno klatio naprijed natrag pozdravljajući oduševljenu gomilu.

“Dobro došli, dobro došli, dobro došli! Ja sam Fil, zabavljač, i neobično mi je drago što imam ovako divnu publiku na današnjoj priredbi. A kakvu smo vam tek predstavu pripremili. Poslije ćemo porazgovarati sa... već znate s kim... s Kandidatom!”

Oskudno odjevene djevojke, stojeći s obje strane pozornice, počele su razdragano mahati rukama, što je izazvalo gromki aplauz mase.

“Hvala, hvala... puno vam hvala. Prije svega, imam za vas jedno veliko, veliko iznenađenje. S nama je niko drugi do predsjedavajuća Izborne komisije Korumpa, da nam objasni novu revolucionarnu izbornu proceduru, o kojoj smo toliko slušali.” Toga trenutka domaćin se okrenu prema pozadini pozornice i, teatralno pokazujući rukom, uzviknu: “Sada vas molim, pokažite dobrodošlicu doktorici Juliji Pavlov!”

Publika i prisutni na pozornici opet su burno aplaudirali, uzvikujući i zviždeći oduševljeno. Zabavljač Fil se rukovao s doktoricom Pavlov i

rukom dao gomili znak da se utiša. “Divno, divno dr Pavlova, vi ste svakako uspjeli steći dosta pristaša tokom minulih godina.”

“Hvala vam, File”, odvrati ona puna samopouzdanja. “Ja bih rekla da je to bilo otprilike 5,3 oduševljenja.”

“Čekajte, čekajte sada ste me zbunili”, reče voditelj, a pozorišno osoblje dade publici znak. Dvoranom se prolomi smijeh. “Šta podrazumijevate pod 5,3 oduševljenja?”, upita je Fil.

“Pa”, reče dr Pavlov, “znate, ovdje imam jedan zvanični aplauzomjer, koji mi je uvijek pri ruci. On mi tačno pokazuje količinu oduševljenja publike.”

“Pa, to je nevjerovatno. Zar nije, ljudi?” Publika je ponovno zapljeskala. Čim se galama stišala, dr Pavlov nastavi: “To je bilo otprilike 2,6.”

“Nevjerovatno”, reče domaćin. “Šta mislite s aplauzomjerom? Hoćete li ga upotrijebiti na slijedećim izborima?”

“U pravu ste, Fil. Mi u Izornoj komisiji smatramo da se sve ne završava samo prebrojavnjem glasova. Brojčani pokazatelji nisu dovoljni da odluče ko će postavljati kriterije za moral, vlast, blagostanje i prava. Smatramo da glasovima treba dodati i oduševljenje.”

“To je nevjerovatno!”, uzviknu zabavljač Fil, na što je publika ponovno aplaudirala.

“To je otprilike 4,3”, reče dr Pavlov. “Kako to mislite izvesti, doktorice?”

Njezine guste vjeđe izvile su se iznad naočala i prvi smiješak preletio je preko njezina ozbiljna lica. “Ovo je prva godina upotrebe aplauzomjera u izborima na ostrvu. Umjesto da svoju odluku upišu u listiće, glasači će pljeskati na znak signalnoga svjetla, koje će se pojaviti uz ime kandidata za kojega žele glasati.” “Kakvo je mišljenje kandidata o novoj glasačkoj proceduri”, upita je Fil.

“Ah, oni su ushićeni, Fil. Već su, izgleda, pripremili svoje pristaše za ovu novost. Održali su bezbroj sastanaka i obećali svojim pristašama da će sav tuđi novac biti potrošen na njih, a to ljude uvijek oduševljava.”

“Pa, hvala vam puno što ste danas bili s nama i predstavili nam sliku ljepše sutrašnjice. I dođite nam opet, hoćete li? Dame i gospodo, jedan veliki aplauz za doktoricu Juliju Pavlov!”

Kada se aplauz napokon stišao, domaćin je širokim pokretom ruke ponovo pokazao prema pozadini pozornice. “Sada dolazi trenutak koji ste svi željno iščekivali. Pravo s izborne kampanje stiže naš Kandidat Džo! Čujmo ga!”

Skaćući preko pozornice, široko raširenih ruku, blistajući, Džo se razdragano obrati prisutnima: “Hvala, File. Zbilja mi čini veliko zadovoljstvo što sam sada s vama, drage pristaše.”

“E, pa Džo, sada nam moraš ispriповijediti šta je u pozadini. Iznenađio si cijelo ostrvo svojim izjavama, najsenzacionalnijim u toku cijele minule decenije. Ispriповijedaj nam tu priču.”

“Nikada bolji trenutak od ovoga, zar ne? Pa dobro. Vidiš, mene je jako zabrinula neobično visoka cijena političkih kampanja proteklih godina. Stoga sam naumio na tom planu nešto učiniti. Ja sam čvrsto uvjeren da glasači na ovom velikom ostrvu zaslužuju za svoj udio bolju nagradu nego do sada. To me je natjeralo da osnujem Opštu stranku.”

“Opšta stranka! Kakva briljantna ideja. Ti si čak promijenio i svoje rođeno ime, zar ne?”, povika Fil.

“Tačno, File. Moje pravo ime je Eliu Rot, ali s njime nisam mogao daleko dotjerati kao narodni poslanik. Ako želiš da ti ljudi vjeruju, moraš im se i dopasti.”

“Na koji način želiš to provesti, Džo?”

“Opšta stranka će ubrzo, u gradskim diskontnim prodavnicama, raspolagati svojim osnovnim crnim i bijelim lecima i posterima. Nastojimo troškove izborne kampanje prepoloviti pomoću naših ideja.”

Zabavljač Fil ga prekide: “Imate li svoj stav o debati?”

“Naravno, kao i sve druge stranke”, odgovori Džo i, posegnuvši u džep, izvuče svežanj papira. “Ovo je naš bijeli papir o kriminalu... a ovo naš bijeli papir o siromaštvu.”

“Ali, Džo, na ovim bijelim papirima nema ničega”, začudi se Fil, jer su bijeli papiri jednostavno bili prazni.

“To cijelu stvar čini privlačnom. Fil, zar ne shvaćaš? Zašto tratiti vrijeme kako bi se svima obećalo sve. Zašto da ljudi sami ne napišu šta žele? Sve ostaje isto kao i prije, samo što štedimo štamparske troškove.”

“Zaista genijalno. Dok drugi kandidati samo govore o smanjenju izdataka za kampanju, ti zbilja činiš nešto konkretno. Ali vrijeme nam ubrzo ističe. Da li nam možeš sažeto reći šta zastupa vaša stranka?”

“Naravno, File. To već odjekuje po cijelom ostrvu. Slogan Opšte stranke je: ‘Mi vjerujemo u ono u što vi vjerujete!’”

“Hvala vam puno, Džo. A sada, dame i gospodo, jedan veliki aplauz za genija izbornih kampanja, Kandidata Džoa!”

26. *Istinski vjernik*

Aplauz je polahko prestajao, Džo Kandidat je samo stajao nepomično. Poletan da održi duh mase u zanosu, voditelj Fil potapša Džoa po ramenu i povuče ga prema izlazu. Džo se samo osmijehnu, bez da i mrdnu. Stoga Fil podiže ruke da utiša publiku.

Džo progovori: “Imao bih nekoga koga bih želio da upoznate.”

“Naravno, Džo, naravno, ali nemamo baš puno vremena.”

“Potrajat će samo minut. Želio bih vam pričati o jednom od naših generičkih glasača – naime, o našem generičkom glasaču broj jedan.” Džo se okrenu na stranu, i pokretom ruke dozva nekoga izvan scene. Konačno, blijeda, vremešna žena se pojavi, naprije lagano razmičući zavjesu, a zatim nesigurno istupi naprijed.

Fil netremice krenu da izrazi dobrodošlicu ovoj malenoj figuri, i povede je naprijed. “Dame i gospodo”, reče Fil nervozno, a sramežljivost ove žene prokaza njegov lažni entuzijazam, “nismo li srećni što danas imamo dodatnog gosta? I koga to imamo ovdje?”

Starica, odjevena u jednostvanu haljinu na crno-bijele kockice, učinila je da Džo pored nje izgleda poput karikature. Njezino blijedo lice bilo je gotovo bezizražajno, njezine oči tupe i prazne. Njezina sijeda kosa bila je uredno začesljana preko ušiju. Stiskala je malu crno-bijelu torbicu čvrsto, kao da drži najvrijednije blago.

Kada je stala do Džoa, on je počeo govoriti ujednačeno. “Kao što znaš, Fil, stopa glasačkog odziva na našem otoku već je godinama veoma deprimirajuća, ali to nije obeshrabrilo našu večerašnju gošću, Fibi. Fibi je, izgleda, rekorderka u glasanju na Korumpu!”

Filove oči se razrogačiše od iznenađenja. “O, pa ja znam za vas! Toliko sam o vama čuo, gospođo. Ova gospođa nije niko drugi nego krunski glasač svih vremena; rekorderka izbora; šampionka otočkih mandata. Dame i gospodo, istinski smo blagoslovljeni da večeras budemo u prisutnosti nikog drugog do, Fibi Simon!”

Na znak signalizatora, masa je ponovo odgovorila velikodušnim aplauzom, iako su se neki već bili iskradali na stražnji izlaz, dok su drugi prikrivali svoje zijevanje prospektima programa koje su držali u rukama.

“Fibi”, rekao je voditelj Fil, “imao bih jedno pitanje za koje sam siguran da je svakome na pameti?” Zatim je zastao. Tišina je preplavila publiku. Podižući glas tako da ga svako čuje, upitao je: “Zašto glasate tako uporno?”

Sa pogledom posvemašnje nevinosti, Fibi je odgovorila tihim i umilnim glasom: “Pa, gospodine, moja dužnost je da glasam – to je ono što mi Vijeće nalaže. Kažu da nije bitno za koga glasam, sve dok izlazim da glasam. Pa zato i glasam. Glasala sam na svakim izborima od onog časa kada mi je zakonski bilo dozvoljeno da glasam. Dakle, glasam već nekih pedeset godina.”

“Wow!”, odgovorio je Fil. “Pedeset godina! Nije li to nevjerovatno, narode!” Još jednom publika zapljeska. “Ali, hajde da vam postavim ultimativno glasačko pitanje, Fibi. Postoji izreka koja kaže ‘I ono manje od dva zla, još uvijek je zlo’. Sada recite mi iskreno, gđo. Simon, da li glasate čak i onda kada vam se ne sviđa nijedan od kandidata?”

“Sve vrijeme, gospodine. Moj otac mi je jednom rekao da ako ne glasam, da onda nemam ni pravo da se žalim na izabrane zvaničnike. Glasam da bih zaštitila svoje pravo da se žalim.”

“Šta kažete na to, narode! Sada, recite mi iskreno, gđo. Simon, da li vjerujete u Džoova obećanja?”

“Naravno da vjerujem. Ja uvijek vjerujem. Da ne vjerujem, zašto bih glasala za njega?”

“Znate li šta punditi kažu o vama? Oni tvrde da ste vi posljednji istinski vjernik na Korumpu?”

“Da, gospodine, čula sam za njih.” Fibi je odgovorila gotovo pretilo da bi se čulo. “Ja vjerujem i njima. Vjerujem i vama. Vjerujem svima.”

Okrećući se masi, Fil je stavio ruku preko srca i rekao: “Dame i gospodo, jeste li ikada čuli išta nježnije, išta djetinjastije? Nije li divno da se nevinost još uvijek može naći na našem preciničnom otoku?” Zatim, vraćajući se svojoj gošći, zapitao je: “I, Fibi Simon, da li vas je vaš predstavnik ikada iznevjerio?”

“Oh, naravno”, stresla se Fibi. “Svaki put iznevjeri. Iznova i iznova. Toliko me puta povrijedio. Ali, ja ostajem uz svog predstavnika bez obzira šta se dešavalo.” Potom je stisnula Džoa za ruku, i privila ga uzase. “I uvijek ću glasati. Ne mogu zamisliti život bez Džoa, a ni bez svih svojih prethodnih predstavnika prije njega!”

Onda je neko iz publike uzviknuo: “Zašto vjerovati nakon toliko razočarenja?”

Pogledala je na Džoa, sa bolom u očima, i odgovorila: “Vjerujem da on ima dobro srce. Svima misli dobro. Vjerujem da se on može promijeniti – ja mu mogu pomoći da se promijeni. Vjerujem da u dubini srca on zaista mari za mene. On me jednostavno ne razumije.”

“Aaah!”, uzdahnu publika uglas.

“Narode, ove riječi su mi natjerale suze na oči. Ali, Fibi, te suze su po-djenako suze brige kao i suze užitka. Neko je u vašoj obitelji pokušavao vas nagovoriti da se pridružite Anonimnim Glasачima.”

“Oh ne, gospidine!”, odgovorila je ustuknuvši. “Anonimni Glasачi su za ljude sa problemom. Ja nemam problem. Da li mislite da ja imam problem?”

“Fibi, neki eksperti kažu da se ugnjetavani glasači uvijek vraćaju svojim predstavnicima, bez obzira koliko pate.”

Gledajući s povjerenjem na Džoa, upitala je: “Da li ja imam problem, Džo? Ja ne mislim da je tako.” Vidjevši da se smije, poletno je kazala: “Ostajem uz svoga predstavnika.”

Zvono se oglasilo na pozornici, upozoravajući Fila da je vrijeme isteklo. Fil je uzviknuo da ga čuju svi: “Gdje bismo danas bili bez istinskih vjernika poput Fibi Simon? Eto, dame i gospodo, to je sve za danas. Mnogo hvala što ste bili s nama. Pokažimo sada svi Fibi Simon i Džou Candidateu koliko ih oboje volimo!”

Masa se prolomila u etuzijastičnom pljesku i povicima, sretni što je prava zabava tek trebala da počne.

27. *Prema potrebi*

Fanfare i doboši. Zabavljač Fil podiže ruku prema publici: “Vi roditelji, već dugo čekate ovo naše finale. Dvanaestogodišnje putovanje vašeg djeteta privedeno je kraju. Vrijeme je za Maturantske igre!”

Veliku dvoranu ispunila je glazba s orgulja, dok su se s obje strane, u jednom trenutku, otvorila sva vrata, kroz koja su ušli đaci s uglastim đaćkim kapama i u dugačkim crnim togama. U dvorani se prolomio aplauz kroz koji su se povremeno probijali urlik i vriska promuklih glasova.

Džonatan šapnu ženi koja je stajala pokraj njega: “Šta su to Maturantske igre?” “To je takmičenje mladih naše škole”, odgovori žena, zastavši kako bi čula najavu, a onda nastavi naprežući se da nadjača galamu: “Ovo je završetak jednog formalnog obrazovanja. Do sada je svrha formalnog obrazovanja bila da pokaže važnost vrijedna rada i zalaganja. Večeras ukazujemo čast najboljim đacima za uspjeh u takmičenju i za izuzetna dostignuća. Ali, najveća je nagrada, još nedodijeljena - Oproštajni trofej, koji dobiva pobjednik Maturantskih igara.”

Bacivši pogled na govornicu, Džonatanu se učinilo da je vidio nekoga poznatoga. “Ko je to što pozdravlja đake kada izlaze pred govornicu?”, upita.

“Pa, to je gospođa Bes Tvid”, čuo je odgovor. “Zar je ne prepoznaješ iz novina? Ona je naša uvažena gošća. Kao članica Savjeta guvernera i

nadzornica industrijske politike, ona je, kao i obično, počasni gost Maturantskih igara.”

“Kako se sve to razvija?”, upita Džonatan.

“Evo, kako”, reče žena Džonatanu tik uz uho. “Gospođa Tvid održi jedan od svojih uobičajenih govora, a đaci zapisuju sve što je u suprotnosti s onim što su radili ili učili u školi. Onaj ko nađe najviše kontradikcija, proglašava se pobjednikom čuvenog Oproštajnoga trofeja. Psst, gospođa Tvid je počela. Slušaj.”

“... tako smo saznali za vrline slobode”, grmjela je dubokim glasom gospođa Tvid. “Mi znamo da sloboda odlučivanja i lična odgovornost vode ka zrelosti i razvitku. Svijet cijelom svojom historijom teži ka slobodi. Kakva je to blagodan što sada živimo na slobodnom ostrvu...”

Žena pokaza na đake iza gospođe Tvid. “Pogledaj ih kako žustro pišu. Sakupit će mnogo poena.”

“Zar gospođa Tvid govori suprotno onome što su đaci učili u školi?”, upita Džonatan.

Žena se smješkala. “Sloboda odlučivanja. Gluposti. Školovanje je obavezno. Djeca su obavezna pohađati školu i svi to moraju plaćati. Sada šuti!”

“... i sretni smo što su nam škole dobre, kako se samo poželjeti može”, govorila je gospođa Tvid tako da je sve odzvanjalo. “Naši su nastavnici uzor primjernoga vladanja našim đacima, oni osvjetljavaju put ka demokratiji svjetlom istine i znanja...”

“Moja kći je treća s desna u drugom redu”, reče žena uzbuđeno zgrabivši Džonatana za rukav. “Ona piše, skupila je sve poene, sigurna sam.” “Ne razumijem”, upita je Džonatan, “kakve poene?”

“Najbolje škole? Poređenje je nemoguće bez izbora. Gospođa Tvid šalje svoje dijete na privatnu nastavu izvan grada. Nastavnici uzor? Ha!

Đaci su primorani mirno sjediti i dvanaest godina izvršavati naredbe, da bi za uzvrat dobili diplome i zvjezdice. Ako bi učitelj umjesto novčanoga čeka dobio zvjezdicu, on bi to nazvao robovanjem! Osvjetljavaju put ka demokratiji? Nema šanse! Primjer iz razreda je autokratija.”

Gospođa Tvid se duboko naklonila: “... sada ste stigli do prekretnice svoga života. Svako od nas shvatio je da smo samo jedan glasić u ogromnome moru čovječanstva. Znamo da su takmičenje i nemilosrdna i bespoštedna borba da se domognete vrha - sada neumjesni. Za nas je najplemenitija vrlina požrtvovanost. Žrtva za potrebe drugih, za većinu koja je manje sretna...”

Žena skoro vrisnu od oduševljenja: “Pogledajte đake kako bilježe! Kakav zlatni rudnik kontradikcija! U školi su ih stalno tjeroali da nadmaše same sebe. A gospođa Tvid je najglasnija, s najvećim zahtjevima i s najmanje skrupula. Ona se uspjela probiti do vodećeg položaja svim mogućim sredstvima. Ovi đaci znaju da nisu dospjeli dovde žrtvujući svoje ocjene za nesposobne đake.”

Džonatan to jednostavno nije razumio. “Hoćete reći da je đacima u školi kazano da moraju nadmašiti same sebe? A opet, nakon mature, gospođa Tvid kaže im da se moraju žrtvovati za ostale.”

“Sada si shvatio”, odvrati žena. “G-đa Tvid propovijeda maturantima promjene u svijetu. Svako prema svojim sposobnostima i svako prema svojim potrebama. To je budućnost.”

“Mogu li oni ikako biti dosljedni, i predavati isto i prije i poslije mature?”, upita je Džonatan.

“Vlasti rade na tome. Škole se drže staromodne tradicije po kojoj se viši razredi nagrađuju za najbolji uspjeh. Slijedeće godine planiraju uvesti jedan posve novi gradacijski sistem. Oni planiraju podsticanje i nagra-

divanje đaka, da bi ih pripremili za novu stvarnost. Gradacijom će biti određena nagrada svakome prema potrebi, a ne prema rezultatima rada. Najgori đaci će dobiti petice, a najbolji jedinice. Uostalom, lošim su đacima potrebnije dobre ocjene!”

Vrteći glavom, Džonatan je ponovio njezine riječi kako bi se uvjerio da ih je dobro čuo: “Najgori đaci će dobiti petice, a najbolji jedinice?”

“Tako je”, reče žena klimnuvši glavom. “Vrlo plemenit, human potez gospođe Tvid. Najbolji đaci će se učiti vrlini žrtvovanja. Školskim je vlastima naređeno da požure s usvajanjem takvoga plana za unapređenje nastavničkog kadra.”

“Kako se to nastavnicima dopalo?”, upita je Džonatan.

“Nekima se dopalo, a nekima nije. Kći mi kaže da bolji nastavnici prijete odlaskom ako se plan usvoji. Ta mogućnost, za sada, još uvijek postoji.”

28. Plata za grijeh

Džonatan je ostavio veselu gomilu u amfiteatru i pošao jednim dugačkim hodnikom. Ugledao je skupinu ljudi koja je sjedila na drugom kraju hodnika, na nekakvoj klupi, s okovima na nogama povezanim lancima. “Jesu li to kriminalci što očekuju suđenje? Možda bi mi ovdašnje vlasti mogle pomoći da povratim novac koji mi je ukraden”, pomislio je.

S lijeve strane klupe bila su vrata na kojima je pisalo: ‘Ministarstvo prisilnog rada’, a na drugom su kraju stajali stražari i tiho razgovarali, ne obraćajući pažnju na svoje zatočenike. Malo je bilo mogućnosti da bilo ko od njih pobjegne.

Džonatan je prišao najbližem zatvoreniku, dječaku od oko dvanaest godina, koji nije ličio na zločinca. “Zašto si u lancima?”, upita ga Džonatan. Dječak prvo pogleda Džonatana pa kriomice stražare prije nego što odgovori: “Zato što sam radio.”

“Kakav te je to rad bacio u ovakvu nevolju?”, upita Džonatan, širom otvorivši oči od čuda.

“Popunjavao sam police robom u Džekovoj prodavnici”, odvrati dječak oklijevajući i pogleda sijedoga čovjeka koji je sjedio pokraj njega.

“Ja sam ga zaposlio”, reče Džek, snažan sredovječni čovjek dubokog glasa. Na njemu je još uvijek bila uprljana radna odjeća, a bio je okovan kao i dječak.

“Dječak je rekao da bi želio odrasti i biti kao njegov tata, inače šef tvorničkoga stovarišta. Ništa prirodnije od toga, moglo bi se reći. Ali, tvornica je bila zatvorena i tata nije mogao naći drugi posao, pa sam pomislio da bi dječakovo zaposlenje dobrodošlo porodici. A kako su me veleprodaje ojadile, nužna mi je bila jeftina radna snaga. Međutim, sada je sve gotovo”, završi Džek. Na licu mu se vidjelo da se pomirio sa sudbinom.

Tada dječak započe: “U školi ne plaćaju dok učimo čitati i raditi matematiku, ali Džek mi je plaćao. Raznosio sam narudžbe, sređivao prodavnicu i trudio se da pročitam što više o tome poslu. Susretao sam ljude raznih godišta, a ne samo školsku djecu. Džek mi je pomogao da umjesto tate platim stanarinu. Čak sam uspio uštediti i za bicikl. Sada sam propao”, i glas mu je zamirao pri pogledu na stražu, “pa, moram na ‘obradu.’”

“‘Obrada’ i nije tako strašna kada pomisliš na drugu mogućnost”, dodade jedan debeljko s košarom uvelih žutih ruža. I on je bio u lancima i sjedio je pokraj dječaka. “Težak je život. Nikada nisam volio raditi za drugoga i mislio sam da sam napokon uspio sa svojim cvijećem. Dobro mi je išlo. Prodavao sam ga na glavnim ulicama i na trgu. Međutim, vlasnicima cvjećarni nije se dopala moja konkurencija, pa su od Savjeta guvernera tražili zabranu rada uličnih prodavača. Zatim su mi rekli da sam izvan zakona, ružna pojava i prijetnja društvu. Zamislite, moje cvijeće i ja predstavljali smo prijetnju društvu!”

“Zašto niste prekinuli prodaju cvijeća?”, upita Džonatan.

“I da igram kako savjetnik svira? Ja sam cijeloga života želio biti svoj gospodar. Uostalom, zatvor i nije tako loš. Ne mora se raditi, a imam sobu od tri kvadratna metra, za koju plaćaju vlasnici radionica. Baš čudno. Upravitelj zatvora misli da mi čini uslugu... što će me rehabilitovati. Ja pak mislim da bih ja njih mogao rehabilitovati.”

Džonatan se potom okrenuo skupini žena u radnoj odjeći koje su sjedile do dječaka: “Zbog čega ste vi ovdje?”

“Mi imamo mali ribarski brod. Neki službenik me je zaustavio dok smo istovarale teške sanduke u pristaništu”, reče jedna snažna žena grubo izgleda i pronicljivih plavih očiju. “On mi je rekao da je to povreda zakona o sigurnosti. Misli da zakoni moraju nas štiti od zloupotrebe na poslu. Organi vlasti su nas već dva puta zatvarali, ali smo potajno opet otišle na pristanište pripremati alat za novu ribolovnu sezonu. Sada, kada su nas posljednji puta zatvorili, rekli su da će nas dobro zaštititi.” Uzdahnuvši duboko, ona se upita: “Šta li će uraditi s mojim sinom? Njemu su tek tri godine. Svuda sam ga sa sobom vodila, i na posao. Smiješno... teži je od onih sanduka koje smo dizale.”

“Vama je to smiješno?”, reče čovjek čija je fino potkresana sijeda brada skrivala njegovo još uvijek mladenačko lice. Gurnuvši laktom čovjeka, koji je sjedio do njega na klupi, on reče: “Georg je radio kod mene nekoliko sati dnevno dvije zime uzastopno, kao neka vrsta početnika. Održavao mi je frizerski salon, čistio i pomagao oko gostiju. Sada mi vlasti kažu da ga nisam dovoljno plaćao za ono što je radio.” Podigavši bijesno ruke, on reče: “Da sam mu plaćao kako su rekli, ne bih ga mogao ni primiti na posao!”

Na to Georg, kisela lica, dodade: “Uz ove uslove i s otvorenim sudskim dosjeom, nikada neću dobiti dozvolu za otvaranje vlastite brijačnice.”

29. Novodošljaci

“Vi mislite da vi imate problema?”, umiješala se žena nadmena izgleda, očito potresena činjenicom što dijeli sudbinu s ostalima. Ta gospođa, madam Ines, spremna da zaplače, reče prinoseći očima fini bijeli rupčić: “Kada se ovo objavi u štampi, karijera moga muža bit će uništena. Nisam ni sanjala da je to što radim loše. Šta bi vi učinili?” Zagrlivši mladi bračni par u lancima pokraj sebe, madame Ines nastavi:

“Nekada sam imala veliku kuću. Moje troje djece pohađalo je najbolje škole, a ja sam se željela vratiti svojoj profesiji. Zato sam se raspitivala za pomoć u kući. Vilijam i Eleonora došli su s odličnim radnim preporukama, pa sam ih odmah zaposlila. Vilijam je odličan vrtlar i umije voziti kola. Znao je sve popraviti u kući, a usto je išao i u nabavke.

A Eleonora mi je bila od neprocjenjive pomoći, jer je spretna s djecom i uvijek je tu kada god bi mi nešto zatrebalo. Zna podšišati djecu, kuhati, čistiti i obavljati stotinu poslova bolje nego što bih ja ikada mogla. Kada dođem kući, mogla sam se odmoriti, popričati s mužem i poigrati se s djecom.”

“To je pomoć koju bi svako poželio”, reče Džonatan. “Ali, šta je pošlo naopako?”

“U početku je sve išlo dobro. Tada je moj muž dobio novo mjesto u Uredu dobre volje, te su njegovi protivnici zavirili u naše finansijsko sta-

nje i utvrdili da nismo uplaćivali socijalno osiguranje za Eleonoru i Vilijama.” “A zašto niste?”, upita je Džonatan.

“Tada nismo mogli. Troškovi za privatno školovanje, porezi i mali prihodi u početku, jednostavno ne bi dopustili da ih zaposlim.”

U tom trenutku Vilijam dodade: “Za nas bi to bila velika nevolja.” Žena ga gurnu laktom i reče: “Čuvaj se, Vile. Sjeti se šta smo sve stavili na kocku.”

“Pa”, poče on oklijevajući, “gospođo Ines, vi ste nam spasili živote. Pobjegli smo s našeg ostrva zbog gladi i surovog građanskoga rata koji se tamo vodi. Nismo imali izbora... mogli smo pobjeći, gladovati ili biti ubijeni. Zato smo i došli na ostrvo Korumpo. Da nam madam Ines nije pomogla, vratili bi nas i tamo bismo izginuli.”

“Da”, reče Eleonora toplo. “Mi vam dugujemo naše živote i žao nam je što ste zbog nas upali u svu ovu gužvu. Socijalno osiguranje ni jednome od nas nije pružalo neku sigurnost.”

Gospođi Ines ote se još jedan duboki uzdah prije nego reče: “Mom mužu će propasti unapređenje u Uredu dobre volje, a možda i sadašnji posao. On je bio na čelu prve komisije na ostrvu Korumpo zadužene za čuvanje nacionalnog ugleda. Njegovi protivnici optužit će ga za licemjerje.”

“Za licemjerje?”, upita je Džonatan.

“Da. Prva komisija Korumpa nije naklonjena novodošljacima.” “Novodošljaci?”, ponovi Džonatan. “A ko su onda došljaci?”

“To smo svi mi ostali. Sve su naše porodice u prošlosti došle odnekle kao došljaci.”

Džonatan proguta ‘knedlu’. Nije smio ni da pomisli šta bi mu se dogodilo kada bi vlasti otkrile, po njegovom govoru ili odjeći, da je i sam

novodošljak. Trudeći se da djeluje nezainteresirano, upita: “Šta imaju protiv novodošljaka?”

Ribarica upade u riječ: “Ti moćnici iz Savjeta guvernera ne vole konkurenciju. Novodošljaci bi mogli biti vredniji na poslu, raditi više za niže plaće, i to na rizičnijim poslovima. Prihvatili bi i sitne poslove, koje niko od nas neće da radi.”

“Stani malo. Ima puno pritužbi na novodošljake”, reče trgovac Džek. “Novodošljaci ne poznaju jezik, kulturu, ne znaju se vladati, ne poznaju običaje na našem ostrvu. Divim se njihovu čvrstom duhu. Spremni su riskirati i život samo da dođu ovamo. Ali, treba vremena da se sve nauči. Danas je teže nego u vrijeme kada su naši preci pobjegli s dalekih ostrva.”

“Moj je muž”, reče madam Ines ponosno, “naveo te iste dokaze protiv novodošljaka. On kaže da oni moraju prvo naučiti jezik i naše običaje, prije nego dođu ovamo. Treba im i novca i škole. Moj muž trenutno radi na proširenom prednacrta za prepoznavanje čak i djece novodošljaka. Kako je planirano, i oni će također biti deportirani dok ne prestanu biti teret, to jest dok ne nauče jezik, običaje, upoznaju novac i steknu dovoljno znanja da mogu sebe izdržavati.”

U tom trenutku dva čovjeka u službenim odijelima i s prepunim aktovkama udoše na vrata. Prišli su gospođi Ines, koja se skupila od straha. Jedan od njih dao je znak stražaru da joj s nogu skine okove. “Želimo vam iskazati svoje najdublje izvinjenje za ovaj nemili nesporazum, madame Ines. Budite sigurni da su se o cijeloj stvari pobrinuli na najvišem nivou.”

S očitim olakšanjem, madame Ines se oprostila od ostalih i žureći ode niz dugački hodnik u pratnji ove dvojice. Ostali su sve posmatrali u mukloj tišini, koju je povremeno prekidao samo zveket lanaca. Kada je madame Ines zamakla, stražari su se okrenuli Vilijamu i Eleonori, grubo

ih odvojili od ostalih i gurnuli na drugu stranu. “Odlazite, ološi, odakle ste i došli.”

“Ali, mi nismo nikakvo zlo učinili”, zajaukaše Vilijam i Eleonora. “Mi ćemo umrijeti.”

“To nije moja briga”, promumlja stražar.

Ribarica je sačekala da ovi zamaknu za stube i zalupe vrata za sobom, pa je promrmrljala: “Bit će da je tvoja!”

Džonatan je malo zadrhtao na misao o sudbini koja je bila pred ovim parom i čak pred njim samim. Pogledao je nagore i upitao ženu: “Dakle, svi koji se nalaze na ovome lancu ovdje su samo zato što im nije bilo dozvoljeno da rade?”

Pokazujući na kraj reda na mladića koji je rukama prekrpio lice u očaju, žena je odgovorila: “Ukoliko gledate na to na takav način, onda je ovaj mladić izuzetak. Vlasti su insistirale da se prijavi na posao vojnika. On je to odbio – i sada je završio privezan na ovom lancu, kao i mi ostali.”

Džonatan nije mogao dobro vidjeti lice ovog mladog čovjeka, ali se pitao zašto su gradske starješine zahtijevale od nekoga tako mladog da se bori za njih. “Zašto su ga tjerovali da bude vojnik?”

Ribarka je odgovorila Džonatanu: “Kažu da je to jedini način da zaštitimo naše slobodno društvo.” Njezine riječi zatutnjale su u Džonatanovim ušima, unatoč metalnoj jeki lanaca.

“Zaštitimo od koga?”, pitao je Džonatan.

Žena se zacrvenila: “Od onih koji bi da nas smjeste u lance.”

30. Prevara ili dobitak

Tržnica vladâ imala je više prostorija i dvorana nego neki labirint. Džonatan je lutao dugačkim hodnikom dok nije osjetio primamljujući miris kafe i svježe pečenog hljeba. Prateći taj miris, dospio je u jednu veliku vijećnicu, gdje je nekoliko starijih muškaraca i žena ljutito raspravljalo prijeteći pesnicama. Neki su se držali za ruke, kao da im to pomaže u njihovom očajanju i razočarenju.

“Šta se dogodilo?”, upita Džonatan pogledajući golemu košaru, nasred dvorane, koja je dopirala skoro do stropa.

“Što ste tako uzbuđeni?”, upitao je, ali većina staraca nije ni obraćala pažnju na njega, nego je nastavila jecati i žaliti se jedno drugome. Ipak se jedan gospodin, ozbiljna izgleda, pridiže lagano i priđe Džonatanu. “Taj Prvi savjetnik”, progundao je, “opet nam je to učinio. Prevario nas je!”

“Šta je učinio?”, upita Džonatan.

“Prije više godina”, odvrati starac, tužno vrteći glavom, “Prvi savjetnik, Karlo Ponzi, pričao nam je o velikim planovima kojima je trebalo spriječiti da bilo ko i bilo kada gladuje u starosti. Učinilo nam se kako je to dobra stvar.”

Džonatan klimnu glavom.

“Da, tako smo svi mislili. Hmmm”, šmrknu ljutito i nastavi: “Pod

prijetnjom smrtne kazne, svima je, osim Prvom savjetniku i njegovim službenicima, bilo naređeno da donose po jedan hljeb u ovu ogromnu košaru i to svake sedmice. Svi stariji od šezdeset i pet godina i penzioneri mogli su uzimati hljeb iz košare.”

“Svi su davali priloge osim Prvog savjetnika i njegovih službenika?” ponovi Džonatan.

“E, oni imaju posebni tretman”, odgovori starac. “Mi smo morali veći dio naših hljebova stavljati u posebne košare rezervisane isključivo za njih.”

“Lijepo je osigurati se za starost”, reče Džonatan.

“Da, mislili smo da je to čarobna ideja, jer će uvijek biti hljeba za starije osobe. Kako smo svi mogli računati na veliku državnu košaru, većina nas je prestala štedjeti za hljeb u starosti.”

Starac, ramena pogurenih od tereta mnogih godina, pogleda izborana lica svojih vršnjaka, a zatim pokaza na postarijeg gospodina koji je sjedio na obližnjoj klupi: “Jednoga dana, ovaj moj prijatelj dao nam je neke proračune po kojima će velika košara ostati bez hljeba za nekoliko godina, što je, bogami, izazvalo paniku.” Na te riječi onaj drugi zaklima glavom.

“Pošli smo stoga”, nastavi starac, “prema košari i uzverali se uz nju. Nije bilo lahko, ali nismo toliko slabi i slijepi kako to misle neki od tih mladih savjetnika. Kada smo pogledali u košaru, utvrdili smo da je skoro prazna. Kada su i ostali to čuli, došlo je do velikih nemira, pa smo rekli savjetniku Ponziju, odmah na licu mjesta, da bi mu bilo bolje učiniti nešto za što skoriju popunu košare, inače ćemo ga oderati!”

“Pretpostavljam da se uplašio”, reče Džonatan.

“Uplašio! Još nisam vidio nikoga da se tako uzvrtio. On zna da smo vrlo nezgodni kada se naljutimo. Prvo je predložio da se uzme više od mladih radnika, ali su tada oni pobjesnili. Mlađarija, onaj pametni dio,

reče da želi jesti hljeb sada, a ne u nekoj budućnosti. Neki poručiče mladima da će hljeba nestati dok ostare.”

“Šta je još predložio savjetnik?”, upita Džonatan.

“Tada je taj Ponzi predložio da svako sačeka do svoje sedamdesete godine kako bi počeo uzimati iz košare. To je sve nas, koji smo bili blizu penzije, razljutilo, jer smo smatrali da bi hljeb trebalo davati kada se napuni šezdeset i pet godina. Napokon je Ponzi istupio sa sjajnom idejom.”

“Baš u pravom trenutku”, uzviknu Džonatan.

“Da, baš u pravom trenutku, kada je htio sebi osigurati reizbornost, Ponzi je svima svašta obećavao. Naprimjer, da će manje hljeba uzimati od mlađih radnika, dok je starima govorio da će im dati više. Savršeno!” Starac je malo zastao kako bi Džonatan mogao shvatiti sve što je rekao. “Jedina nezgoda bila je u tome što će iz godine u godinu hljeb biti sve manji, tako da ćemo ubrzo moći pojesti i stotinu komada za obrok... a ipak ostati gladni. Kada jednom nestane hljeba, vjerovatno će štampati njegove slike kako bi nas prehranili!”

31. Čija je ta sjajna ideja?

“Hura, hura!”, vikao je čovjek iz svega glasa. Upao je u sobu u pratnji nekih ljudi u crnim uniformama. Svi su ga gledali, kao da im život ovisi o njemu. Vođa je krupnim koracima prišao stolu na kojem je bila kafa i pokretom ruke dao znak ostalima da mu naprave mjesta. Oni poslušno odoše u ćošak sobe, strpljivo čekajući.

“Čestitam”, reče Džonatan, “šta god proslavljali. Smijem li vas upitati zašto ste tako sretni?” Džonatan je posmatrao čovjeka u besprijeckorno skrojenom odijelu.

“Ej, ova kafa je vrela!”, povika čovjek, vrativši šoljicu s kafom na stol, i pruži ruku Džonatanu govoreći: “Ja sam Artur, a kako se ti zoveš?”

“Džonatan, drago mi je što sam vas upoznao.”

Artur čvrsto stegnu Džonatanu ruku: “Džonatane, siguran sam da sam se danas obogatio. Upravo sam dobio odlučujući glas za svoj izum: oštarmetalnadržalu.”

“Kako je teklo glasanje?”

“Sud je izglasao s minimalnom većinom; četiri prema tri, s dva suzdržana glasa, da mi se izda dokument o patentu.”

“O kakvome patentu?”, upita Džonatan.

Pun sebe, Artur objavi: “To je najvredniji list papira na ovom ostrvu.

On mi osigurava zakoniti monopol za primjenu jedne revolucionarne ideje. Niko drugi nema pravo koristiti oštar metal na štapu bez moga dopuštenja. Bit ću truli bogataš”, završi čovjek s uživanjem.

Džonatanu prođe kroz glavu sve, od trenutka kada je stigao na ostrvo, pa do prizora zatvorene žene. “Kada ste to izmislili?”, upita ga Džonatan.

“O, nisam ja to smislio. Jedan siromašni vrijedni radnik, zvani Čarli, sve je to smislio i prijavio Uredu za patente. Otkupio sam od njega pravo za nekakve male pare i sve se na kraju isplatilo. On nije u stanju platiti cijeli tim advokata”, reče Artur prignuvši se čovjeku što je sjedio u uglu do njega.

“Pa, ko je sve izgubio na izglasavanju?”

“Bila je to prava bitka. Na stotine njih izjavilo je da su o tome razmišljali prije mene. Neki su tvrdili da je to slijedeći logičan korak nakon otkrića oštarkamennadržalu.” Artur je zastao tek toliko da puhne u kafu koju je pio. “Ali, ovo posljednje glasanje bilo je najžešće. Tužiljica je bila izvjesna Daniela, koja je tvrdila da je još prije devet godina načinila prototip iste sprave i da za to ima više od četrdeset svjedoka. Ona je objasnila kako je to bila čista znatiželja, neka vrsta hobija. Igrala je na to da izazove simpatije sudaca, govoreći da je siromašna i da nikada nije imala dovoljno novca za biljege na molbi za patent. Huda sreća, eh?”

“Ali, ovo suđenje sigurno je skupo platila?”, primijeti Džonatan.

“Dakako, ali samo zahvaljujući krupnoj zvjerkici kao što je gospodin Vu, koji joj je platio advokate. Vjerujem da joj je ponudio iste uslove kao i ja Čarliju. Daniela je možda samo željela da joj ime uđe u historiju. Ovakko, za nju više niko neće čuti.” Artur se jednom rukom osloni o zid, očito uživajući u pobjedi.

“Svaki slučaj imao je jedinstven obrat, Eliša je izjavio na sudu, da sam

mu ukrao ideju uz pomoć Ureda za patente... i, kako reče, ideja je došla do mene... eh, i do Čarlija. Ziper je živio na udaljenom ostrvu, a ostali su već mrtvi, tako da su izvan igre. Neki su protestirali da se primjena ideje ne može smatrati vlasništvom. Ali, ja ću to moći sedamnaest godina.”

“A zašto baš sedamnaest godina?”, upita Džonatan.

“Ko zna?”, nasmija se čovjek. “Moji advokati kažu mi da je, prije nekoliko stotina godina, Savjet guvernera - u kojem su bili i neki izumitelji toga vremena - dva do tri sedmogodišnja naukovanja smatrao magičnim brojem. Sve se iskomplikiralo. Čisto praznovjerje, ako mene pitate.”

“Ali, ako oni tvrde da je ideja vaša, zašto onda gubi valjanost nakon sedamnaest godina? Gubite li sav imetak poslije sedamnaest godina?”

“Hmmm.” Artur je ušutio za trenutak, da bi srknuo malo kafe, a potom je nervozno promiješao. “Dobro pitanje. Obično nema vremenskog ograničenja za vlasništvo nad imetkom, ali, čekaj.” On mahnu rukom jednom od onih u uglu sobe, te ovaj odmah dotrča. “Šta mogu učiniti za vas, gospodine Arture?” upita uslužno.

“Broj Dva, zašto ne mogu posjedovati patent dulje od sedamnaest godina?”

“Svrha dokumenta o patentu”, odvrati Broj Dva pravničkim monotnim glasom, “jeste da stimulira izumiteljstvo. Bogatstvo koje se stekne za sedamnaest godina legalne, monopolne primjene te ideje, smatra se dovoljnom nagradom.”

“Molim vas ispravite me ako griješim”, rekao je Džonatan, nastojeći da razumije. “Kažete da su izumitelji motivani isključivo željom da se obogate sprječavajući druge da koriste ideje?”

Artur i Broj Dva bljedelo su se zgedali. Artur je odgovorio: “Koji bi drugi motiv mogli imati?”

Džonatan je nalazio njihov manjak imaginacije pomalo deprimirajućim. "Dakle, svaki proizvođač oštarmetalnadržalu mora vam platiti?"

"Bilo to, ili da ga ja sam proizvedem – tek nekoliko primjeraka s vremena na vrijeme i po visokoj cijeni", rekao je Artur.

Broj Dva se nervozno nasmija, gledajući nastranu prema Arturu. "Aha, pa to je još uvijek neizvjesno, gospodine. Mi imamo osoblje koje za to već brine. Prisjetite se da se prvo moramo bakćati sa smarajućim Zakonom Tri Radnika koji zabranjuje upotrebu novih alata. Još jedan sastanak sa gospođom Tvid zakazan je kasnije za danas. Ukoliko bude-mo uspješni u izbjavljanju dozvole za izuzeće od ovog zakona, onda će nam vjerovatno ova tri radnika dati ponudu da zadržimo ovu ideju na sedamnaest godina."

Vraćajući se Džonatanu, Broj Dva je objasnio: "Tri radnika imaju čudnu, ali arhaičnu ideju da se praktikovanje starih ideja i metoda treba zaštititi od praktikovanja novih. Kako to oni vide, mi smo zakasnili."

Artur se gubio u mislima. Govoreći odsutno, komentirao je: "Ovaj Zakon Tri Radnika je prosto antiprogresivan, nije li tako Broj Dva? Znam da mogu na tebe računati. Ti si uvijek korak ispred igre."

"Ali, gospodine", istrajavao je Džonatan, "šta bi bilo da niste dobili svoj patent danas na sudu?"

Artur stisnu Broja Dva i Džonatana rukama oko ramena, i u jednom velikom zagrljaju izgura ih prema vratima. "Mladi ljudi, bez patenta, možete se kladiti da u tom slučaju ne bih tratio vrijeme trućajući sa vama. Takmičio bih se za najbolju tvornicu koja bi proizvodila najbolji oštarmetalnadržalu za najkraće vrijeme. A Broj Dva bi tražio neki drugi posao. Zar ne, Broj Dva? Možda produkcija, marketing, ili istraživanje, umjesto prava. Svaki novi oštarmetalnadržalu morao bi nositi sa sobom

barem malenu inovaciju da bi tako bio bar korak ispred drugih.”

“Uff! Zvuči stravično!” promrsio je Broj Dva. “Ne. Ja bih našao priliku u nekoj drugoj oblasti prava – recimo, ugovori o prevari.”

32. Svita

Vidjevši njihovog lidera, Artura, pred vratima, drugi čovjek u uglu pokupio je njihove aktiva i slijedio ih veoma blizu. "Broj Dva", rekao je Artur, "hoćeš li mi objasniti taj problem odgovornosti iznova?" Artur je želio pokazati Džonatanu kako su vješti njegovi advokati.

Sve trojica su išla ubrzano niz hodnik dok su Arturove ruke još uvijek držale u stezi vratove Džonatana i Broja Dva. "Vidiš", reče Broj Dva, "metalni dio bi mogao odletiti s vrha štapa i udariti nekog prolaznika. Zato, od takve mogućnosti trebamo zaštititi tebe i druge investitore."

"Zaštititi mene, ako metalni dio udari nekog drugog? Na šta misliš?", upitao je Artur, kljukajući advokata pitanjima.

"Ozlijeđena osoba mogla bi vas tužiti na sudu, tražeći da platite za nastalu štetu – izgubljeni prihodi, trauma, pravne kazne, itd.. itd..." Ova skupina je praktično nagazila na Džonatanove pete kako se sve više stiskala oko Artura.

"Prvana tužba bi me mogla uništiti!", reče Artur, hineći uznemirenost i promatrajući Džonatanovu reakciju krajicom oka.

Broj Dva je nastavio: "Dakle, nova genijalna ideja iznesena je na Vijeću Lordova da vas oslobodi od osobne odgovornosti za gubitke koje podnesu drugi."

“Još jedna nova ideja? Ko na nju posjeduje pravo i oznaku patenta?”, pitao je Džonatan naivno.

Broj Dva je podigao obrvu, a onda nastavio, ignorirajući Džonatanovo pitanje. “Mi popunjavamo ove formulare i stavljamo oznaku ‘o.l.o.’ po imenu vaše kompanije.” Bez propuštanja ijednog koraka, Broj Dva je nastojao da otkopča fasciklu da izvuče bunt dokumenata. “Ovo me baš podsjeti, gospodine Selden, molim vas potpišite se na liniju ispod.”

Džonatan je bio fasciniran. “Šta je ‘o.l.o.’?”, pitao se, spoticujući se pomalo dok je nastavljao.

“o.l.o.’ znači ‘Ograničena lična odgovornost’”, objasnio je Broj Dva. “Ukoliko gosp. Selden registruje svoju kompaniju, najviše što može izgubiti u jednom takvom pravnom postupku jeste novac kojeg je uložio. Ostatak njegove imovine biti će sačuvan od žrtava. To je neka vrsta osiguranja kojeg Vijeće prodaje za dodatni porez. Pošto Vijeće ograničava rizik finansijskih gubitaka, više će ljudi investirati u našu kompaniju. I manje će obraćati pažnju na ono što radimo.”

“U najgorem slučaju”, dodao je Artur, “mogli bismo samo zatvoriti kompaniju i otići. A onda otvoriti drugu na drugo ime. Prilično lukavo, zar ne?”

U tom trenutku, Artur ugleda predivnu djevojku koja je išla niz hodnik. Imala je više oblina nego što bi zakonom trebalo biti dozvoljeno na javnim ulicama. Kako se okrenuo da je osmotri u prolazu, Artur se spotaknu i potetura, zabijajući svoje savršeno njegovane prste u zid. “Oh!”, zastjenja u užasu, a njegove ruke i noge se raskrečiše u svim pravcima. Pokuša se podići s poda i požaliti na oštar bol kojeg je osjećao u ruci i u krstima. Nekoliko njih se sabra da mu pomogne da prikupi stvarčice koje su se poispadale iz njegovih džepova, dok su drugi veoma brižno

pravili zapiske i crtali diagrame ovog prizora.

“Tužit ću!”, vikao je Artur, obavijajući svoje zguljene i raskrvavljene prste svilenom maramicom. “Zagazit ću smrdljivog glupana koji je odgovoran za ove prepreke na podu! A vi, mlada damo, vidimo se na sudu zbog izazivanja moje smetenosti!” Brzinom munje, nekoliko advokata se ustremi na ženu, tražeći od nje ime i adresu.

Šokirana, mlada dama, izgovori oholo: “Tužiti me?! Znete li vi ko sam ja?”

“Nije me brige”, odbrusi Artur. “Što veća zvjerka, to bolje. Ja ću vas tužiti!”

Tresući se u nastojanju da obuzda svoj bijes, ona odvratila: “Ne može to učiniti! Moj momak Karlo je Karlo Ponzi”, naglasi ona. “On kaže da moja ljepota koristi svima – i da je stoga javno dobro. Tako je kazao – i to mi je ponovio prošle noći!” Instinktivno, ona posegnu za torbicom da izvadi ogledalo. Ono što je vidjela nije joj godilo. Njezina šminka se razmrljala. “Vidi sad šta si učinio javnome dobru! Karlo kaže da bi svi trebali plaćati za javna dobra. On uvijek stavlja svoju kozmetiku na račun svojih izdataka. Pa, požalit ćete zbog ovog! Vaši porezi će porasti zbog ovog!” Gurnula je ogledalo nazad u svoju torbicu, i počela prevrtati po njoj tražeći puder.

Osjećajući neke simpatije za ovu ženu, Džonatan upita: “Hoćete li je zaista tužiti? Kako ju se može kriviti zbog ovog?”

Ignorirajući Džonatana, Artur počeo puzati po podu tražeći izbočine, dokaze tuđe nemarnosti i nepažnje. Zastao je na nekom malom izbočenju i zavrištao: “To je razlog, Broj Dva! Nađi onoga ko je odgovoran. Oduzet ću mu posao i svaki peni kojeg posjeduje. I kako se ova žena zove?”

“Smiri se, Arture”, reče Broj Dva. “To je Ponzijeva djevojka. Zaboravi

je ako hoćeš da ukineš Zakon Tri Radnika. Ipak, ova je zgrada u vlasništvu Palate. S dopuštenjem Lorda, možemo tužiti poreznike.”

Artur se grohotom nasmija: “Broj Dva, ti si genije. Stavi to na raspored za Tvid! Naravno, Lordovima neće biti stalo ako tužimo Palatu. Novac od nagodbe neće doći iz njihovih džepova. Oni bi čak mogli dobiti i dio.” Pitao se koliko ćemu gospođa Tvid uzeti za ovu uslugu. Arturov bol je brzo nestajao. “To mi daje priliku da zarovim u najdublje džepove od svih.”

“Tražit ćete od Lordova da plate za vašu povredu?”, pitao je Džonatan.

“Ne, idiote”, odbrusi Artur. “Lordovi imaju krajnji o.l.o. Ne, oni će mi poslužiti nevine poreznike na srebrenom tanjiru. Ovaj put ću ugrabiti dosta novca!”

33. Indoktrinacija

Džonatan je slijedio Arturovu pratnju nakon što su izašli iz Palate Lordova da traže medicinsku pomoć. Preko puta Palate bila je smještena duga bijela zgrada, koja je zauzimala većinu kvarta. Grupa je ušla na najbliža vrata. Najednom, iz otvorenog prozora, pola kvarta niže, doprlo je vrištanje čovjeka u agoniji. Pohitavši niz ulicu, Džonatan je stigao do prozora baš kada su se žaluzine zatvarale. Uhvatio je jednu, i zadržao je da se skroz ne zatvori.

“Mići se odatle!”, uzviknula je golema matronska žena koja se nalazila unutra. Njezino zajapureno ljuto lice jasno je odudaralo od bijele uniforme koja ju je prekrivala od glave do pete.

“Šta se to događa unutra?”, insistirao je Džonatan. “Čemu ovo vrištanje?”

“Tebe se to ne tiče. Puštaj tu žaluzinu!”

U očaju, Džonatan je pritegao jače: “Ne, dok mi ne kažete šta radite! Da li to nanosite bol nekome?!”

“Naravno da nanosimo bol nekome”, kazala je žena. “Kako bismo ih drugačije izliječili? Vjeruj mi, ja sam doktorica.” I zasigurno, govorila je istinu. Džonatan je vidio ime i titulu ove žene utkane na njezinoj uniformi. Pisalo je Dr. Abigejl Fleksner.

Džonatan izusti: “Ljudima nanosite bol kako biste ih izliječili? Zašto

ih naprosto ne ostavite na miru?”

“Moramo ubiti demone. Ponekada, ne možemo učiniti da i pacijent ne bude povrijeđen”, kazala je doktorica bezizražajno. Frustrirana Džonatanovom upornošću, osvrnula se uokolo nadajući se da će naći nekoga ko će joj pomoći da se riješi ovog drskog mladića. “Oh, uredu onda”, rekla je rezignirano. “Dokazat ću ti da mi ovdje pomažemo ljudima. Prođi okolo i uđi na vrata sa strane, pa ću te povesti u kratko edukativno razgledavanje.”

Pomalo oklijevajući, Džonatan je konačno pustio žaluzinu i pošao tamo gdje mu bi rečeno da ide. Artur i ostali su prošli kroz ista vrata, ali Džonatan unutra nije vidio ni traga od njih. Ušao je u prostoriju ispunjenu ljudima svih starosnih dobi. Stajali su ili sjedili, rame uz rame, duž dugih zidova. Neki od njih su glasno stenjali, ruke i noge su im bile u gipsu i povojima. Drugi su nešto mrmljali, hodali užurbano, ili tješili svoje voljene. Mnogi su držali posteljenu i sudove nagomilane pored sebe, što su bili znakovi dugog čekanja.

Dr. Fleksner je otvorila unutarnja vrata i pokretom ruke pozvala Džonatanu. Masa svijeta je istoga časa zastala i zamuknula. Oni koji su dugo čekali, ljubomorno su gledali na Džonatanu dok je prolazio ispred njih. Doktorica ga je povela u jednu sobu bez prozora, punu stolova, službenika, i stupaca dokumenata naslaganih do plafona. Povela ga je do drugih vrata, koja su vodila do amfiteatra s malim podijem, okruženim balkonima sa sjedištima. Moćan smrad hemikalija i raspadanja zapahnuo je Džonatanova čula.

Grozdovi opservanata nagnuše se preko ograda balkona. Dole, nekoliko muškaraca i žena u bijelom, očigledno doktori i sestre, bili su pažljivo nadneseni nad glomaznim pacijentom privezanim za niski stol.

“Da bi izliječili ovog pacijenta”, kazala je doktorica prigušenim glasom, “ovi praktikanti ortodoksne medicine, rezom će mu otvoriti vene kako bi demoni istekli s krvlju. Ponekad, u te svrhe koristimo pijavice.” Pokazala je na stol pokraj pacijenta, na kojem je stajao niz noževa, pila, svijeća, i boca različitih oblika i veličina. Puzajući uz stranu velike metalne posude, koprcala se tanahna pijavica veličine palca. Džonatan osjeti kako mu se stomak prevrće.

“Ukoliko to ne uspije, onda naši naučnici i naučnice nastoje potrovati demone hemijskim sredstvima. U te svrhe, preferiramo upotrebu arsena, antimonija, i živinih spojeva. Kakav smo samo napredak ostvarili na polju medicinske znanosti! Upamtite moje riječi, i u sto narednih godina liječnici će se isčuđavati nad našim postignućima.”

“Nisu li ovi otrovi smrtonosni?”, pitao je Džonatan. I kroz glavu mu prođe kako je njegov ujak, kod kuće, prodavao mješavine slične ovima kao otrove za štakore. Kao kroz maglu se sjećao starih, koji su pričali da su se takve supstance nekada davno koristile u medicinske svrhe. Ali nisu li ovakve prakse već odavno napuštene?

“To je tako”, rekla je pouzdano. “Rez, vađenje, i trovanje su jedini sigurni i učinkoviti tretmani.”

“Koliko često to upali?”

“Ovaj tretman liječenja uspijeva uništiti demone u sto posto slučajeva! I”, ožareno je dodala, “naši pacijenti prežive u zadivljujućih 27% slučajeva.”

Džonatan je gledao u čudu. Jedan od doktora zasjekao je pacijentov trbuh, i mlazovi krvi šiknuli su van. “Od čega je bolestan?”

“Bakterijsko truljenje nuciformne kese”, odgovorila je Dr. Fleksner. “Sigurni smo.”

“Zar nema nikakvog drugog načina da se to izliječi?”

“Ha!”, otpuhnula je. “Neki tvrde suprotno. Hvala Bogu, tim budalama nije dozvoljeno da izdaju lijekove. Nije dovoljno naprosto certificirati kvalitet naših vlastitih liječnika, i dati ljudima mogućnost da izaberu. Mi moramo zabraniti šarlatane, koji se pretvaraju da liječe neodobrenim lijekovima, luckastim dijetama, kalupima, biljkama, iglama, dodirima, molitvama, svježim zrakom, vježbama, a nekad čak i, nećete vjerovati”, namrštila se, “smijehom! Kada ih uhvatimo, ustobočimo ih u zoološki vrt, i bacimo ključ!”

“Da li ti lijekovi i procedure ikad budu efektivni?”, upitao je Džonatan blago.

“Puffff! Čista slučajnost ako uspiju”, odgovorila je. Džonatan je zamijetio njeno zajapureno i podbuhlo lice. Njezin crveni flekavi nos, davao je jedinu boju tom sivom licu, boje tmurnoga neba. Njezin dah je mogao ubiti.

“Ali šta ukoliko pacijent izabere taj način liječenja?”, zapitao je Džonatan. “Čiji je život onda posrijedi?”

“Upravo tako!”, kazala je. Džonatan je naćeo njezinu omiljenu temu. Doktorica se pokrenu i povuće Džonatana od ograde, zatim stade i skrsti svoje debele ruke, naslanjajući kažiprst na bradu. Govoreći žarno, rekla je: “Čiji je život posrijedi? Neki od ovih sebičnih pacijenata misle, zapravo, da je život njihov vlastiti! Oni zaboravljaju da svaki život pripada svima. Svako od nas čini neprekinuti lanac koji vodi od naših predaka do potomaka, sve je to uvezano u jednu veliku cjelinu. Za dobro društva, dostojno obučeni profesionalci moraju zaštititi pacijente od njihove vlastite krive prosudbe. Zamislite! Neki bi pacijenti, zapravo, željeli izvršiti samoubistvo! Mi smo mnogo bolje pripremljeni da odlučimo kada i kako da ih tretiramo.”

Zastala je malo da razmisli, a onda nastavila: “Osim toga, Vijeće Lordova izdašno plaća sve zdravstvene račune na otoku. Zdravi radnici, dužno stoje u poreznom redu, poredani po procjeni koju ovo Vijeće donosi o nečijoj sposobnosti. Pacijenti dužno stoje u redu čekanja, poredani po našoj procjeni nečije potrebitosti. Ova dva reda se, jednoga dana, moraju ujednačiti, tako da mi ne možemo sebi priuštiti da dopustimo pacijentima da prave skupe pogreške sa novcima naroda.”

Bolni jauci su odzvanjali kroz prostoriju i još više krvi je šiknulo u lavor na podu. Vršitelji operacije su izdavali naredbe. Dodatni instrumenti i tubferi proslijeđeni su hirurgu. Zabrinuti pogled natmuri doktoricino lice dok je stajala kraj Džonatana. “Osjećam njegov bol”, promrsila je.

“Kako ste dobili tu dozvolu”, pitao je Džonatana, “da možete, umjesto ljudi, donositi ove odluke koje se tiču života i smrti?”

“Obuka za to traje godinama. Najprije je nužno proći ortodoksnu medicinsku akademsku naobrazbu, i položiti brojne ispite. Jednu od dvije medicinske škole u Korumpu, uz autorizaciju Vijeća Lordova, zatvorili smo u cilju da bismo održali visoke ortodokсне standarde. Godine akademskog istraživanja i posvećene tradicije čine ove standarde mogućim. Benevolentni Zaštitni Esnaf Ortodokсне Medicine izdaje dozvole i jamči praktikantima primanja koja odgovaraju njihovom položaju u društvu.”

“Visoke plaće?”, reče Džonatan.

“To je sve što vam za sada mogu reći.” Doktorica pogleda s nestrpljenjem i izjuri Džonatana van. Ali Džonatan odbi da stane s pitanjima.

“Kako znate koji je doktor dobar a koji loš?”

“Nema loših doktora”, ustvrdi ona. “Licencirani doktori su svi jednako kvalificirani. Naravno, ima nekih glasinā – tračeve o dobrom ili

lošem ne možemo spriječiti. Ali naša kontrola nad izvještajima osigurava da svaki takav trač bude neosnovan.”

Brzinom munje izgura Džonatana na zadnja vrata, i treskom ih zalupi.

34. *Vice versa*

Tek što je izašao iz zgrade odmah je nabasao na Micija, koji je ležao vani sa mrtvi štakorom pred sobom. Mjerkajući ovaj odurni prizor, Džonatan je rekao: “Ne mogu ni zamisliti odakle je ovo došlo, Mici. Hvala, ali ipak ne hvala.” Žuti mačak počea svoje potrgano uho, ne dirnut ovim Džonatanovim odbijanjem sočnog zalogaja.

Na drugoj strani ulice, Džonatan je opazio jednu ženu pretjerano našminkanu, u tijesnoj haljini, kako pomno prati svakog muškarca koji tuda prođe. Nešto dalje, vidio je i drugu, u crnim mrežastim čarapama i vrlo kratkoj, drečavoj haljini. Ona je prijazno i smjelo buljila u Džonatanu, koji je pomislio da je upita nešto o ostrvu, ali prije nego je uspio otvoriti usta, policijska kola su dojurila iza ugla i naglo se zaustavila.

Nekoliko policajaca u plavom, iskorači iz kola i zgrabi obje žene. One su vrištale, ali ih policajci, vukući i udarajući, uguraše u kola. Zalupiše vrata, zaključaše ih i odoše. Jedan od policajaca ostao je bilježeći nešto u svoj mali crni blok, koji je izvadio iz džepa.

Džonatan je pomislio kako bi bilo dobro da je policajac bio u blizini onda kada su ga opljačkali. Zašto ih ima svuda samo ne tamo gdje su potrebni? Možda je ovo prilika da prijavi pljačku i zatraži pomoć.

“Oprostite, gospodine, želio bih prijaviti pljačku”, odvaži se Džonatan.

“To nije moj resor”, odgovori policajac i ne pogledavši ga. Džonatan se

našao u neugodnoj situaciji. “A, koji je vaš resor?”

“Moralni”, odvrati čovjek, “u odjelu za moral ne bavimo se nemoralnim stvarima.”

“Pa, i pljačka o kojoj govorim svakako je nemoralan čin.” Ostavši bez odgovora, Džonatan upita: “Zbog čega su te žene uhapšene?”

“Zar nisi mogao to procijeniti po njihovom izgledu?”, čovjek napokon podiže pogled sa svoga bloka i pogleda Džonatanovo zbunjeno lice.

“Te su žene krive zbog pružanja seksualnog zadovoljstva ljudima, za novac. Za njih bi bilo puno bolje da su izvršile razmjenu s njima.”

“Šta podrazumijevate pod ‘razmjenom’?”, upita Džonatan, koji je već zaboravio svoje probleme kada je čovjek počeo govoriti o seksualnim zadovoljstvima.

“Hoću reći”, naglašavao je policajac svaku riječ, “da su trebale zabavljati svoje partnere nakon što su s njima objedovale, popile piće, igrale, bile u pozorištu... a ne nakon primitka gotovine. To bi bilo bolje za zajednicu i posve je zakonito.”

Džonatan se još više zbunio. “Znači, gotovina se nikada ne smije dati za seksualna zadovoljstva?”, upita.

“Naravno, ima iznimaka. Naprimjer, gotovi novac može se isplatiti samo ako je odnos snimljen i prikazan svima u gradu. U tom je slučaju to javni, a ne privatni odnos, što je u redu. Umjesto rizika da budu uhapšeni, učesnici mogu čak postati poznati i obogatiti se, sklapajući ugovore.”

“Znači, nemoralno je ako čovjek trguje seksom za gotovi novac u posve privatne svrhe?”, upita Džonatan.

“Ima, naravno i iznimaka u privatnim novčanim transakcijama, osobito kada su žene ljepše obučene od ovih uličarki”, nasmija se.

“Krakoročni ugovori, na jedan sat ili za jednu noć, nezakoniti su. Ali, ako partneri sklope trajni ugovor, za cijeli život, tada se može koristiti i gotovi novac. Činjenica je da roditelji ponekada stimuliraju svoju djecu na sklapanje takvih ugovora. Oni koji teže da budu plemeniti skloni su takvome ponašanju. To se smatra zakonitim sredstvom, kako bi se neko uzdigao ili zaštitio.”

Policajac je završio bilježenje, pa je blok stavio u torbu, a iz nje izvukao čekić i nekoliko eksera. “Hoćeš li mi pomoći?”

“Svakako”, reče Džonatan, prevrćući po glavi informaciju o moralu društva koju je upravo čuo.

Policajac se okrenu i uđe u obližnju radionicu, a zatim pokupi neke daske s pločnika i jednu pruži Džonatanu. “Evo, drži ovaj kraj. Moram zakovati prozore i vrata na ovoj radionici.”

“Zašto je morate zatvoriti?”

“Radionica je zatvorena”, uzvratu ovaj vrsakajući zbog eksera kojeg je držao u ustima, “jer je vlasnik okrivljen za prodaju bestidnih slika. Sada trune u zatvoru.”

“Kakve su to bestidne slike?”, upita Džonatan naivno.

“Pa, bestidne su one slike na kojima je prikazana izvjesna sramna i odvratna rabota.”

“Je li vlasnik prodavnice učestvovao u toj odvratnoj raboti?” “Ne, on je samo prodavao slike.”

Džonatan je pomno razmišljao o ovome što je čuo. Kada je policajac završio zakivanje dasaka preko vrata, upita ga: “Znači, neko ko prodaje slike bludnoga sadržaja, postaje kriv i za samu bludnu radnju?”

Sada je bio red i na policajca da se malo zamisli.

“Pa, na neki način i jest”, odvrati napokon. “Ljudi koji prodaju takve slike krivi su što reklamiraju sramotne aktivnosti, jer se potrošači lahko predaju utjecaju...”

Džonatan se udari šakom po čelu. “Sada mi je sve jasno. U tom slučaju, zacijelo ste uhapsili i fotoreportere koji slikaju rat i ubijanje. Smatra li se i vaša štampa krivom što reklamira rat i ubijanje, jer objavljuje slike pobijenih ili onih koji ubijaju?”

“Ne, ne. Eh!” uzviknu čovjek i promaši ekser, udarivši se čekićem po palcu. Tresući rukom zbog bola, pokušao je objasniti svoje riječi: “Razbludna seksualna aktivnost je skaredna; time se bave samo perverzni. Pristojni ljudi osuđuju takve aktivnosti. S druge strane, rat i ubijanje su stvari o kojima i pristojni i izopačeni ljudi mogu čitati. Svi mi čitamo o takvim događajima! Zapravo, fotoreportaža o ratu može biti i nagrađena u novinarstvu.”

Kada je posljednji ekser bio ukucan, Džonatan je pošao, uvjeren kako je ovaj čovjek prezauzet da bi mu mogao pružiti pomoć zbog neke tričave pljačke.

35. Vesele bobice

Dok se Džonatan pitao gdje da dalje pođe, oprezno mu priđe okruglasta neuredno odjevena žena. Ženina masna, neuredna kosa ga je odbijala; smrdila je poput trule močvare. Mici je odmah pobjegao. “Pssst. Želiš li se osjećati lijepo?”, došapnu aljkavo odjevena žena Džonatanu u prolazu. Gledala je nervozno oko sebe, a zatim ponovila iz stegnuta grla: “Želiš li se lijepo osjećati?”

Nakon policijskog mišljenja o moralu, Džonatan nije bio siguran treba li odgovoriti na ženino pitanje. Ali, s obzirom da je bio iskren i osjetljiv dječak, Džonatan je odgovorio nedužno: “Zar se svako ne želi osjećati lijepo?”

“Pođi sa mnom”, reče žena i zgrabi ga za ruku. Povala ga je potom jednom uličicom, pa kroz jedan tamni oronuo ulaz, što je Džonatana neodoljivo podsjetilo na prijašnju pljačku, te se pokušao oduprijeti. Prije nego je mogao učiniti bilo šta, žena ga je uvukla u nekakav podrum, zatvorila vrata i zaključala ih. Pokazavši mu da sjedne za stol, izvadila je iz tašne kutiju cigareta i zapalila. Zatim je brzo povukla jedan dugi dim.

Džonatan se uzvrpolji na neudobnoj stolici i upita: “Šta želite od mene?” Otpuhnuvši dim, žena odvrati nabusito: “Hoćeš li... veselih bobica?”

“Šta su vesele bobice?”, upita Džonatan.

Žena sumnjičavo začkilji. “Ne znaš šta su vesele bobice?”

“Ne”, odvrati Džonatan, “i mislim da me one zaista ne zanimaju, hvala vam.”

Tek sada je žena primijetila njegovu iznošenu odjeću. “Reci mi, ti izgleda nisi oдавде, zar ne?”, upita.

“Zapravo ne, nisam”, reče Džonatan uplašen da ga žena ne prijavi kao novodošljaka.

Prije nego je uspio nastaviti, žena je povikala nekome: “Lažna uz-buna! Dubi, izađi napolje.” Jedna se skrivena vrata najednom otvoriše i uniformisani policajac uđe, šepureći se.

“Odakle li izvire sva ta policija?” upitao se Džonatan.

“Kako si”, reče policajac, rukujući se uljudno s Džonatanom. ”Ja sam Dubi, a ovo je moja partnerica Meri Džejn. Žao mi je što smo te preplašili, ali mi smo tajni agenti, uključeni u akciju iskorjenjivanja trgovine veselim bobicama.”

Obrativši se Meri Džejn, on dodade: “Umirem od gladi. Hajde da odobrovoljimo malo ovoga jadnička, neka se malo okrijepi.”

Oboje stadoše vaditi iz ormara razne kutije, pakete, staklenke i boce svih veličina i oblika. Kada je sve bilo otvoreno i servirano, počeli su se gostiti. Džonatanu je pošla voda na usta gledajući tu gozbu: kolače, svjež hljeb, maslac, marmeladu, kriške sira, čokoladne bombone i ostale poslastice. Dubi zgrabi hrpu biskvita i premaza ih debelim slojem maslaca i džema služeći se samo prstima. “Navali”, reče punih usta, pokazujući širokim pokretom ruke stol.

Džonatan uze komad hljeba i poče proždrljivo jesti. Iza stanke, nastavljajući razgovor, on ponovno upita: “Šta su vesele bobice?”

Meri Džejn natoči sebi šoljicu kafe, stavi tri kašičice šećera i, dok je dodavala gusto vrhnje, reče: “Vesele bobice su ilegalno voće. Ako bi ih

pokušao od mene kupiti, mogao bi otići u zatvor na deset godina.” Meri Džejn i Dubi se pogledaše, a potom grohotom nasmijaše.

Džonatan se skoro zagušio zalogajem. Malo je trebalo pa da nastrada. “Ali, šta je loše u tim veselim bobicama? Obolijeva li čovjek od njih ili možda postaje nasilnik?”

“Još gore od toga”, reče Dubi, brišući rukavom maslac i pekmez razmazan po licu. “Vesele bobice čine da se ljudi osjećaju dobro. Oni se tada jednostavno prepuste sanjarenju.”

“Odvratno”, rekla je Meri Džejn, zapalila debelu cigaru i dodala je Dubiju, a zatim je uzela biskvit, premazala ga debelim slojem sira i promrmljala: “to je samo bijeg od stvarnosti.”

“Da”, reče Dubi, popravljajući remen i mumljajući, jer su mu usta bila puna biskvita. Džonatan još nikada nije vidio nekoga da tako brzo trpa hranu u usta. “Mladi u današnje vrijeme”, nastavi Dubi, “jednostavno ne osjećaju odgovornost za sebe. Zato smo, kada se prihvate veselih bobica kao rješenja, mi tu da ih vratimo u stvarnost: zatvaramo ih i šaljemo na robiju.”

“Zar je to u njihovu interesu?”, upita Džonatan, diskretno tražeći ubrus.

“Naravno”, odvrati Meri Džejn. “Hoćeš li malo viskija, Dubi?” On joj je, uz grimasu, dodao umazanu čašu, koju je ona napunila do vrha, točeći iz vrča. Vraćajući se zatim ponovno na temu, rekla je Džonatanu: “Pa vidiš, vesele bobice stvaraju kod čovjeka ovisnost.”

“Kako to mislite, ovisnost?”, upita je ovaj.

“To znači: neprestano osjećaš potrebu i uzimaš ih sve više, tako da postaješ ovisan o njima i bez njih ne možeš živjeti.”

Džonatan je malo razmislio. “Mislite slično hrani?”, reče jedva čujno,

jer je istovremeno Dubi glasno podrignuo.

Dubi se prigušeno smješkao uživajući u svom drugom viskiju i povlačeći duboke dimove iz svoje cigare. “Ne, ne”, odgovorio je, “vesele bobice nisu hranjive, nego su čak i štetne. Hoćeš li mi dodati pepeljaru, Meri Džejn?”

“A onda kada vesele bobice naškode”, reče Meri Džejn srknuvši gutljaj kafe, nakon čokoladne bombone, “onda smo svi mi dužni plaćati liječenje svih tih ovisnika. Vidiš, Savjet guvernera obavezao nas je da zbog humanosti moramo plaćati liječenje svake osobe, bez obzira na ozbiljnost bolesti. Stoga bi nekontrolisano uživanje veselih bobica značilo veliko opterećenje za sve nas.”

Džonatanu izletje: “Ako ljudi svojevolumno naškode sebi, zašto vi morate plaćati za njihovu glupost?”

“Porezna obaveza”, reče Dubi. “To je humani čin. Savjet plaća mnoge obaveze, kao što su, naprimjer, naše plate, ili veliki zatvori. I nemoj zaboraviti da je prošle godine, zbog slabe žetve, Savjet guvernera dao novčanu pomoć farmerima, uzgajivačima duhana i šećerne repe. Porezi su također nužni i kada se čovjek razboli. To za nas predstavlja jedinu pristojnu, kulturnu stvar. Dodaj mi sol, molim te, Meri Džejn.”

Meri Džejn mu je dodala soljanicu, klimajući glavom u znak podrške, a zatim je pripalila drugu cigaretu o opušak prve. “S obzirom na to da smo obavezni pomoći svakome, mi moramo, isto tako, i kontrolisati svakoga šta radi.”

“Mi? Mislite Vi?”, upita Džonatan.

“Pa, ne baš mi lično”, reče Dubi otvarajući bočicu izvađenu iz džepa, uze iz nje nekoliko malih, crvenih pilula i proguta ih. “Politički prvaci u naše ime odlučuju šta je dobro ponašanje i ko mora platiti zbog toga što

se loše vlada. Oni u tim odlukama ne griješe, dok bi se to nama moglo dogoditi. Meri Džejn, hoćeš li par ovih pilula, da se malo smiriš?”

“Hvala ti puno na torne, ali neću”, odvrtila mu je ljubazno i gurnula malu metalnu kutiju preko stola, dodajući: “Moji mali ružičasti umiritelji djeluju sto puta brže. Probaj koju, ako želiš.”

Džonatan je uporno razmišljao: “Utiče li njihova mudrost na to da se ljudi vladaju ispravno?”

“Bolje za ljude da tako bude!”, prodera se Dubi i promeškolji se u stolicu. Popio je zatim još jedan gutljaj viskija, kako bi progutao tablete, i upiljio se u Džonatana: “Ako učine suprotno, mi ih u zatvoru naučimo odgovornom ponašanju!” Dubi je počeo nagovarati i ostale da mu se pridruže u piću.

“Ne, hvala”, reče Džonatan i postavi novo pitanje: “Šta znači odgovornost?”

Meri Džejn je natočila malo viskija u kafu, a zatim dodala mlijeka i šećera. “Ne znam kako da ti... Ali, Dubi, bolje bi bilo da ti objasniš dječaku.”

“Hmmm. Da razmislim”, rekao je Dubi, zabacio se na stolici i povukao dim. Djelovao bi čak i mudro da umalo nije pao unatrag. Uspjevši povratiti ravnotežu, reče: “Odgovornost bi morala značiti snošenje posljedica za svoja djela. Da, da, baš to! To je jedini način da odrasteš, mislim, i nešto naučiš.” Dim je sve više obavijao Dubija, koji je sve življe pućkao naštojeći da svoje misli koncentrira na odgovornost.

“Ne, ne”, prekinula ga je Meri Džejn. “To je previše sebično. Odgovornost bi trebalo da predstavlja preuzimanje odgovornosti nad drugima. Znaš već... pripaziti na njih da se ne povrijede, zaštititi ih od njih samih.”

“Postoji samo jedan način da se ova rasprava okonča”, presiječe je

Dubi, ustajući i pri tom oborivši stolicu na pod. “Moramo odvesti momka Velikom inspektoru. On mu može objasniti šta je odgovornost.”

36. *Veliki inspektor*

Sjenke su postajale sve dulje. Bilo je kasno poslijepodne kada su Džonatan i njegova dva pratioca, Meri Džejn i Dubi, izašli na ulicu. Išli su sve dok nisu stigli do jednoga travnatog parka, gdje su ljudi ulazili okupljajući se u jednome uglu. “Dobro je”, rekla je Meri Džejn, “poranili smo. Ubrzo će pristići svi koji žele čuti poruke Velikoga. On je taj koji može odgovoriti na sva tvoja pitanja.” Zatim su sve troje sjeli na jedan travnati brežuljak. Kako se prejeo i popio previše viskija, Dubi zaspao čim leže na meku travu. Meri Džejn se pritajila. Svuda oko njih ljudi su zauzeli mjesta ispod drveća, sjedeći u iščekivanju.

Nakon izvjesnog vremena, jedna visoka ispijena figura, sva u crnom, ušetala je u sredinu ovog skupa. Ta je spodoba lagano prešla pogledom po licima ljudi koji su buljili u nju. Žamor je utihnuo; čak su i cvrčci u travi umukli.

“Rat je mir! Neznanje je snaga! Sloboda je ropstvo!”, povika čovjek, čiji je glas prozeo Džonatanu, koji je pogledao masu obuzetu strahopoštovanjem. Pokazalo se da niko nije bio nimalo iznenađen ili zbunjen tim riječima.

Džonatanu gotovo nesvjesno izletje: “Kako to mislite: sloboda je ropstvo?”

Veliki inspektor ga prodorno pogleda, kao da se pita: Ko je to? Ko se

usudio prekinuti tok njegovih misli? Niko se nije ni pomaknuo; jedino se čulo kako lišće šušti na povjetarcu. Tada je Veliki inspektor zagrmio i na Džonatana i na masu: "Sloboda je najveći teret koji čovječanstvo mora nositi." Urlajući iz svega grla, čovjek podiže ruke i ukrsti ih visoko iznad glave: "Sloboda, to su najteži lanci!"

Džonatan je bio uporan: "Zašto je sloboda teret?" On se nije mogao obuzdati, morao je dokučiti smisao tih riječi.

Prišavši mu u dva koraka i nadnoseći se nad njim, čovjek nastavi: "Sloboda je golemi teret za ljude." I s bolom i užasom, Veliki inspektor povika: "Slobodna volja će vas potpuno načiniti odgovornim za vaša vlastita djela!" Gomila je ustuknula pred njegovim riječima, a neki su čak pritisnuli uši od straha.

"Kako to mislite, odgovorni?", upita Džonatan tiho.

Ižviciran njegovom upornošću, inspektor kao da se, najednom, odlučio za drugačiji pristup. Izgledalo je na tren kao da se smanjio, a lice mu je primilo blag izraz. "Neki od vas, draga moja braćo i mile sestre, možda ne razumiju opasnosti o kojima ja govorim. Zatvorite oči i zamislite jednu biljku." Glas mu je bio svečan i uvjerljiv.

Svi su, osim Džonatana čvrsto zatvorili oči i počeli se koncentrisati. Inspektor je sugestivno počeo opisivati sliku okupljenima. "Ta biljka nije ništa drugo do malo, nježno grmlje korijenom vezano za zemlju. Ta biljka nije odgovorna za svoje djelovanje. Ah, blažene li biljke! A sada, dragi moji, zamislite jednu životinju, simpatičnog vrijednog miša, što trčkara između zasađenih biljaka u potrazi za hranom. Ovaj stvor nije odgovoran za svoje postupke, jer je sve što miš učini predodredila priroda. Ah, priroda! Sretna životinja! Ni miš, ni biljka, nikada ne pate zbog tereta neke odluke, jer se ni jedno od njih ne suočava s mogućim izborima i

vrijednostima. Zato oni nikada ne mogu pogriješiti!”

Nekolicina iz gomile zaneseno je potvrdila: “Da, Veliki inspektore, da, da, tako je.”

Čovjek u crnom najednom se uspravio, postavši nekako viši, te nastavio: “Otvorite oči i pogledajte oko sebe. Ljudsko biće, koje podle-gne izborima i vrijednostima, može pogriješiti. Pogrešni izbori i vrijednosti mogu naškoditi i vama i drugima. Čak i osjećaj moguće krivice može stvoriti osjećaj patnje. A ta patnja predstavlja... odgovornost.”

Na te riječi ljudi su pretrnuli i zbili se još više. Jedan dječak, koji je sjedio pokraj Džonatana, najednom povika: “O, molim te, gospodine. Kako da izbjegnemo tu sudbinu? Reci nam kako da se oslobodimo tog užasnoga tereta.”

“Za to treba puno teškoga rada, ali zajednički ćemo moći savladati tu užasnu opasnost”, odvratio je čovjek u crnom i nastavio govoriti tako tihim glasom, da se Džonatan morao nagnuti ne bi li ga razumio. “Vjerujte mi. Ja ću donositi odluke za vas. Tada ćete biti oslobođeni svih krivnji i patnji, koje sloboda sobom nosi. Ja ću na sebe preuzeti sve vaše patnje.”

Istražitelj tada visoko podiže ruke i povika: “A sada, naprijed, krenite svi zajedno i pročešljajte sve ulice i uličice, pokucajte na svaka vrata, izborite se za svaki glas, onako kako sam vas naučio! Tako ću pobijediti, i u Savjetu moći odlučivati u vaše ime.”

Masa je klicala u znak odobravanja, a potom se rasula u svim pravcima. Ljudi su se sudarali i gurali, u želji da se svaki od njih prvi dokopa neke ulice. Džonatanovi su pratioci zaboravili na njega, te su nestali zajedno s drugima. Ostali su jedino Džonatan i Veliki inspektor. Džonatan je posmatrao kako ljudi mahnito jure, a zatim se okrenuo prema

čovjeku u crnom. Inspektor je gledao nekud mimo Džonatana, u daleku viziju budućnosti.

Napokon je Džonatan prekinuo sablasnu tišinu posljednjim pitanjem: “Kakvu će to vrlinu steći oni koji prenesu na vas pravo svog odlučivanja?”

“Nikakvu”, odgovori inspektor uz podrugljiv osmijeh, “i to zato što vrlina može postojati samo tamo gdje postoji sloboda izbora. A moji će sljedbenici, moje stado ovaca, podrediti vrlinu spokojstvu. Što se pak tebe tiče, malecki, koji postavljaš tolika pitanja, do čega je tebi stalo? Pomozi mi pobijediti na izborima i ja ću ti omogućiti što god zaželiš. Dopusti mi da odlučujem umjesto tebe i tvoja pitanja više neće biti važna.”

Bez ijedne riječi, Džonatan se okrenuo i počeo bježati, dok je iza njega odzvanjao smijeh Velikog inspektora.

37. Zakon o gubitniku

Džonatan se nadao da je bilo vrijeme za randevu s Alisom. Često je mislio o njoj. Štaviše, radovao se da joj prepriča svoje dogodovštine. U iščekivanju i maštanju, ubrzao je hod po pločniku.

Kako se vraćao, Džonatan je čuo viku koja je dopirala iz velike mase ljudi. U praznome placu preko puta Bloka A, Bloka B, i Bloka C, bila je podignuta četverougona platforma okružena konopcima. Uzbuđena urlajuća masa, bila je okupljena oko nje. Primijetio je da svako iz mase ima široki remen na leđima.

Na platformi je jedan čovjek vikao koliko ga grlo nosi: "U ovom uglu se nalazi, za proteklih pet mjeseci nepobijedeni šampion Internacionalnoga radničkoga prvenstva, težak sto i trideset kilograma, Strašni Tigar, lično Karl Marlov, zvani 'Drobilica'." Prolomio se buran aplauz popraćen uzvicima i zvižducima. Malo po strani, za četvrtastim kartaškim štolom, sjedio je jedan čovjek s ožiljkom na licu i spretno rukovao hrpom papira i novca: "Oprostite, gospodine", obrati mu se Džonatan.

"Stavi svoj ulog, dečko", prekinu ga čovjek s ožiljkom, "imaš samo nekoliko sekundi na raspolaganju prije nego što započne sljedeća runda." U istom trenutku Džonatana odgurnu žustra starica, koja tresnu svežanj novčanica na stol. "Pedeset na šampiona, brzo!", rekla je.

"U redu, gospođo", reče čovjek i potvrdi kartu otkinutu iz knjižice.

“Izvolite vaš kupon.”

Najavljivač u ringu u tom trenu povika: “A u onom uglu tamo, nalazi se izazivač, lučki radnik težak sto i pedeset kilograma, brdo mišića, ‘Kostolomac’...”

Džonatan se ponovno obrati čovjeku za stolom: “Je li posrijedi neka nevolja? Hoće li biti borbe?”

“Borbe će svakako biti, ali teško će biti ikakve nevolje”, odvrati čovjek iscrivši se. “Nikada nam nije išlo ovako dobro. U ovoj sredini, borba je pravi blagoslov.” Uto se oglasio gong i čovjek povika: “Klađenje je završeno!” Borba započne: oba borca bijahu spretna u izmjenjivanju i izbjegavanju udaraca.

Ne dižući pogled s novca, čovjek je ipak opazio kako je Džonatan uznemiren zbog nasilja. “Čuj, sinko, nema potrebe da se uzbuđuješ”, obrati mu se. “Obojica, i pobijedeni i pobjednik, ponijet će kući gomilu para. Oni znaju u šta se upuštaju.”

“Koliko rundi će boksati?”, upita Džonatan, osjećajući se nelagodno, dok se propinjao da vidi preko glava gledalaca.

“Sve dok se jedan od boraca ne ozlijedi”, povika čovjek da bi nadjačao viku gomile. U tom je trenu jedan boksač oboren na pod jakim udarcem. Čovjek s ožiljkom prebrojavao je novac i stavljao ga u metalnu kutiju.

“Zašto se moraju boriti dok se jedan ne ozlijedi?”, upita Džonatan.

“Pobijedeni mora biti krvav ili mu mora barem nešto biti polomljeno, kako bi mogao dobiti nagradu. Pobjednik dobiva svoj dio od prinosa klađionice, kao i u svakoj borbi, zar ne?”

“Pa... vjerovatno je tako”, odvrati Džonatan nesigurno.

“Ovo je najpopularnija vrsta takmičenja na ostrvu, zato što se poneka-

da dogodi da pobijeđeni dobije više novca nego pobjednik.”

Džonatan iskolači oči od čuda: “Mislite da se svako, pa čak i neiskusni borac kao što sam ja, može obogatiti ako izgubi?”

“Što je manje iskusan, tim bolje. Ali, ne može se baš svako uključiti u igru”, uzvratilo je i, zagledajući Džonatana pažljivo, upitao: “Jesi li ti proizvodni radnik zaposlen u ovoj zajednici? Moraš imati unosan posao, kao ulog, da bi mogao izazvati šampiona.”

“Pa, ovaj, ne, nisam zaposlen”, reče Džonatan prilično zbunjen. “Ne shvaćam zašto bi zaposleni riskirao posao, ako bi izazvao šampiona.”

“Zar nikada nisi čuo za Zakon o gubitniku?”, upita čovjek.

U tom trenutku zvuk gonga označio je kraj runde. Gomila se stišala, pa su Džonatan i čovjek mogli razgovarati ne nadvikujući se. “Gdje si bio do sada, dečko?”, upita ga čovjek čudeći se. “Nije baš svako spreman uskočiti u ring, ali nekima i zaigra srce, jer vjeruju da mogu postati novi šampioni. Osim toga, Zakon o gubitniku osigurava mnoge povlastice. Pobijeđeni u borbi ne mora više brinuti ni o plati niti o cijeni ljekarskih usluga.”

“A zbog čega?”, zapita Džonatan.

“Stoga što u Zakonu o gubitniku stoji da poslodavac mora snositi troškove liječenja. Poslodavac također mora gubitniku davati platu, kao da je još uvijek kod njega zaposlen. Do pojave Zakona o gubitniku nikada nije bilo nadahnute borbe.”

Džonatan je, istežući vrat, uspio preko glava gledalaca u uglu ringa vidjeti jednog skljojkanoga borca, kojem su pomoćnici kvasili lice. “Zar poslodavac nije dužan plaćati odštetu samo za ozljede koje se dogode na poslu?”, upitao je. “Kakve veze ima posao s ovim borbama? Kako to Zakon o gubitniku može primorati poslodavca da plaća odštetu za ozljede koje nemaju nikakve veze s poslom?”

“Naš je Savjet guvernera o tome dugo razmišljao”, odvrati čovjek. “Guverneri vjeruju kako ne bi bilo pravično da ozlijeđeni radnik sam snosi troškove liječenja, iako isključivo on snosi odgovornost za to, jer se sve to zbilo u njegovu slobodnom vremenu. Savjet je odlučio da, kad god se radnik ozlijeđi, iz bilo kojih razloga, njegov poslodavac snosi troškove liječenja.”

“Vlasnici su se vjerovatno protivili tome”, reče Džonatan.

“Naravno, protivili su se. Većina ih je mislila da je pogrešno svaliti odgovornost na njih za bilo kakvu vrstu ozljede. Smatrali su kako onaj ko je kriv za nesreću, mora biti odgovoran. Jer, po njihovu mišljenju, u protivnom bi zakon poticao nesmotrenost.”

U tom trenu, ona starica je prišla stolu držeći svoje kupone za kladnje. Ona je čula šta je čovjek rekao o Zakonu o gubitniku. “Nisu svi šefovi mislili da je taj zakon baš toliko loš”, rekla je. “Nekolicina je smatrala da to predstavlja prethodnicu Zakona o tvrtki-gubitniku.”

“Šta je sada to?”, upita je Džonatan, naprežući se da je čuje, uz sve veću galamu publike.

“Neki su poslodavci tražili da ih primi Savjet guvernera”, nastavila je starica, gužvujući nervozno svoje kladioničke tikete. “Zatražili su od Savjeta da se donese Zakon o tvrtki-gubitniku, koji bi se oslanjao na ista načela kao i radnički Zakon o gubitniku. Firma koja izgubi sve radnike zbog ozljeda trebala bi imati prava na svoj uobičajeni dobitak, iz istog razloga.”

“Da, baš tako”, složi se čovjek s njom. “Međutim, niko nije znao kako naći novac za to.”

“O, našli su oni rješenje”, odvrati starica. “Niko neće morati da plati. Zvaničnici su rekli kako će štampati još novca.”

“Policija”, povikao je neko u gomili. Čovjek za stolom brzo strpa novac u kutiju, zatvori je, sklopi stol i nonšalantno, kao da je jedan od gledalaca, stade posmatrati šta se događa u ringu.

Džonatan je pogledom pokušao otkriti prisutnost policije. “Šta se događa? Zar je kockanje nezakonito?” upitao je.

“Samo privatno kockanje”, odgovori čovjek pribrano. “Odbor upravitelja ne voli konkurenciju.”

U tom trenutku, gong se ponovno oglasio i publika je ponovo počela bodriti takmičare. Džonatan je osjetio da ga je neko potapšao po leđima i okrenuo se. Bila je to Alisa. Nasmija se i rekla: “Gdje je tvoj mačak?”

38. *Banda demokrata*

Džonatan nije imao vremena da kaže zdravo. Neko je povikao: “To su oni! Demokratska banda! Bježte u zaklon!”

“Bježi, bježi”, vikao je dječak projurivši pokraj Džonatana, kao da mu je sam vrag za petama. Jedna mlada žena poskoči s izrazom užasa na licu. “Moramo se skloniti odavde!”, reče ona nervozno.

Svijet, okupljen oko stambene zgrade, razbježa se na sve strane. Cijele porodice, očevi i majke s djecom, vukući jedno drugo, jurili su niza stube, dok su neki bacali stvari sa spratova prijateljima, koji su ih dolje prihvaćali. Skupivši stvari i djecu, pobjegli bi niz ulicu.

Za nekoliko trenutaka ulica je bila skoro prazna. Samo oni najsporiji, obično s djecom, mogli su se još vidjeti kako bježe što dalje od izvora ne-daće. U zgradi na drugom kraju bloka izbio je požar; jedna se radionica bila zapalila. Još uvijek nepomičan, Džonatan je uhvatio mladu ženu za ruku i upitao: “Zašto su svi tako uplašeni?”

Žena ga je tako snažno povukla za ruku da ga je podigla na noge. “To je banda demokrata! Bilo bi bolje da što prije pobjegnemo odavde!”, povikala je.

“Zašto?”

“Nemamo vremena za pitanja”, vikala je žena. “Ta, pusti me, oboje će

nas uhvatiti". Ali, Džonatan se nije dao, niti je puštao ženinu ruku.

"Ko?", upita je.

"Pa, banda demokrata! Oni uhvate svakoga na koga naiđu, a zatim vijecaju šta će s njim. Mogu ti uzeti novac, mogu te zatvoriti, pa čak i natjerati te da im se pridružiš. Njih nikakva sila ne može zaustaviti."

Džonatanu počеше navirati misli: "Gdje li je sada ta sveprisutna policija? Hoće li zakon zaštititi ljude od takvih bandi?"

"Čuj, bježimo sada, a razgovarat ćemo poslije", rekla je žena izvijajući se, ne bi li se iščupala iz Džonatanovih ruku.

"Imamo još vremena, reci mi brzo."

"U redu", reče žena, zabrinuto bacajući pogled preko njegova ramena. "U početku, kada je osnovana ta banda, policija ih je predavala sudovima zbog kriminala. Banda se tada branila tako što je govorila kako oni jednostavno primjenjuju načelo zakona većine, zakona na kojem se sve temelji. Tvrđili su da se zakonom sve određuje... zakonitost, moralnost, sve!"

"Jesu li ih osudili?", upita Džonatan. Ulica je bila posve prazna.

"Da li bih bježala da jesu? Ne, sudije su prosudile tri naprama dva u korist bande. 'Božansko Pravo Većina' tako su ga zvali. Otada je ova banda bila slobodna da juri koga god je mogla brojčano nadjačati."

Bezosečajna pravila i putevi djelovanja ovog otoka konačno su sustigli Džonatana. "Kako su ljudi mogli živjeti na mjestu poput ovoga? Mora postojati način da se zašтите!"

"Bez oružja, možete samo bježati ili se pridružiti drugoj bandi koja ima više članova."

Džonatan je olabavio zahvat i oboje su stali bježati. Trčali su kroz ulice,

kapije, preko kvartova i trgova. Alisa je poznavala ovaj grad kao što je poznavala dlan svoje ruke.

Njih dvoje nastavili su trčati sve dok nisu bili posve iznureni. Konačno, veoma daleko od svih ulica i kuća, popeli su se na strmu liticu nadajući da će se sigurni ispeti iznad grada. Posljednje zrake sunca iščezavale su na zapadu, i Džonatan je vidio vatre kako se pale u gradu koji se sterao ispod njih. Zvukovi daleke vriske i povika povremeno su dopirali do njih.

“Dalje ne mogu”, prodahtala je Alisa, njezina duga smeđa kosa padala je preko ramena u uvojcima. Naslonila se na drvo, nastojeći da povratiti dah. Džonatan je sjeo na zemlju iscrpljen i naslonio se na kamen. U svom zanosu trčanja, Alisa je pokidala svoju haljinu i izgubila cipele. “Pitam se šta je bilo s mojoj porodicom”, kazala je zabrinuto.

Džonatan se također brinuo. Mislio je o starome paru, koji se tako lijepo pobrinuo o njemu noć ranije – i o njihovoj malenoj unuci, Ani. Svaki čovjek, ponaosob, doimao se bespomoćnim u ovom čudnom svijetu. “Alisa, kakva šteta što nemate dobro Vijeće da očuva mir.”

Alisa se zagledala u Džonatana i sjela pokraj njega. “Sve ti se pobrkalo”, rekla je. Još uvijek nastojeći da dođe do daha, pokazala je u pravcu gradskih nereda i pobune. “Od kada za sebe znamo, ljudi su učili kako da uzimaju jedni od drugih na silu. Šta misliš ko ih je tome naučio?”

Džonatan se namrštio i odgovorio. “Misliš neko ih je naučio da koriste silu jedni protiv drugih?”

“Mnogi od nas su to učili po primjeru svakoga dana.”

“Zašto ih je Vijeće Lordova zaustavilo?”, pitao je Džonatan.

“Vijeće je sila”, kazala je Alisa, saosjećano, “i većinu vremena ta sila je korištena protiv ljudi, umjesto da je štitila ljude.” Vidjela je Džonatanov prazni pogled. Vjerovatno nije imao blage veze o čemu je ona govorila.

Uprla je kažiprstom na njegovo rame i rekla: “Slušaj, kada želiš nešto od druge osobe, kako to možeš dobiti?”

Još uvijek osjećajući udarce kradljivice, Džonatan je odgovorio: “Misliš, bez pištolja?”

“Da.”

“Pa, mogla bi ih pokušala ubijediti”, odgovorio je Džonatan. “Upravo tako. A ako to ne, onda?”

“Onda – onda, mogli bi im platiti?”

“Da, i to je jedan način ubijedivanja. Ali kako još?”

“Hmmm. Otići u Vijeće Lordova po zakon?”

“Upravo tako”, reče Alisa. “Kada imaš vladu onda ne moreaš uvjeravati ljude. Ako pridobiješ Vijeće Lordova, bilo glasovima ili mitom, onda možeš prisiljavati druge da rade ono što ti želiš. Kada neko drugi ponudi Vijeću više od tebe, onda te on može prisiliti da uradiš šta god od tebe traži. A Lordovi su uvijek pobjednici.”

“Ali mislio sam da je vlada podsticala saradnju”, rekao je Džonatan.

“Teško da je tako! Ko još treba suradnju kad može koristiti silu?”, odgovorila je Alisa. “Svako ko ima moć može dobiti što god želi – a drugi se moraju uskladiti s tim. To je legalno, ali gubitnici ostaju neuvjereni, ogorčeni i neprijateljski.”

Alisa je pokazala Džonatanu na vatre koje su gorjelu u gradu. “Pogledaj ove neredе dole”, rekla je. “Društvo je razoreno ovom konstantnom brodom za moć. Duž cijeloga otoka, grupe koje su izgubile previše glasova eksplodirale su od frustracije.”

Sjedila je mirno još zadugo. Onda se suza zakotrlja preko njezinog lica. “Moj tata i ja smo bili dogovorili da se nađemo na jednom poseb-

nom mjestu u slučaju da se dogodi ovo što se dogodilo.”

Džonatan je sjedio ne pustivši riječi zadugo, ošamućen događajima u toku dva duga dana od kako je nastupila oluja. S vremena na vrijeme bi pogledao prema Alisi. Bila je potonula u duboki san. Bio je tako očaran njome, i svim što je imalo veze s njom. Kako se opuštao, pomislio je: “Baš je posebna osoba.”

39. Grabljivci, prosjaci, prevaranti i kraljevi

Narednog jutra, prvi zraci svjetlosti razbudili su Džonatana. Čuo je predenje: Mici je uživao u protezanju – zarivajući kandžice u zemlju. Džonatan je protrljao oči i sjetno razgledao oko sebe. Osim nekoliko stubova dima koji su izdizali, grad je ponovno izgledao tih i miran. Gladan, prerovio je džepove i našao nekoliko preostalih kriški hljeba. Jednu je pojeo, i pokušavajući da probudi Alisu, nježno gurnuo jednu krišku ispod njene ruke. Ona se zatim razbudila i ustala.

“Želio bih baciti pogled s vrha ove planine”, rekao joj je. Složila se, i počeli su se penjati uz strmu padinu. Uskoro je put postajao ispunjen stijema, koje su zahtijevale njihovo međusobno potpomaganje u penjanju, hvatajući su za svaku granu i žilu koja se izvijala iz zemlje. Prilično ispred Alise, ali iza Micija, Džonatan se uspeo na stjenovitu zaravan blizu vrha. Otuda je pogledao na grad koji se prostirao daleko pred njima. Vrh je bio blizu, pa je nastavio penjanje preko strmih stijena i šipražja.

“Ljudi”, mislio je ogorčen, “neprestano nasrcu jedni na druge, prijete jedni drugima, zatvaraju jedni druge, porobljavaju i pljačkaju jedni druge.” Ubrzo je, verući se uz liticu i hvatajući se za sitno busenje, stigao na vrh i ugledao grad ispred sebe. S te strane očito nije bilo moguće sići dolje, stoga je nastavio dalje, preko jedne manje strme litice, koja je vodila kroz šumu. Što se više penjao uz blagu strminu planine, drveće je bivalo sve

rjeđe. Ubrzo je nestalo i busenja i ostala je samo gola stijena. Utom se pojavi pun mjesec i jasno mu obasja put. Zrak je bio svjež i ugodan. Napokon se uspeo na sam vrh, na kojem je bilo samo jedno suho drvo bez lišća, na čijoj se jednoj grani smjestila velika, odvratna crna grabljivica. “Oh, ne”, prostenja Džonatan, očekujući malo ljepšu dobrodošlicu. “Eto kakve sam sreće. Pobjegnem iz doline grabljivaca da bih našao mir i šta nalazim? Pravu grabljivicu.”

“Pravu grabljivicu”, odjeknu iznenada duboki, hrapavi glas.

Džonatan se sledio i, razrogačivši oči od straha, počeo istraživati svaki pedalj zemlje pred sobom. Srce mu je snažno bubnjalo u ušima. “Ko je to rekao?”, upita drhtavim glasom.

“Ko je to rekao?”, podražavao ga je hrapavi glas, koji kao da je dopirao s drveta.

Džonatan je posmatrao grabljivicu, koja je i dalje mirno sjedila. “Je li moguće da ova ptica govori poput papagaja? Ovdje nema nikog drugog. Ali, grabljivice ne umiju govoriti.” Onda je pomislio na to da su sve stvari na ovom ostrvu pomalo čudne, pa, prema tome zašto se ne bi mogla naći i ptica koja govori?

Džonatan se počeo polahko približavati drvetu i njegovu crnom stanaru. Ptica ne mrdnu ni jednim percem. Džonatan je imao čudan osjećaj da ga ona posmatra, iako joj nije mogao vidjeti oči.

“Jesi li se ti to obratila meni?”, upita je, nastojeći da mu glas zvuči pribrano.

“Ko bi drugi?”, odgovori grabljivica.

Džonatanu zaklecaše koljena i on skoro pade. Ipak se održao na nogama i promucao: “Ti... ti, umiješ govoriti?”

“Naravno”, odvrati ptica. “Isto kao i ti, samo što ti, izgleda, ne znaš

šta pričaš.”

Ptica je malo nakrivila glavu i dodala optužujućim tonom: “Na šta si zapravo mislio kada si rekao da si napustio dolinu grabljivaca?”

“Ž-Ž-žao mi je. Nisam mislio ništa uvredljivo”, pravdao se Džonatan. “Ti svi ljudi dolje, tako su okrutni i grubi jedni prema drugima, pa sam se samo slikovito izrazio. Podsjetili... su me, ovaj... na...”

“Grabljivce”, dovršila je ptica i napela krila. Džonatan bojažljivo klimnu glavom. Orijaš je zagrakao i zatresao velikim krilima, a zatim se ponovo umirio. “Tvoj problem, dečko”, reče, “leži u tome što dopuštaš da te riječi olahko obmanu. Moraš vjerovati djelima, a ne riječima.”

“Ne razumijem”, dobaci Džonatan.

“Po tebi, cijela se ova zemlja sastoji od grabljivaca. Hm! Da je to istina, ovo bi ostrvo bilo mnogo bolje nego što zapravo jest.” Ptica je ponosno izvila svoj dugi vrat: “Ti jesi došao na ostrvo grabljivaca, prosjaka, prevaranata i kraljeva, ali ti ne prepoznaješ prave vrijednosti, jer si zavarano raznim nazivima i imenima. Nasjeo si na najstariji trik i priključio se slavljenu zla.”

“Nema tu prevara”, pokuša se Džonatan obraniti, “grabljivce, prosjake i slične lahko je razumjeti. Tamo odakle ja dolazim, lešinari kljuju kosti mrtvih. To je odvratno. Prosjaci su jednostavni i nedužni, prevaranti, pametni i smiješni... donekle, čak, vragolasti. Što se tiče kraljeva i članova kraljevske familije”, nastavio je Džonatan, dok su mu oči sijale od uzbuđenja, “oni žive u divnim palačama i nose skupocjenu odjeću. Svi ih vole... i svi žele biti kao oni. Kraljevi sa svojim ministrima upravljaju zemljom i štite sve nas. To nije obmana.”

“Nije obmana?”, reče lešinar i Džonatanu se učinilo kao da se ptica smješka. “Grabljivice, naprimjer, jedine posjeduju istinitu plemenitost.

Lešinar jedini čini nešto korisno.”

Velika crna ptica izduži ponosno svoj goli vrat i upilji se u Džonatana.

“Kad god neki miš uginu u staji, ja to očistim. Kad god neki siromašak umre u šumi, ja očistim. Osiguran mi je objed i svakome koristim. Na mene niko ne mora uperiti pušku kako bi me prisilio da obavim svoj posao. Kaže li mi neko za to hvala? Ne, jer se moje usluge smatraju prljavim i gadnim. I tako odvratni lešinar mora stalno podnositi uvrede. Tu su, zatim, prosjaci”, nastavi. “Oni ništa ne proizvode i ne koriste nikome osim sebi. Ali nikoga ne diraju. Oni uspijevaju opstati. Njihovi su dobrotvori, moglo bi se reći, uvjereni da im je dobro, pa ih ne diraju. Prevaranti su najprepredeniji i zauzimaju visoko mjesto u poeziji i legendama. Oni uvijek bavaju prevaru i uporno varaju druge, na svoj način. Prevaranti nisu korisni... osim što nas uče nepovjerenju i umijeću obmane.”

Istežući se i zabacujući krila, grabljivica je duboko disala. Slab zadah truleži osjetio se u zraku. “Naposljedku, imamo kraljevstvo. Kraljevi ne moraju ni prositi ni varati, mada to često čine. Kao i pljačkaši, raspolažući grubom silom, oni oduzimaju tuđe proizvode. Oni ne stvaraju ništa, ali ipak sve kontroliraju. A ti, naivni moj putniče, duboko poštuješ to kraljevsko veličanstvo, dok grabljivice prezireš. Ako posjetiš neki antički spomenik”, nastavi poučno lešinar, “reći ćeš kako je taj kralj bio veliki, jer je na njemu ispisano njegovo ime. Međutim, i ne pada ti na pamet koliko sam ja leševa morao očistiti dok se taj spomenik gradio.”

“Slažem se da su izvjesni kraljevi u prošlosti bili zlikovci”, reče Džonatan, “ali u današnje vrijeme birači izglasavaju svoje čelnike u Savjet guvernera. Oni su drugačiji zato... zato što su izabrani.”

“Izabrani savjetnici su drugačiji? Ho - o!”, promuklo graknu grabljivica. “Tvoji izabrani savjetnici nisu ništa drugo do kraljevi sa četverogodiš-

njom vladavinom i prinčevi s dvogodišnjim mandatom. Oni su kombinacija prosjaka, prevaranata i kraljeva. Oni mole i spletkare da bi dobili glasove i donacije; laskaju i varaju u svakoj prilici; šepure se ostrvom kao vlastodršci. A kad uspiju u svojim nakanama, mi koji pridonosimo i zaista smo korisni, ostajemo uskraćeni.”

Džonatan je zašutio. Zatim je pogledao u dolinu i čežnjivo klimnuo glavom: “Volio bih otići nekuda, gdje je drugačije nego ovdje. Postoji li takvo mjesto?”

Raširivši krila, grabljivica skoči s drveta i uz tup udar sletje pred Džonatanu. Džonatan ustuknu zaprepašten veličinom ptice. Kada se nadnjela nad njim, bila je skoro dvostruko veća.

“Volio bih vidjeti mjesto gdje su ljudi slobodni; gdje su stvari uređene ispravno i gdje se sila primjenjuje samo radi zaštite? Želio bi vidjeti zemlju gdje se zastupnici vlade pokoravaju istim pravilima i zakonima kao i svi ostali?”

“O da!”, žudno povika Džonatan.

Lešinar je pažljivo proučavao dječaka, stojeći tako blizu da je Džonatan mogao vidjeti njegove velike oči. Činilo mu se kao da mu čita misli, pokušavajući otkriti znake iskrenosti. “Mislim da se to može urediti. Popni mi se na leđa”, reče napokon, pognu se malo, raširivši rep.

Džonatanova radoznalost pobijedila je njegov strah. Jednom nogom je stao na drvo, zakoračio i oprezno se smjestio u mekano udubljenje između krila ove ptice. Onda je sa iščekivanjem pogledao u Alisu.

“Ja ne mogu otići”, rekla je. “Moja obitelj me traži. Željela bih krenuti s vama jednog dana, ali ne sada.”

Džonatan se zacrvenio. Nasmijao se, i zezajući je rekao: “Još uvijek nisam imao onaj besplatni ručak.”

Čim je Džonatan obgrlio snažni vrat ptice, osjetio je napetost mišića. Lešinar je u velikim koracima nespretno poskočio izdižući se iznad zemlje. Džonatan je osjetio da polijeću, i zaplovili su na povjetarcu po nebu. Osvrćući se, vidio je Alisu koja mu je mahala, sa Micijem koji je stajao pokraj nje.

Leteći nebom visoko iznad otoka, s vjetrom u licu, Džonatan se osjećao razdragano. Iako je žalio za prijateljima koje ostavlja, otok je napustio s lakoćom. Planine su nestajale ispod oblaka a lešinar je letio ravno prema blještavim zracima sunca. Beskrajni okean oblaka i vode se prostirao pred njima, i Džonatan se pitao: “Kuda idemo?”

40. Povratak

S Džonatanom, sigurno smještenim na leđima, velika ptica je lahko kružila iznad ostrva. Nakon što je odredio smjer, lešinar se vinuo ravno put izlazećega sunca. Jak vjetar otraga pomogao mu je da leti ravnomjerno, što je iscrpljenog dječaka uljuljkalo u duboki ali nemirni san.

Sanjao je kako trči duž uske ulice, gonjen mnogim sjenkama. "Stani, dječace", vikale su sjenke. Uspaničen, Džonatan je očajnički nastojao trčati još brže. Jedna je prilika istrčala ispred ostalih: Gospođa Tvid. Osjetio je njezin vrela dah za vratom, dok je pružala svoje debele prste da ga dohvati. I tada ga nagli udar trže iz sna. "Šta, gdje smo?", upita Džonatan, držeći se za gusta ptičja pera.

"Ostaviću te na ovom žalu", čuo je grabljivicu, "a ti nastavi na sjever, još otprilike jednu milju, i tada će ti se biti lahko orijentirati."

Sletjeli su na obalu, čiji se okoliš, mada nejasno, Džonatanu učinio otprije poznatim. Morska trava se blago povijala preko dugačkih dina zlatnog pijeska, dok je okean izgledao siv i hladan, na mjestima gdje je zapljuskivao obalu. Oprezno sišavši s ptice, Džonatan je u hipu shvatio gdje se nalazi.

"Ja sam kod kuće!", uzviknuo je i potrčao uz pješćane nagibe plaže, a potom se naglo zaustavio. "Ali, ti si rekla da ćeš me odvesti tamo gdje se postupa ispravno", obrati se Džonatan ptici.

“Rekla sam”, odvrati ptica.

“Ali, ovdje se tako ne radi”, usprotivi se Džonatan.

“Za sada ne, ali će biti tako kada ti to budeš odlučio. Čak i sunčano tropsko ostrvo ne može biti raj ako ljudi na njemu nisu uistinu slobodni.”

“Oni na ostrvu Korumpo zaista su vjerovali kako su slobodni ljudi”, reče Džonatan.

“Vjeruj djelima, a ne riječima”, podsjeti ga grabljivica. “Ljudi će biti u zabludi da su slobodni sve dok rade onako kako im se naredi. Sloboda se iskušava kada ljudi odluče biti drugačiji.”

Džonatan se najednom uznemirio, nervozno izvukao jednu trsku iz zemlje i stao je zabadati u pijesak. “Kako bi stvari trebale izgledati? Problemi su mi poznati, ali šta je s rješenjima?”

Grabljivica ostavi Džonatanovo pitanje bez odgovora, dotjerujući svoje perje.

Kada se najzad očistila i zagladila, zagleda se put mora i upita: “Dječaće, zanima li te vizija budućnosti?”

“Pa, može se reći”, odvrati Džonatan.

“To je problem. Vladari imaju viziju i prisiljavaju druge da u nju vjeruju.”

“Ali, zar ja ne treba da znam što će biti sa mnom?”

“S tobom, možda, ali ne i s drugima.” Grabljivica se okrenu ponovo prema Džonatanu, lagano poskakujući i grebajući kandžama zemlju. “U slobodnom društvu čovjek se uzda u vrline i otkrića. Na hiljade stvorenja, u potrazi za svojim ciljevima, svojim težnjama stvorit će daleko bolji svijet nego što bi ti mogao i zamisliti. Usmjeri prvo svoja nastojanja, a plemeniti svršetak će uslijediti.”

Džonatan sumnjičavo upita: “Je li to objašnjenje?”

“Dovoljno je znati šta vladari ne smiju činiti.”

Kao da ga je nešto ozarilo u duši, Džonatan reče: “Znači, ako vladar dopusti ljudima da žive slobodno, oni će pronaći rješenja i za najteže stvari? Ako ipak, ljudi ne uživaju slobodu, oni će se, vjerovatno, suočiti s neočekivanim problemima. Mislim da sam shvatio, ali nisam siguran da će mi iko povjerovati.”

“U tvom je interesu da tako radiš, vjerovali ti ili ne. A tvoji će istomišljenici ići takvim putem.”

Lešinar je krenuo prema moru, poželivši mu sve najbolje.

Džonatan je posmatrao veliku pticu kako, onako golema, uzlijeće u visinu. Nakon nekoliko trenutaka, nestala je na tmurnom nebu. Džonatan je krenuo obalom prema sjeveru. Kasnije se toga puta nije mnogo sjećao, osim stalne škripe pijeska i vjetra koji ga je šibao po tijelu. Prepoznavši kameni kanal, na ulazu u svoj rodni grad, Džonatan se ubrzo približio drvenoj prodavnici na kraju luke.

“Ljudi s novim idejama i novim proizvodima ne bi trebali biti zatvarani”, mislio je Džonatan, rezimirajući dojmove s puta. “Ljudi... pa, ljudima bi trebalo dopustiti da rade po svome shvaćanju, uz uslov da oni to isto dopuste i svojim sugrađanima. To je, čini se, pošteno.”

Koraćao je nekako svečano, pitajući se zašto ljudi teško ostavljaju druge na miru. “Sloboda izbora dovodi do zrelosti pa i do napretka, a vlast treba samo da zaštiti slobodu izbora.” Duboko zamišljen, Džonatan je vrtio glavom: “Ali, isuviše često, moć se koristi kako bi se oduzela sloboda izbora. A onda”, ponovno su mu u ušima odzvanjale riječi Velikog inspektora, “bez slobode izbora nema ni vrline.”

Visok i mršav, Džonatanov je otac pleo konopac na trijemu. Oči mu

se razrogačiše u čudu kada ugleda sina. “Džone”, povika, “Džone, dječaće, gdje si bio? Megi, pogledaj, naš se dječak vratio kući!”

Naizgled brižnija nego prije, majka ga je privukla u naručje i dugo tako držala. Potom ga je malo i blago odgurnula, te rukavom obrisala oči: “Pa, gdje si bio, mladi gospodine?” I ne dajući mu vremena da odgovori, upita ga: “Jesi li gladan, Džone?”

Kada je pojeo i posljednju krišku topla hljeba što ga je majka ispekla, Džonatan je odahnuo i zavalio se u svoju stolicu. Svi su bili radosni zbog ponovnoga viđenja. Džonatan je pričao roditeljima o svome putu na ostrvo Korumpo, nastojeći izbjeći nevjerovatni susret s grabljivicom. Staru prodavnicu i sobe u pozadini obasjavao je plamen vatre. Džonatanova je izdužena sjenka poigravala na zidu.

“Pa, sine, postao si stariji”, reče mu otac, pogledavši ga ozbiljno. “Kaniš li opet nestati?”

“Ne, tata”, odvrati Džonatan. “Došao sam da ostanem. Ovdje se mora puno toga uraditi.”

Pitanja po poglavljima

2. Izazivači nereda

Koja je svrha rada? Jesu li izumi za uštedu rada dobri ili nisu? Zašto? Na koga to utiče? Koji su etički problemi? Događa li se sve to ikada u realnome svijetu?

3. Priča o ribi

Zašto ljudi ne brinu o stvarima kada one pripadaju svima? Da je ribar bio vlasnik jezera, bi li imao više razloga brinuti o ribama? Da li bi on bacao otpad u jezero?

4. Tržišna policija

Zašto bi neko plaćao farmerima da ništa ne uzgajaju? Kakve bi to posljedice izazvalo u pogledu cijena i opskrbe tržišta hranom? Kako to utiče na siromašni svijet? Koja se etička pitanja postavljaju?

5. Svijeće i kaputi

Je li korisno ili nije što ljudi besplatno koriste sunčevu svjetlost i energiju? Je li dobro da ljudi uvoze jeftine proizvode iz drugih zemalja? Zašto? Koje su etičke implikacije?

6. Porez na visinu

Da li je ispravno uticati pomoću poreza na ponašanje ljudi? Da li ljudi mijenjaju svoje ponašanje kako bi smanjili svoju poreznu obavezu? Je li fer da neki ljudi imaju prirodne prednosti nad drugima?

7. Kada kuća nije dom

Kada je opravdano da političari nekome oduzmu kuću? Ako neko može legalno oduzeti, upotrebljavati, kontrolirati ili uništiti kuću koju je neko drugi sagradio, ko je u tom slučaju istinski vlasnik? Koje su etičke poruke?

8. Premješteni iz prirodnog okruženja

Moraju li ljudi plaćati porez na zoološki vrt? Na šta je Džonatan mislio kada je rekao: "Ako neko ne želi nikoga povrijediti, s koje strane ograde je bolje biti?" Koja se etička pitanja razmatraju?

9. Štampanje novca

Je li dobro ili nije štampanje velike količine novca? Zašto su neki sretni ili nesretni što se velika količina svježega novca pušta u opticaj? Ima li razlike između krivotvoritelja i službenih štampača novca? Koji su etički problemi?

10. Aparat za snove

Kako se ostvaruje san o dobroj plati? Čiji se san zaista ostvario u ovoj priči?

11. Kupovanje vlasti

Šta je potkupljivanje? Koja je razlika između legalnog i nelegalnog mita? Mogu li političari legalno potkupljivati svoje glasače? Mogu li darodavci za vrijeme izbornih kampanja legalno davati mito političarima? Kakve su etičke posljedice?

12. Izgubljena prilika

Ko je imao koristi od Rikovog čina? Da li društvo u cijelini ima koristi od Rikovog čina?

13. Stani-pani

Koga i kako pogađaju zakoni koji se odnose na kontrolu stanarina, stambenu izgradnju i lokacije? Koja se etička pitanja razmatraju?

14. Smrtna kazna za šišanje

Na šta se misli pod: Širenje kriminala? Šta se može dogoditi nekome ko se opire hapšenju? Koji su etički problemi naznačeni?

15. Svade u biblioteci

Treba li zatvarati ljude zato što ne žele plaćati za knjige koje ne vole čitati? Je li izbor knjiga za javnu biblioteku neka vrsta propagande ili cenzure? Koja se etička pitanja razmatraju?

16. Nije važno

Koji problemi nastaju kada se umjetnost finansira od poreza? Koje etičke sporove to pokreće?

17. Veličanstveni paviljon

Zašto su svi učesnici u igri mislili kako su na dobitku? Jesu li zaista bili dobitnici? Zašto su organizatori paviljona bili zadovoljni?

18. Čika Samta

Daje li Čika Samta onoliko koliko i uzima? Zašto se ljudi ne žale kada im on odnosi stvari iz kuće? Da li bi se ljudi normalno žalili na lopove ako bi im ovi vraćali dio ukradenih stvari? Zašto?

19. Kornjača i zec

Postoji li neka uporedba između priče i sadašnjega poštanskog monopola? Omogućava li poštanski monopol lakšu kontrolu građanstva? Treba li dopustiti konkurenciju? Da ili ne? Zašto?

20. Umorni od probave

Jesu li korisnici zadovoljni politkafeima? Kako se određuje jelovnik?

21. Daj mi svoju prošlost ili budućnost

Jesu li vaš život, sloboda i imetak isto što i prošlost, sadašnjost i budućnost? Da morate birati između novca i života, čega biste se odrekli? Zašto? Šta je razbojnica htjela kazati riječima: "Poreznik će potrošiti više

tvoga novca za godinu dana, nego što će svi slučajni pljačkaši uzeti od tebe tokom cijeloga tvog života?”

22. Tržnica vlada

Zašto je čovjek prodao jednu od svojih krava i kupio bika? Koje su razlike i sličnosti između vlada koje su se ponudile čovjeku? Ponašaju li se članovi vlada ikada tako u stvarnosti?

23. Najstariji zanat na svijetu

Zašto ljudi žele znati svoju budućnost? Zašto ljudi vjeruju onima koji im proriču budućnost? Kako bi saznanje o budućnosti moglo učiniti ljude bogatim i moćnim?

24. Bez ikakve proizvodnje

Da li biste voljeli biti plaćeni zato što ne radite? Zašto je ljudima službeno ponuđeno da im se plati ako ne proizvode? Šta agencija proizvodi?

25. Aplauzomjer

Da li bi bilo logičnije da se politički lideri biraju prema raspoloženju glasača, a ne prema broju glasova? Zašto Opšta stranka izjavljuje: “Mi vjerujemo u ono u što vi vjerujete!”?

26. Istinski vjernik

Može li se vjerovati političarima? Da li osoba ima pravo da se žali ukoliko ne glasa?

27. Prema potrebi

Kada je svijet obrazovanja isti, a kada se razlikuje od svijeta proizvodnje? Kakvi bi bili rezultati školovanja kada bi se najslabijim đacima davale najbolje ocjene? Je li opravdano prisiljavati ljude da uče o vrlinama slobodnog društva? Trebaju li ljudi plaćati loše nastavnike?

28. Plata za grijeh

Koji su sve razlozi da ovi ljudi budu uhapšeni zato što su radili? Ko je zbog toga dobro, a ko loše prošao? I zašto? Koji su etički zaključci?

29. Novodošljaci

Koja je razlika između došljaka i novodošljaka? Treba li tjerati mlade da odslužuju vojni rok?

30. Prevara ili dobitak

Zašto su ljudi tražili da se hljeb ostavlja u veliku košaru? Zašto zastupnici vlasti nisu stavljali hljeb u košaru? Koje bi bilo dobro rješenje sporne velike košare za hljeb?

31. Čija je ta sjajna ideja?

Može li neko biti vlasnik izvjesne ideje? Osiguravaju li patenti izumiteljima dobit? Je li moguće odrediti čija je prvobitna ideja? Daje li izum pravo na monopol? Imaju li potrošači više štete ili koristi od patenata? Po čemu bi se tržište razlikovalo kada ne bi bilo patenata? Kakvu korist od patenata imaju vlast, investitori i pravnici?

32. Svita

Šta je odgovornost? Da li je mudro ograničavati odgovornost? Kako utiče ograničavanje odgovornosti na ponašanje ljudi?

33. Indoktrinacija

Ko je vlasnik naših života? Da li je bitno ko izabire i plaća doktore?

34. Vice versa

Je li dobrovoljna seksualna aktivnost kriminal? Je li zločin prodavati slike s takvim sadržajem? Da ili ne? Zašto? Da li su takve aktivnosti oprečne zakonu? Zašto jesu ili nisu? Koja je prava definicija kriminala? Koje su etičke implikacije?

35. Vesele bobice

Koja je razlika između legalne i ilegalne droge? Imate li pravo raditi nešto što drugi smatraju štetnim za vas? Treba li nekoga prisiljavati da plaća tuđe pogreške? Koje je značenje odgovornosti? Može li neko 'odrasiti' ako mu se ne dopusti da griješi? Ko o tome odlučuje? 'Odrastaju' li članovi vlade ako čine greške u vaše ime? Koje su etičke posljedice?

36. Veliki inspektor

Žele li ljudi izbjeći odgovornost? Ima li u tome neke opasnosti što se političarima prepušta da donose odluke u ime naroda? Je li čovjeku nužan izbor kako bi došao do vrline? Jesu li izbor i vrlina potrebni društvu?

37. Zakon o gubitniku

Kada je opravdano, a kada nije da nedužni ljudi plaćaju za nevolje drugih? Hoće li ljudi manje ili više paziti na svoju ozljedu ili gubitke, ako znaju da će to drugi nadoknaditi? Je li to važno?

38. Banda demokrata

Da li je opravdano da jedna osoba drugoj silom uzima novac? Je li uredu da većina ljudi nadglasa nekoga i da mu 'legalno' uzima novac? Šta još većina može učiniti? Koje su etičke implikacije? Ima li to veze s realnim svijetom?

39. Grabljivci, prosjaci, prevaranti i kraljevi

Od koga ima više koristi: od grabljivica, prosjaka, prevaranata ili kraljeva? Koji su najmanje korisni za društvo? Treba li više vjerovati djelima ili riječima? Zašto?

40. Povratak

Je li moguće ili poželjno živjeti u društvu koje ne prihvaća poticaje sile ili prevare? Da li bi predstavnici vlasti trebali živjeti po istim standardima kao i svi ostali članovi društva? Da ili ne? Zašto? Može li cilj opravdati sredstva?

O autoru

Ken Schoolland je profesor-saradnik ekonomije i političkih nauka na Hawaii Pacific University. Prije toga, bio je pročelnik odsjeka post-diplomskih studija za proučavanje poslovanja u Japanu pri Chaminade University u Honolulu i direktor programa za ekonomiju i poslovanje na Hawaii Loa Collegeu.

Nakon završenog studija na Georgetown University, radio je kao ekonomista u međunarodnoj trgovačkoj komori pri U.S. Department of Commerce, te u Bijeloj kući kao specijalni zastupnik za trgovačke pregovore.

Schoolland je potom napustio državnu administraciju i posvetio se prosvjeti, proučavajući poslovanje i ekonomiju u Sheldon Jackson Collegeu na Aljasci.

Također je predavao na Hakodate University u Japanu i napisao Shoguns Ghost (Šogunov duh): Neosvijetljena strana japanskog obrazovanja.

O izdavaču

Centar za poslovnu afirmaciju (CPA) svojim aktivnostima doprinosi podizanju svijesti o ideji slobodnog tržišta, preduzetništva, slobode i nezavisnosti. Mladima u BiH nudimo informacije kako da grade svoje kapacitete i prosperitetnu budućnost, a poslovnom sektoru pružamo podršku propagiranjem politike i mentaliteta koji podstiče kreiranje stimulativnog poslovnog okruženja putem smanjenja poreza, dadžbina, regulacija, itd. CPA nastoji da bude jak i iskren partner preduzetničkom sektoru i da zajedničkim snagama doprinesemo promjeni stanja u BiH.

AVANTURE DŽONATANA GALIBLA

KEN SCHOOLLAND

Knjiga "Avanture Džonatana Galibla" autora Ken Schoolland-a na jednostavan i pristupačan način omogućava širokoj čitalačkoj populaciji da bolje razumije savremena ekonomska i društvena kretanja s kojima se svakodnevno suočavamo. Kao rezultat svoje popularnosti, prevedena je na više od četrdeset jezika, a dobitnik je i mnogobrojnih nagrada, između ostalog i:

- **Excellence in Entrepreneurship Education** za 2008. god., koju dodjeljuje Acton Foundation;
- **Leonard E. Read Book** za 2002. god., za izvrsnost na polju ekonomskog obrazovanja koju dodjeljuje Foundation for Economic Freedom;
- **Leavey nagradu** za 2001. god., za izvrsnost na polju poduzetničke edukacije koju dodjeljuje Freedoms Foundation at Valley Forge;
- **Knjiga mjeseca za novembar 2001. god.**, nagradu dodijelio Instituto Liberal, iz Brazila;
- **Freedom Book** za mjesec septembar 2001. god., po izboru Henry Hazlitt Foundation.

ISBN: 978-9958-0333-1-5

9 789958 033315